

Sisällönanalyysi maahanmuuttajien osallisuuden ja toimijuuden näkyvyydestä kotouttamisohjelmissa

Jenni Karhunen

2019 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

**Sisällönanalyysi maahanmuuttajien
osallisuuden ja toimijuuden näkyvyydestä
kotouttamisohjelmissa**

Jenni Karhunen
Sosiaalialan käytäntöjen asiakasläh-
töinen kehittäminen
Opinnäytetyö
Syyskuu, 2019

Jenni Karhunen

**Sisällönanalyysi maahanmuuttajien osallisuuden ja toimijuuden näkyvyydestä
kotouttamisohjelmissa**

Vuosi 2019

Sivumäärä 69 + 33

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, miten maahanmuuttajien osallisuutta ja toimijuutta on huomioitu kymmenen Keski-Uudenmaan kunnan kotouttamisohjelmassa. Keski-Uudenmaan kuntiin kuuluvat Hyvinkää, Järvenpää, Kerava, Kirkkonummi, Mäntsälä, Nurmijärvi, Pornainen, Sipoo, Tuusula ja Vihti, joista käytetään nimitystä KUUMA-kunnat. Opinnäytetyön tarkoituksena on tuottaa tietoa maahanmuuttajien toimijuuden ja osallisuuden toteutumisesta kotouttamistyön tueksi. Saatua tietoa on hyödynnetty opinnäytetyön kehittämisosudessa Nurmijärven kunnan kotouttamisohjelman kehittämisessä.

Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys muodostuu maahanmuuttajiin liittyvän käsitteistön, kotoutumisen ja kotouttamisen sekä osallisuuden ja toimijuuden määrittelystä. Kotouttamisohjelmien sisällöistä on analysoitu maahanmuuttajien osallisuutta ja toimijuutta käyttäen sisällönanalyysin menetelmää. Analyysi kehittyi työn edetessä aineistolähtöisestä teoriaohjauksiksi. Teorioina olivat Hartin (1992) osallisuuden portaat ja Jyrkämän (2008) toimijuuden modaliteetit.

Sisällönanalyysi osoitti, että kaikissa tarkastelun kohteena olleissa kotouttamisohjelmissa on mainittu maahanmuuttajiin kohdistettavan lakisääteisiä toimia, kuten alkukartoituksen ja kotoutumissuunnitelmien tekoa ja tulkkauspalvelua. Kaikissa tarkastelun kohteena olleissa kotouttamisohjelmissa keskitytään maahanmuuttajien alkuvaiheen tukeen, joka voidaan Hartin (1992) osallisuuden portaiden mukaan tulkita määritellyksi osallisuudeksi.

Osassa kotouttamisohjelmista on maininta eri syistä maahan tulleiden ja eri ikäisten maahanmuuttajien huomioimisesta kotouttamistyössä. Kotouttamisohjelmien mukaan maahanmuuttajia konsultoidaan ja saatua tietoa käytetään päätöksenteossa, mutta päätöksiä tehdään pitkälti työntekijän ehdoilla. Lähes kaikki kotouttamisohjelmissa esitetyt ratkaisut tähtäävät työllistymiseen. Kotouttamisohjelmissa ei ollut havaittavissa tasavertaisuutta päätöksenteossa kotouttamistyötä tekevien ja maahanmuuttajien välillä.

Analyysi nosti pohdittavaksi kotouttamisohjelmien näkyvyyden kotouttamistyössä. Sisällönanalyysi yhdistettynä kehittämisprosessiin nosti tarkasteluun maahanmuuttajien toimijuuden ja osallisuuden heidän kotoutumisessa. Johtopäätöksenä totean, ettei maahanmuuttajien ääni kuulu kotouttamisohjelmissa eikä toimijuuden modaliteetit kaikilta osin toteudu. Opinnäytetyön tuloksia on mahdollista hyödyntää kotouttamisohjelmissa sekä maahanmuuttajiin liittyvissä jatkotutkimuksissa ja kehittämishankkeissa, etenkin jos halutaan lisätä maahanmuuttajien osallisuutta yhteiskunnassamme.

Asiasanat: kotoutuminen, kotouttaminen, maahanmuuttajat, osallisuus, toimijuus

Jenni Karhunen

Immigrant's agency and involvement in KUUMA-communities integration programs

Year	2019	Pages	69 + 33
------	------	-------	---------

The aim of this thesis is to find out how immigrants' participation and agency are acknowledged in integration programs. In this thesis, integration programs are chosen by certain region in Central Uusimaa. This region is called KUUMA-communities and it consists of ten municipalities: Hyvinkää, Järvenpää, Kerava, Kirkkonummi, Mäntsälä, Nurmijärvi, Pornainen, Sipoo, Tuusula and Vihti. Based on the information about the immigrants' participation and agency I develop and produce an integration program for the municipality of Nurmijärvi.

The theoretical framework of the thesis was based on integration themes and theories that concentrate on participation and agency. The integration programs were processed using content analysis. Content analysis was used to analyse immigrants' agency and involvement from integration programs. The analysis is data-driven but the theories of participation and agency guides the analysis. The theories were based on participation developed by Hart (1992) and agency developed by Jyrkämä (2008).

The results of the content analysis indicate that immigrants are targets for different kind of integration service such as statutory surveys and integration plans. Every integration program was focused on preliminary support which can be read as defined support based on Hart's (1992) participation theory.

One can become an immigrant at different ages and for different reasons. Only some of the integration programs noticed that. Based on integration programs, employees consult immigrants, but decisions are mainly made by employees. Almost all services focus on employment. Observations of inequality between different employees and immigrants in decision-making were made.

This analysis brings up the question how integration programs are shown and used every day in integration work. Content analysis combined with the development process of an integration program pays attention to what immigrants' participation and agency means in the integration work. As a conclusion, this thesis showed that immigrants have not been consulted when making integration programs and their agency is not complete. The results of this thesis can be utilized in studies concerning immigrants, as well as when developing immigrant participation and agency in our society.

Keywords: agency, immigrant, integration, integration related services, participation

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Maahanmuutto Suomeen	7
2.1	Maahanmuuttajiin liittyviä käsitteitä	7
2.2	Kotouttaminen ja kotoutumislaki kotoutumisen perustana	9
2.3	Akkulturaatio kotoutumisessa	12
2.4	Kielitaidon merkitys kotoutumisessa	14
2.5	Maahanmuuttajien syrjäytymisen riskitekijät	15
2.6	Maahanmuuttajat ja kotouttamisohjelmat tutkimusten kohteena.....	17
3	Osallisuus ja toimijuus.....	19
3.1	Osallisuuden ja osallistumisen käsitteet.....	19
3.2	Osallisuuden portaat	20
3.3	Sosiaalinen osallisuus.....	22
3.4	Toimijuuden koordinaatit ja modaliteetit.....	24
4	Opinnäytetyön toteutus	26
4.1	Opinnäytetyön tausta ja tarkoitus	26
4.2	Aineisto ja tutkimuskysymykset	27
4.3	Analyysi	29
5	Tulokset	32
5.1	Taustatietoja kotouttamisohjelmista	32
5.2	Alkuvaiheen tuki kotouttamisohjelmissa	33
5.3	Tulkkauksen, tiedon saannin ja tiedottamisen näkyvyys kotouttamisohjelmissa .	35
5.4	Eri ikäisten ja eri syistä maahan tulleiden huomiointi kotouttamisohjelmissa	36
5.5	Työllistymiseen tähtäävät toimenpiteet kotouttamisohjelmissa	38
5.6	Maahanmuuttajien osallistaminen kotouttamisohjelmissa	40
5.7	Maahanmuuttajien toimijuus kotouttamisohjelmissa	40
6	Nurmijärven kotouttamisohjelman kehittämisen kuvaus.....	43
7	Johtopäätökset ja pohdinta	50
7.1	Tulosten pohdintaa	50
7.2	Osallisuuden näkökulman pohdintaa	52
7.3	Toimijuuden näkökulman pohdintaa	55
7.4	Kotouttamisohjelman kehittämisen pohdinta.....	57
7.5	Eettisyys ja luotettavuus	58
7.6	Ammatillinen kehittyminen, kehittämiskohteet ja jatkotutkimusaiheet	60
	Lähteet	62
	Kuviot	68
	Liitteet.....	69

1 Johdanto

Maahanmuuttoon on useita eri syitä. Syitä ovat esimerkiksi halu opiskella tai tehdä töitä vierasmaassa tai turvapaikan hakeminen oman maan tilanteen vuoksi. Maahanmuuttajien määrä on ollut nousussa viimeisten vuosien ajan ja Suomen maahanmuuttopolitiikka on kehittynyt samaa tahtia. Maahanmuuttajat ja heidän jälkeläiset etsivät oman paikkansa uudessa kotimaassaan ja yrittävät kotoutua. (Schubert 2013, 63; Saukkonen 2013, 28-38.)

Julkisen vallan keinoja maahanmuuttajien integroitumisen edistämiseksi kutsutaan kotouttamispolitiikaksi. Maahanmuuton tulevaisuus 2020-strategian tavoitteena oli, että laadukkaat kotoutumista edistävät palvelut tukevat maahanmuuttajien kotoutumista ja osallisuutta. Tavoitteeseen kuului, että Suomeen muuttavat ihmiset kotoutuvat työn, koulutuksen, päivähoiton, harrastusten, järjestötoiminnan ja arjen vuorovaikutuksen kautta (Saukkonen 2012, 9; Sisäasiainministeriö 2013.)

Kotoutumistyötä säätelee vuonna 2011 voimaan tullut laki kotoutumisen edistämisestä (L1386/2010; myöhemmin myös kotoutumislaki). Lain tavoitteena on turvata, että maahanmuuttajille annetaan perustietoa suomalaisesta yhteiskunnasta, työelämästä ja kotoutumista edistävästä palveluista. Laissa panostetaan maahanmuuton alkuvaiheen tiedottamiseen sekä maahanmuuttajien ohjaukseen ja neuvontaan. Kotoutumislaki koskee kaikkia Suomessa asuvia maahanmuuttajia, joilla on ulkomaalaislain mukainen voimassa oleva oleskelulupa Suomessa. Laki määrittää, että kaikkien maahanmuuttajien tarpeet tulee huomioida julkisia palveluita järjestettäessä ja kotoutumista edistäviä toimenpiteitä ja palveluita toteutettaessa. Lain mukaan kaikilla maahanmuuttajilla on oikeus saada perustietoa yhteiskunnasta alkuvaiheen ohjauksen ja neuvonnan lisäksi.

Kotoutumislain (L1386/2010) mukaan jokaisen kunnan on yksin tai yhdessä toisen kunnan kanssa laadittava kotouttamisohjelma. Kotouttamisohjelman tarkoitus on kotoutumisen edistäminen ja monialaisen yhteistyön vahvistaminen. Kotoutumislaki ei sisällä yksityiskohtaisia säännöksiä vaan yleisluoteiset ohjeet kotouttamisohjelman sisällöstä. Puitelaki mahdollistaa, että jokainen kunta voi järjestää palvelut parhaaksi katsomallaan tavalla.

Tässä opinnäytetyössä kuvataan maahanmuuttajien vaikutusmahdollisuuksia omaan elämään kuntien kotouttamisohjelmissa. Työssä tuodaan sisällönanalyyysissa saatujen tulosten kautta esille, kuinka samankaltaiset, toisiaan lähekkäin sijaitsevat kunnat tekevät paikoitellen erilaista työtä maahanmuuttajien parissa. Kotoutumisen kannalta olennaista on tulla ymmärretyksi niin yksilönä kuin yhteiskunnan jäsenenä. Jos kotouttamistyötä tehdään eri kunnissa eri tavoin, myös kotoutuminen on todennäköisesti eritasoista.

Kotoutumislaisissa (L1386/2010) yhtenä keskeisenä tavoitteena on tukea maahanmuuttajien osallisuutta yhteiskunnassa. Laissa on korostettu maahanmuuttajien omaa roolia ja osallisuutta kotoutumisessa. Tämän opinnäytetyön tarkoitus on tuottaa tietoa kotouttamisohjelmissa näkyvästä maahanmuuttajien osallisuudesta ja toimijuudesta. Aineistona tässä opinnäytetyössä on käytetty KUUMA-kuntien eli Hyvinkään, Järvenpään, Keravan, Kirkkonummen, Mäntsälän, Nurmijärven, Pornaisen, Sipoon, Tuusulan ja Vihdin kotouttamisohjelmia.

Osallisuus ja osallisena oleminen tarkoittavat yksilön oikeutta terveyteen, koulutukseen, työhön, toimeentuloon, asuntoon ja sosiaalisiin suhteisiin. Jokaisella tulee olla mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. (Kotoutuminen ja osallisuus 2019.) Ihannetilanteessa asiakas itse kuvaa ja määrittelee omaa tilannettaan ja kokemuksiaan sekä vaikuttaa itseään koskevaan päätöksentekoon. Jos asiakkaan puolesta toimivat ammattilaiset, ei osallisuus toteudu vaan ammattilaiset määrittelevät asiakkaan aseman. Toimijuus rakentuu osallisuuden kokemuksista ja osallisuudesta itseään koskevaan päätöksentekoon. Yhteiskunnan rakenteilla on vaikutusta päätöksentekoon ja valintojen tekemiseen. (Gothóni, Hyväri, Kolkka & Vuokila-Oikkonen 2016, 19-20; Jyrkämä 2008.)

Miten maahanmuuttajien osallisuuteen ja toimijuuteen liittyvät asiat on huomioitu ja tehty näkyväksi kuntien kotouttamisohjelmissa? Sitä selvitän tässä opinnäytetyössä sisällönanalyysin keinoin. Saatua tietoa hyödyntämällä kehitän Nurmijärven kunnan kotouttamisohjelmaa. Tämän opinnäytetyön toimeksiantaja on Nurmijärven kunnan sivistys- ja hyvinvointi toimialan alaisuuteen kuuluvat kotoutumispalvelut. Nurmijärven kotoutumispalvelut on myös opinnäytetyöntekijän työnantaja. Opinnäytetyön toimeksiantajan mielenkiintona on kotouttamisohjelman kehittäminen vastaamaan nykypäivän tarpeita. Nykyisessä kotouttamisohjelmassa olevat tiedot eivät ole ajantasaisia. Toimeksiantajan kiinnostuksen kohteena on myös kotouttamisohjelmaan liittyvän monialaisen yhteistyön päivitysprosessin kuvaaminen. Päivitysprosessi halutaan kuvata, jotta jatkossa kotouttamisohjelman päivitys olisi mahdollisimman helposti toteutettavissa.

2 Maahanmuutto Suomeen

2.1 Maahanmuuttajiin liittyviä käsitteitä

Suomessa puhutaan yli 150 kieltä ja tulijoita on monista eri maista ja kulttuureista. Suomessa Tilastokeskus tilastoi ihmisiä syntyperän, syntymämaan, äidinkielen ja kansalaisuuden perusteella. Maahanmuuttajien tilastoihin merkatut määrät ja taustat vaihtelevat tilastointitapojen mukaan; esimerkiksi ulkomaalaistaustaisiksi luokitellaan ne henkilöt, joiden molemmat vanhemmat tai ainut tiedossa oleva vanhempi on syntynyt ulkomailla ja suomalaistaustaisiksi puolestaan ne, joilla vähintään toinen vanhempi on syntynyt Suomessa. (Martikainen, Saari & Korkiasaari 2013, 38; Tilastokeskus 2019.)

Vuonna 2017 Suomen väestön kokonaismäärä oli yli viisi ja puoli miljoonaa (5 513 130). Syntyperän ja taustamaan perusteella tarkasteltuna Suomen väestöstä ulkomaalaistaustaisia oli 7% (384 123), mutta ulkomaan kansalaisia oli 4,5 % (249 452). Eurooppalaiseen tasoon verrattuna luku on kuitenkin pieni. Suurin osa ulkomaan kansalaisista asuu Ahvenanmaalla ja Uudellamaalla, jossa maahanmuuttajien osuus kaikista asukkaista on yli 10 prosenttia. Yli puolet kaikista Suomessa asuvista ulkomaalaistaustaisista asuu Uudellamaalla. (Martikainen ym. 2013, 38; Tilastokeskus 2019.)

Käsitteenä maahanmuuttaja on haastava, koska sille on erilaisia määritelmiä. Kaikkia määrittelyjä yhdistää periaate siitä, että maahanmuuttaja on yleiskäsite, jonka sisälle kuuluu monta käsitettä. Yleisesti maahanmuuttajiksi luokitellaan kaikki eri syistä maahan muuttavat ihmiset ja kaikki Suomessa pysyvästi asuvat ulkomaalaiset. Maahanmuuttajiin kuuluvat yhtä lailla pakolaiset, turvapaikanhakijat, ulkomailta adoptoidut kuin työn tai opiskelun perässä tulleet henkilöt sekä paluumuuttajat. (Martikainen ym. 2013, 38; Tilastokeskus 2019; Söderling 2013, 17; Schubert 2013, 63.) Seuraavissa kappaleissa avaan tarkemmin, mitä paluumuuttajalla, turvapaikanhakijalla, pakolaisella ja kiintiöpakolaisella tarkoitetaan.

Paluumuuttajalla tarkoitetaan henkilöä, jolla on suomalaiset sukujuuret tai muuten läheiset yhteydet Suomeen. Paluumuuttajilta vaaditaan oleskeluluvan hakuvaiheessa selvitys syntyperästä, esimerkiksi vanhemman tai isovanhemman syntymätodistus ja todistus sukulaisuudesta. Entisistä Suomen kansalaisista ja syntyperäisen Suomen kansalaisten jälkeläisistä tulee Suomeen muuttaessaan paluumuuttajia. Lisäksi paluumuuttajiksi luetaan Inkerin siirtoväkeen kuuluneet ja Suomen armeijassa vuosina 1939-1945 palvelleet henkilöt, jos he muuttavat Suomeen. (Paluumuuttajana Suomeen 2019.)

Turvapaikanhakijalla tarkoitetaan henkilöä, joka hakee kansainvälistä suojelua ja oleskeluoikeutta vieraasta maasta. Jos turvapaikanhakijalle myönnetään oleskelulupa, hänestä voidaan käyttää nimitystä pakolainen. Pakolainen on henkilö, jolla on perusteltua syytä pelätä joutuvansa vainotuksi rodun, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskuntaluokkaan kuulumisen tai poliittisen mielipiteen johdosta ja joka oleskelee kotimaansa ulkopuolella ja on kykenemätön tai pelon johdosta haluton turvautumaan maan suojaan. (Gothóni & Siirto 2016, 11-12; Turvapaikanhakijat ja pakolaiset 2019.)

Pakolaiselle myönnetään toissijaista tai tilapäistä kansainvälistä suojelua. Toissijaista suojelua voi saada, jos pakolaista uhkaa jokin muu todellinen vakava vaara kuin turvapaikan perusteena oleva vaino. Tällaisia henkilökohtaisia vakavia vaaroja voivat olla esimerkiksi uhka kuolessaan rangaistuksesta, kidutuksesta tai aseellisesta selkkauksesta. Tilapäistä suojelua annetaan pakolaiselle, joka on joutunut pakenemaan kotimaastaan sodan tai jonkin muun välivaltaisen tilanteen tai ympäristökatastrofin vuoksi. Tällöin suojelutarve katsotaan tilapäiseksi.

Pakolaiseksi katsotaan myös henkilö, joka olematta minkään maan kansalainen oleskelee entisen pysyvän asuinmaansa ulkopuolella ja edellä mainittujen asioiden vuoksi on kykenemätön tai pelon vuoksi haluton palaamaan kotimaahan. Pakolaisasema on sekä kiintiöpakolaisilla että turvapaikan saaneilla. (Gothóni & Siirto 2016, 11-12; Turvapaikanhakijat ja pakolaiset 2019.)

Kiintiöpakolaisella tarkoitetaan henkilöä, joka tulee Suomeen pakolaiskiintiössä. Yhdistyneiden kansakuntien (YK) pakolaisjärjestö UNHCR on määritellyt henkilön pakolaiseksi ennen Suomeen tuloa ja todennut hänen suojelun tarpeen. Kiintiöpakolainen on pakolaisleirissä asunut henkilö, joka tulee Suomeen UNHCR:n kautta Suomen eduskunnan määrittelemässä vuosittaisessa pakolaiskiintiössä. Tällainen henkilö on joutunut lähtemään kotimaastaan tai siitä maasta, jossa asuu pysyvästi, eikä voi jäädä siihen maahan asumaan. (Kiintiöpakolaiset 2019; Mäkelä 2016, 78; Saukkonen 2013, 54.)

Vuonna 1988 päätettiin Suomessa ensimmäisestä kertaa vuosittaisesta pakolaiskiintiöstä, joka oli sata henkilöä vuodessa. Vuodesta 2001 vuosittainen pakolaiskiintiö on ollut 750 henkilöä, mutta vuosina 2014 ja 2015 määrää nostettiin 1050:een Syyrian tilanteen vuoksi. YK:n pakolaisjärjestö UNHCR:n piiriin kuuluu maailmanlaajuisesti 19,9 miljoonaa pakolaista, joista on uudelleensijoitettu 102 800 henkilöä. (Kiintiöpakolaiset 2019; Mäkelä 2016, 78; Saukkonen 2013, 54.)

Jos henkilö saa Suomesta turvapaikan, pakolaisaseman, hänelle osoitetaan kotikunta ja etsitään asunto ja kotoutuminen voi alkaa. Kotikunnan velvollisuus on järjestää kotoutumispalveluita kaikille kuntaan muuttaville maahanmuuttajille kotoutumislain mukaisesti. Pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden kotouttamisesta korvataan kunnalle kotouttamisesta aiheutuneet kustannukset kolmen tai neljän vuoden ajalta - riippuen onko kyseessä kiintiöpakolainen (neljä vuotta) vai turvapaikanhakija (kolme vuotta). (Hansen & Holm 2016, 161; Turvapaikanhakijat ja pakolaiset 2019.)

Useat maahanmuuttajat eivät pidä siitä, että heidät luokitellaan maahanmuuttajiksi yhteiskuntaan asettumisen, kielen oppimisen ja kansalaisuuden saamisen jälkeenkin. Jos muutosta on kauan aikaa, olisi sopivampaa käyttää maahanmuuttajan sijaan sanoja maahan muuttanut. Pahimmillaan maahanmuutto on maahan muuttaneelle leima, josta hän ei pääse eroon. Tämä leima voi pahimmillaan estää pääsemästä aidoksi osaksi yhteiskuntaa. (Säävälä 2011, 9.)

2.2 Kotouttaminen ja kotoutumislaki kotoutumisen perustana

Vaikka ihmisillä on omat tarpeensa ja perusteensa siirtyä maasta toiseen, on muutto aina si-donnaista viranomaisten ja päätöksentekijöiden linjauksiin. Suomessa maahanmuuton päälinjat perustuvat ulkomaalaislakiin (L301/2004) ja lakiin kansainvälistä suojelua hakevien vastaanotosta (L746/2011). Lisäksi Suomessa viranomaisten toimintaa ohjaa yhdenvertaisuuslaki

(L1325/2014), johon liittyy ihmisten yhdenvertaisuuden edistäminen kaikessa toiminnassa sekä syrjinnän ja etnisen syrjinnän kieltäminen kaikilla perusteilla. Kotouttamista eli toimenpiteitä, joilla viranomaisten tulee edistää uusien tulijoiden kotoutumista, säätelee kotoutumislaki (L1386/2010). (Alitolppa-Niitamo & Säävälä 2013, 8.)

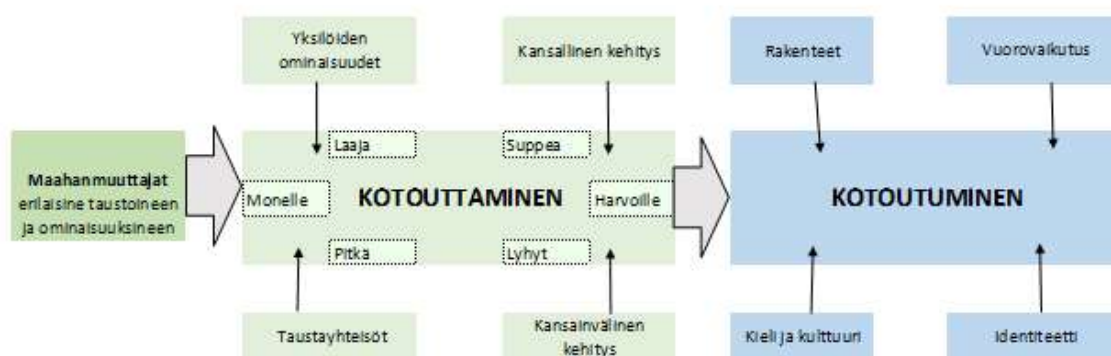
Kotoutumislaki (L1386/2010) määrittelee kotoutumisen maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteisena kehityksenä, jonka tavoitteena on antaa maahanmuuttajalle yhteiskunnassa ja myöhemmin työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja. Laissa kotoutumiseen liittyy myös maahanmuuttajan tukeminen oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen. Kotouttamisella tarkoitetaan laissa kotoutumisen monialaista tukemista ja edistämistä eri viranomaisten ja muiden tahojen palveluilla ja toimilla. Kotouttamisen viranomaistoimenpiteiden avulla edistetään hyvinvoinnin, terveyden, koulutuksen ja työllisyyden lisäämisen keinoin yksilön kotoutumista. Kotoutumislaki (L1386/2010) velvoittaa kunnan ja työ- ja elinkeinohallinnon järjestämään kotoutumista edistäviä palveluita. Näiden palveluiden pitää antaa tietoa maahanmuuttajalle hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan suomalaisessa yhteiskunnassa ja työelämässä. (Saukkonen 2013, 87; Schubert 2013, 64.)

Keskeisiä toimijoita kotouttamisessa ovat työ- ja elinkeinoministeriö (TEM), elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset (ELY) ja kunnat. Kotouttamisen käytännön toteutuksesta vastuu on kunnilla, joilla on itsenäinen päätäntävalta kotouttamiseen liittyvien käytännön asioiden hoitamisesta. Kotoutumislaki (L1386/2010) velvoittaa kunnat tekemään omat kotouttamisohjelmansa, seuraamaan ohjelman toteutumista ja sen vaikutuksia. Laki velvoittaa laatimaan kotouttamisohjelman vähintään neljän vuoden välein ja voimassa oleva ohjelma on edellytys pakolaisia vastaanottavien kuntien saamille korvauksille.

Kotoutumisen tavoitteena on, että maahanmuuttaja löytää paikkansa uudessa yhteiskunnassa ja omaksuu sellaisia tietoja, taitoja ja tapoja, jotka edesauttavat häntä osallistumaan uuden kotimaan elämään. Onnistunut kotouttaminen edellyttää maahanmuuttajalta itseltään mutta myös kansalaisilta aktiivista osallistumista kotouttamiseen. Uusiin olosuhteisiin sopeutuminen koskee yhtä lailla maahanmuuttajia kuin kantaväestön edustajia. Molempien tulee tottua elämään etnisesti ja kulttuurisesti monimuotoisessa yhteiskunnassa. (Saukkonen 2013, 87.)

Maahanmuuttajien kotoutumisella tarkoitetaan maahanmuuttajien sopeutumista uuteen kotimaahan. Kotoutuminen on ennen kaikkea vuorovaikutusta ja laajaa yhteistyötä. Kotoutuminen on kaksisuuntainen prosessi, joka tapahtuu arkisessa vuorovaikutuksessa yhteiskunnan ja erilaisten yhteisöjen ja maahanmuuttajan välillä. Tässä prosessissa maahanmuuttaja oppii tietoja, taitoja ja toimintatapoja ja luo uusia sosiaalisia kontakteja. Kotoutumisprosessi muuttaa maahanmuuttajan lisäksi myös yhteiskuntaa. (Alitolppa-Niitamo & Säävälä 2013, 7; Mitä kotoutuminen on? 2019; Saukkonen 2013, 87.)

Kotoutuminen edellyttää vastavuoroisuutta. Kotoutuminen ei onnistu ilman perustietoa uudesta yhteiskunnasta ja sen kielestä. Viranomaisten velvollisuus on tarjota kotouttavia toimia, kuten koulutusta ja töihin pääsyn edistämistä ja vastaavasti maahanmuuttajalla on velvollisuus osallistua kotoutumissuunnitelmaan kirjattuihin toimenpiteisiin. Kaksisuuntaiseen kotoutumiseen liittyy myös yhteiskunnallinen näkökulma. Toimintaympäristön monimuotoistuksessa yhteiskunnan jäseniltäkin odotetaan valmiutta vuoropuheluun ja mahdollisesti myös muutokseen. Muutos edesauttaa yhteiselämän mahdollisuuksia. (Hammar ja Siirto 2016, 225-226; Niessen ja Huddleston 2010, 164.)

Kuvio 1. Kokonaiskuva kotoutumisesta ja kotouttamisesta (Saukkonen 2016b)

Kotoutumisen ja kotouttamisen ohella puhutaan maahanmuuttajien integroitumisesta uuteen kotimaahan. Integraatio on ilmiönä monitahoinen ja siihen liittyy useita asioita. Näitä asioita on esitetty kuviossa 1. Integraatiossa taustalla on maahanmuuttaja, hänen tausta ja ominaisuudet. Maahanmuuttajien ominaisuudet, kansallinen ja kansainvälinen kehitys, erilaiset taustayhteisöt vaikuttavat kotouttamiseen. Kotoutumiseen vaikuttavat yhteiskunnassa esiintyvät rakenteet, vuorovaikutus, kieli ja kulttuuri sekä yksilön identiteetti. Integraatiolla viitataan yleensä maahanmuuttajien oman paikkansa löytämisen prosessiin. Julkisessa ja akateemisessa keskustelussa integraatiolla tarkoitetaan maahanmuuttajan osittaista sopeutumista tai jopa sulautumista yhteiskuntaan ja sen käytäntöihin säilyttäen kuitenkin oman etnisen tai kulttuurisen identiteettinsä. (Saukkonen 2013, 66; Saukkonen 2016b.)

Kuten kotoutuminen, myös integraatio on vastavuoroinen ja kaksisuuntainen muutosprosessi, jonka tavoitteena on, että maahanmuuttajat hyväksyvät yhteiskuntaan ja he voivat täysivaltaisesti osallistua yhteiskunnan toimintaan. Integraation voidaan nähdä olevan edellytys maahanmuuttajan täyteen osallisuuteen ja mahdollisuuksiin toimia yhteiskunnassa. (Biles & Frideres 2012.)

Kotoutumislaki (L1386/2010) pyrkii maahanmuuttajien integroimiseen eri keinoin. Yhtenä kotouttamistoimenpiteenä on lain mukaan jokaiselle maahanmuuttajalle tehtävä henkilökohtainen alkukartoitus ja tarvittaessa myös kotoutumissuunnitelma. Alkukartoituksen perusteella arvioidaan, tarvitseeko maahanmuuttaja kotoutumissuunnitelmaa. Kotoutumissuunnitelmaan kirjataan suunnitelma maahanmuuttajan kielen oppimisesta ja kotoutumiskoulutuksesta. Lisäksi kotoutumissuunnitelmaan kirjataan tieto tuesta, jota maahanmuuttaja tarvitsee työllistymiseen ja muuhun yhteiskuntaan osallistumiseen. (Mammon 2010, 100-101; Saukkonen 2013, 87-90; Tarnanen & Pöyhönen 2011, 143.)

2.3 Akkulturaatio kotoutumisessa

Kotoutumisen ja integraation vastakohtana ovat akkulturaation ja syrjäytymisen käsitteet. Akkulturaatio tarkoittaa muutosprosessia, joka alkaa yksilöiden ja ryhmien välillä eri kulttuurien jäsenten tutustumisesta. Toistuvassa kontaktissa molemmat osapuolet muuttuvat sekä yksilö- että ryhmätasolla, käytännössä vaikutteita siirtyy enemmän vahvasta ryhmästä heikompaan. Onnistuneella akkulturaatiolla tarkoitetaan maahanmuuttajan kykyä toimia sosiaalisesti ja ammatillisesti uuden yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä. (Schubert 2013, 65; Jaakkola, Jansinkaja-Lahti, Kyntäjä, Liebkind, Mannila & Reuter 2004, 56.)

Akkulturaatioasenne kuvastaa yksilön asennetta kahden kulttuurin kanssa elämiseen. Se sisältää kaksi toisistaan erottelevaa asennetta; sen minkä verran yksilö haluaa säilyttää omaa kulttuuriperinnettään ja identiteettiään ja sen, minkä verran yksilö haluaa olla kontaktissa valtaväestön ja olla aktiivisesti tekemisissä valtaväestön kanssa. Akkulturaatiota voidaan pitää myös yksisuuntaisena prosessina uuden kotimaan kulttuuriin ja yhteiskuntaan sopeutumisenä. (Schubert 2013, 65; Jaakkola ym. 2004, 56.)

Berry (1997) kehitti nelikenttäteorian (kuviot 2), jossa määritellään integraatio akkulturaatio-teorian kautta. Berryn akkulturaatiomalliin liittyy neljä akkulturaatiostrategiaa, joita ovat assimilaatio, separaatio, integraatio ja marginalisaatio. Berryn akkulturaatiostrategiat liittyvät ihmisen suhtautumiseen omaan kulttuuriin ja etnisten ryhmien suhtautumiseen toisiin etnisiin ryhmiin ja valtaväestöön. (Schubert 2013, 65; Rätty 2002, 125.)

Maahanmuuttajalle sekä suhteet kantaväestöön että omaan etniseen ryhmään ovat tärkeitä. Akkulturaatioprosessissa kantaväestön kautta tulee mahdollisuudet kulttuurispesifien taitojen oppimiseen. Oman etnisen ryhmän jäsenet muodostavat sosiaalisen tukiverkoston. Akkulturaatio etenee oman ryhmän sisäisten ja eri ryhmien välisten suhteiden verkostossa. (Schubert 2013, 65; Mammon 2010, 20-22; Rätty 2002, 125.)

		Oman identiteetin ja kulttuurin säilyttäminen tärkeää	
		Kyllä	Ei
Eri etnisten ryhmien välisten suhteiden ylläpitäminen tärkeää	Kyllä	Integraatio (sopeutuminen)	Assimilaatio (sulautuminen)
	Ei	Separaatio (eristäytyminen)	Marginalisaatio (syrjäytyminen)

Kuvio 2. Akkulturaatiostrategiat John Berryn (1997) mukaan

lhanteellisimpana on pidetty integraatiota, jossa maahanmuuttaja säilyttää oman kulttuurinsa, mutta pystyy toimimaan valtakulttuurin täysivaltaisena jäsenenä. Integraatioon liittyy kontaktin tarve yhteiskunnan valtaväestöön. Yksilö arvostaa omaa taustaansa ja toimii samalla uudessa yhteiskunnassa arvostaen vuorovaikutusta valtakulttuurin kanssa. (Schubert 2013, 63-66.)

Assimilaatiolla eli sulautumisella tarkoitetaan sitä, kun vähemmistökulttuurin edustaja jättää oman kulttuurisen taustansa ja pyrkii sulautumaan valtaväestöön mahdollisimman pian. Assimilaatioon liittyy kontaktin tarve yhteiskunnan valtaväestön kanssa, mutta ei toivetta oman kulttuurin säilyttämisestä. (Schubert 2013, 63-66.)

Suomen maahanmuuttopolitiikka korostaa integraation tärkeyttä, mutta monet kotouttamistoimet ovat assimiloivia. Esimerkiksi maahanmuuttajien siirto kotouttamispalveluista normaali palveluiden piiriin sekä valtakulttuurin kielen opettaminen maahanmuuttajalapsille päiväkodissa ovat assimiloivia kotouttamistoimia. Assimiloivissa kotouttamistoimissa maahanmuuttajista pyritään tekemään kantaväestön kanssa samankaltaisia. Assimilaatiossa maahanmuuttajan tulisi luopua kulttuurisista erityispiirteistään ja sopeutua suomalaiseen yhteiskuntaan sellaisenaan. (Räty 2002, 126; Schubert 2013, 63-66.)

Separaatioon eli eristäytymiseen liittyy oman identiteetin ja kulttuurin korostaminen ja valtakulttuurin hylkääminen. Tällöin ihminen haluaa säilyttää entisen elämäntapansa eikä pidä tarpeellisena esimerkiksi valtakielem oppimista. Kontaktin tarvetta yhteiskunnan valtaväestöön ei separaatiossa ole. Toisaalta myös ympäröivä yhteiskunta voi torjua mahdolliset yhteydenotot ja esimerkiksi riittämätön kielikoulutus ja heikot työllistymismahdollisuudet jättävät maahanmuuttajia ulkopuolisiksi. (Räty 2002, 126; Schubert 2013, 63-65.)

Marginalisoitumisessa eli vieraantumisessa maahanmuuttaja ei pidä tärkeänä oman kulttuurin säilyttämistä, mutta toisaalta ei hyväksy valtakulttuuriakaan. Marginalisoitumisessa voi myös olla kyse siitä, ettei maahanmuuttajaa hyväksytä valtakulttuuriin eikä vähemmistökulttuuriin. Marginalisaatioon ei liity kontaktin tarvetta yhteiskunnan valtaväestön kanssa. Yhteiskunnallisella tasolla välinpitämätön asenne maahanmuuttajiin liittyviin kysymyksiin ja riittämättömät kotouttamistoimet voivat johtaa maahanmuuttajien marginalisaatioon. (Räty 2002, 127; Schubert 2013, 63-65.)

Ollakseen yhteiskunnan täysipainoinen jäsen, maahanmuuttaja tarvitse yhtä lailla valtakulttuurin tuntemusta kuin kielitaitoa. Suhde omaan ja valtaväestön kulttuuriin vaihtelee elämäntilanteen ja maassaoloajan mukaan. Joskus oman kulttuurin säilyttäminen on tarpeellinen turva ja joskus taas onnistuneen uuden elämän ehtona on uuden kulttuurin sisäistäminen. Kun maahanmuuttajalla on tunne omasta elämästä jatkumona huolimatta muuttamisesta ja hän tuntee uuden kulttuurin riittävän hyvin elääkseen täysipainoisesti, voidaan tulkita hänen onnistuneen kahden kulttuurin hallinnassa. (Räty 2002, 127.)

2.4 Kielitaidon merkitys kotoutumisessa

Kotoutumiskoulutuksen tavoitteena on antaa maahanmuuttajalle sellaiset kielelliset, yhteiskunnalliset, kulttuuriset ja elämänhallintaan liittyvät valmiudet, että hän pystyy selviytymään eri tilanteista uudessa elinympäristössä, toimimaan työelämässä ja hakeutumaan jatko-opintoihin. Tavoitteena on, että kotoutumiskoulutuksen jälkeen maahanmuuttaja on saavuttanut sellaisen kielitaidon, että hän kykenee selviytymään työelämässä. (Mammon 2010, 100-101; Saukkonen 2013, 87-90; Tarnanen & Pöyhönen 2011, 143.)

Useissa lähteissä (mm. Isola, Kaartinen, Leemann, Lääperi, Schneider, Valtari & Keto-Tokoi 2017, Sotkasiira 2018, Saukkonen 2013) on todettu, että kieli määrittää hyvin paljon maahanmuuttajan osallisuuden kokemusta. Kaikista tärkeimmäksi kotouttamistoimeksi nousee kielen opiskelu, sillä riittävä kielitaito on edellytys yhteiskunnan osallisuuteen. Niin opiskelu- kuin työpaikankin saamisen edellytyksenä on suomen kielen taito. Usein Suomeen muuttavan kohdalla kielitaito on alussa olematonta tai hyvin heikkoa. Maahanmuuttajien kohdalla hyvä kieli-taito lisää vaikuttamisen mahdollisuuksia. Kielitaito on yhteydessä maahanmuuttajan osallisuuteen ja toimijuuteen. Kun maahanmuuttajalla on mahdollisuus kommunikoida ympäristön kanssa ja hän ymmärtää mitä puhutaan, voi hän osallistua keskusteluun. Kun kielitaito kehittyy, maahanmuuttajan toimijuus lisääntyy ja osallisuus kasvaa. (Hammar ja Siirto 2016, 225-226; Niessen ja Huddleston 2010, 8; Schubert 2013, 63-65; Virtanen 2017, 90.)

Kielitaidon puute on yksi keskeisimmistä haasteista maahanmuuttajien kotoutumisessa. Kielitaito vaatii kehittyäkseen paljon työtä ja ylläpitoa ja kielitaidon kehittyminen on yksilöllinen prosessi. Maahanmuuttajan tausta ja aikaisemmat kokemukset oppimisesta vaikuttavat hänen

kielen oppimiseen. Uutta kieltä opitaan eri tavoin iästä ja kulttuuri- ja koulutustaustasta joutu-
tuen. Lähtömaa, maahanmuuton syy, maahantuloikä ja maassaoloaika vaikuttavat maahan-
muuttajan oppimistaitoihin, kielitaitoon ja sen kehittymiseen. Kielenopetuksessa on tärkeää
yksilöllisten tavoitteiden ja tarpeiden huomioiminen. (Mammon 2010, 100-101; Saukkonen
2013, 87-90; Tarnanen & Pöyhönen 2011, 143.)

Suomea opiskelevat maahanmuuttajat ovat moninainen ryhmä. Osa alkaa opiskella suomea
heti kotoutumisen alkuvaiheessa, samalla kun on vielä tutustumassa suomalaiseen yhteiskun-
taan. Osa taas on jo pitkään asunut Suomessa ja heillä on monikielinen ja -kulttuurinen
tausta. Osa tarvitsee enemmän tukea esimerkiksi uuden kirjoitusjärjestelmän oppimiseen.
Osalla ei ole lainkaan aikaisempaa kokemusta kielten opiskelusta, tai opiskelusta ylipäänsä.
Kielen oppimiseen vaikuttavat oppimisen kyvyn ohella myös maahanmuuttajan elämäntilanne,
kotoutumisen tilanne sekä terveydentilan haasteet. (Arvonen ja Nurminen 2018; Saukkonen
2013, 88-91.)

Kotoutumislaisissa (31.12.2010/1386) kielen opiskelun kannalta heikoimmassa asemassa olevat
luku- ja kirjoitustaidottomat maahanmuuttajat on huomioitu erityisiä toimenpiteitä tarvitse-
viksi. Laissa on huomioitu, että luku- ja kirjoitustaidottomat maahanmuuttajat tarvitsevat te-
hostettuja kotouttamistoimenpiteitä. Heille annetaan luku- ja kirjoitustaidon opetusta osana
kotoutumiskoulutusta tai vaihtoehtoisesti vapaan sivistystyön lukutaitokoulutuksena. Vapaan
sivistystyön lukutaitokoulutuksessa luku- ja kirjoitustaidottomat maahanmuuttajat voivat
opiskella kieltä joustavaan tahtiin tai sivutoimisesti. Tällaisia joustavia opiskelumahdollisuu-
ksia tarvitsevat maahanmuuttajat, joilla on esimerkiksi fyysisen tai psyykkisen terveyden haas-
teita, haastava elämäntilanne, traumataustaa tai ongelmia muistin toiminnassa tai eriasteisia
oppimisvaikeuksia. Myös kotona pieniä lapsia hoitavat maahanmuuttajavanhemmat voivat va-
paan sivistystyön järjestämän koulutuksen avulla opiskella luku- ja kirjoitustaidon alkeita. Pa-
kolaistaustaisilla naisilla on muihin ulkomaalaistaustaisiin naisiin verrattuna suurempi riski
jäädä työelämän ulkopuolelle lapsien kotona hoitamisen vuoksi ja sen vuoksi syrjäytyä. (Ope-
tushallitus 2018, 13-16; Laitinen, Jukarainen & Boberg 2016.)

2.5 Maahanmuuttajien syrjäytymisen riskitekijät

Terveys ja hyvinvointi ovat myös tärkeä osa kotouttamisprosessia. Maahanmuuttajien hyvin-
vointierot ovat Suomessa suuret ja ne vaikuttavat maahanmuuttajien uuteen kotimaahan ko-
toutumiseen. Uuden yhteiskunnan vallitsevat olosuhteet ovat yhteydessä maahanmuuttajien
mielenterveyteen ja hyvinvointiin. Maahanmuuttajilla on lähtökohtaisesti korkea syrjäytymi-
sen riski, koska he ovat uudessa yhteiskunnassa marginaalissa kielitaidottomuuden ja erilaisen
kulttuurin ja mahdollisten traumakokemusten vuoksi. (Castaneda, Rask, Koponen, Suvisaari,
Koskinen, Härkänen, Mannila, Laitinen, Jukarainen, Jasinskaja-Lahti 2015; Kotoutuminen ja
osallisuus 2019.)

Maahanmuuttajien syrjäytymisen riskiä lisäävät ja kotouttamistyötä haastavat maahanmuuttajien traumakokemukset, esimerkiksi koettu väkivalta, vankeus, kidutus, omaisuuden menettäminen ja lapsuuden turvattomuuskokemukset. Joka toinen pakolaistaustainen on elänyt sodan keskellä tai nähnyt väkivaltaisen kuoleman tai loukkaantumisen. Joka neljäs (24%) pakolaistaustainen mies on kokenut kidutusta ja joka viides (19%) pakolaistaustainen on kokenut luonnonkatastrofin. Arviolta joka kolmannelle pakolaistaustaiselle kehittyy traumaperäinen stressihäiriö tai masennustila. Traumakokemusten huomioiminen maahanmuuttajien kotouttamisessa on tärkeää, jotta syrjäytymisen riskiä voidaan pienentää. (Laitinen ym. 2016, 52.)

Uudessa kotimaassa koetuilla asioilla on kuitenkin tutkimusten mukaan enemmän merkitystä turvattomuuden kokemuksiin kuin lähtömaassa koetuilla asioilla. Maahanmuuttajan kokeman syrjinnän on tutkimuksissa todettu olevan yhteydessä maahanmuuttajien mielenterveyteen, heikompaan sosiaaliseen hyvinvointiin ja epäluottamukseen yhteiskuntaa kohtaan. Maahanmuuttajan syrjäytymisen taustalla voi olla esimerkiksi alhainen koulutustaso, työttömyys, sairaudet, toimeentulon niukkuus tai mielenterveyden ongelmat. Maahanmuuttajilla on tilastojen mukaan moninkertainen työttömyys- ja ulkopuolisuusriski kantaväestöön verrattuna. (Castaneda ym. 2015; Kotoutuminen ja osallisuus 2019; Syrjäytyminen 2019.)

Syrjäytyminen on maahanmuuttoon ja kotouttamiseen läheisesti liittyvä ongelma. Erityisesti perheellisten maahanmuuttajanaisten syrjäytymisvaara on suuri. Jopa 57 prosenttia vain perusopetuksen käyneistä nuorista maahanmuuttajanaisista oli syrjäytyneitä. Tässä ei ole huomioitu alle 7-vuotiaiden lasten äitejä. Jopa neljännes syrjäytyneistä nuorista on maahanmuuttajataustaisia ja vieraskielisistä kouluttamattomista nuorista joka kolmas on syrjäytynyt. (Myrskylä 2012, 1-2; Syrjäytyminen 2019.)

Heikkinen (2015, 64) nosti väitöskirjassaan esille emotionaalisen syrjäytymisen, joka liittyy läheisten ihmissuhteiden merkitykseen uuden kotimaan arjessa. Maahanmuuttajien kohdalla emotionaaliseen syrjäytymiseen liittyvät sosiaaliset verkostot, ylijajaiset verkostot ja sukupolvien väliset suhteet. Emotionaalisen syrjäytymisen ehkäisyssä tärkeitä ovat sukupolvien väliset suhteet. Maahanmuuttaja kokee emotionaalista syrjäytymistä, jos häneltä on jäänyt entiseen kotimaahan läheisiä ystäviä ja uusien ystävyysuhteiden luominen uudessa kotimaassa on hankalaa. Maiden välisten kontaktien ylläpito voi ehkäistä emotionaalisen syrjäytymisen tunnetta. Emotionaalinen syrjäytyminen on yleistä syrjäytymisen käsitettä yksilöllisempi kokemus ja siihen vaikuttavat sosiaalisten suhteiden menetykset kotimaan vaihtuessa. (Heikkinen 2015.)

Onnistunut kotoutuminen ja tunne osallisuudesta ehkäisevät maahanmuuttajan syrjäytymistä ja pienentävät hyvinvointi- ja terveyseroja. Ensisijainen keino syrjäytymisen torjuntaan on maahanmuuttajien tehokas kotouttaminen ja ohjaaminen koulutukseen ja työmarkkinoille. Uusi ympäristö on ratkaisevassa asemassa kotoutumiselle. Avoin ja vastaanottava ympäristö

mahdollistaa kotoutumisen. Syrjintäkokemukset ja ympäristön osoittama välinpitämättömyys hidastavat uuteen ympäristöön sopeutumista. Maahanmuuttajien ja valtakulttuurin välisiä suhteita tulee tarkastella vähintään kahdesta eri näkökulmasta. Sopeutumisen kannalta merkityksellistä on, miten maahanmuuttaja näkee oman asemansa yhteisössä, mitkä ovat hänen tarpeensa ja mahdollisuutensa oman kulttuurin arvojen, tapojen ja toimintamallien säilyttämiseen. Toisaalta tulee myös tarkastella, miten valtakulttuuri tukee maahanmuuttajan kotoutumista. (Kotoutuminen ja osallisuus 2019; Myrskylä 2012, 5; Rätty 2002, 124; Syrjäytyminen 2019.)

2.6 Maahanmuuttajat ja kotouttamisohjelmat tutkimusten kohteena

Maahanmuuttajista ja maahanmuuttajien kotoutumisesta on tehty melko paljon tutkimuksia. Maahanmuuttotyötä ohjaavat kotouttamisohjelmat eivät ole olleet kovinkaan monen tutkimuksen keskiössä. Kotouttamisohjelmia on kuitenkin hyödynnetty useissa eritasoisissa tutkimuksissa teoriataustan osana.

Tuuli Kurki (2019) tutki väitöskirjassaan kotouttamispolitiikkaa ja kotouttamisen käytäntöjen toimivuutta. Kurki haastatteli maahanmuuttajia, kouluttajia sekä tutustui erilaisiin poliittisiin asiakirjoihin. Metodologisesti Kurjen tutkimus on etnografinen tutkimus. Kurki esittää väitöskirjassaan väitteitä kotouttamisesta ja maahanmuuttajien koulutuksesta. Kurjen mukaan kotouttamistoimenpiteet voivat vahvistaa maahanmuuttajien syrjintää. Lisäksi Kurki kehittää käsitteen maahanmuuttajaistaminen, joka kuvaa sitä, kuinka kotouttamispolitiikan ja kotouttamisen käytäntöjen avulla maahanmuuttajat käsitetään erilaisuudesta huolimatta kuitenkin yhdeksi ryhmäksi.

Eveliina Heino (2018) tutki väitöskirjassaan maahanmuuttajien jäsenyyttä suomalaisessa yhteiskunnassa. Hän haastatteli tutkimusta varten venäläistäustaisia perheitä ja tuo tuloksissa esille, mitä arjen kansalaisuuden rakentaminen on ja miten peruspalvelukokemukset vaikuttavat kotoutumiseen. Heino käytti aineiston analyysimenetelminä narratiivisia, diskurssianalyttisiä ja sisällönanalyttisiä menetelmiä ja teoreettisena viitekehyksenä sosiaalista konstruktionismia. Saatujen tulosten mukaan maahanmuuttajien arjen kansalaisuus nojaa kolmeen osa-alueeseen; autonomiaan, tunnustukseen ja kuulumiseen. Tutkimuksessa on myös olennaista tietoa maahanmuuttajien elämäntilanteisiin liittyvien tekijöiden huomioimisesta peruspalveluissa, jota voidaan hyödyntää kotouttamisohjelmien tarkastelussa ja kehittämisessä.

Sari Heikkinen (2015) tutki väitöskirjassaan, kuinka ikääntyneet maahanmuuttajat on huomioitu 18 eri kunnan kotouttamisohjelmassa ja vanhuspoliittisissa ohjelmissa. Heikkinen tarkasteli ikääntyvien maahanmuuttajien huomioimista kuntien vanhuspoliittisissa ohjelmissa ja kotouttamisohjelmissa ja peilasi mainintoja vanhuspalvelulakiin ja laatusuositukseen. Heikkinen käytti aineiston analyysimenetelmänä sisällönanalyysia. Tämän opinnäytetyön kannalta Heikkisen tuloksissa on kiinnostavinta se, ettei iäkkäitä maahanmuuttajia ole systemaattisesti

mainittu kuntien kotouttamisohjelmissa. Tämä näkökulma on huomionarvoinen taustatieto tähän opinnäytetyöhön.

Sirkku Varjosen (2013) tarkasteli väitöskirjassaan maahanmuuttajien identiteetin rakentamista ja paikkaa suomalaisessa yhteiskunnassa. Varjosen haastatteli maahanmuuttajia ja tutkimus kytkeytyy sosiaaliseen konstruktionismiin. Varjosen mukaan kotoutumisen perusedellytykset ovat työ ja koulutus. Toisaalta Varjosen pohti, onko kiittollisuuden ja kuulumisen todistelu ehtona maahanmuuttajan osallistumisoikeudelle yhteiskunnalliseen keskusteluun. Varjosen pohdinnat osallisuuteen ja integraatioon liittyen toimivat kiinnostavina taustoittajina tähän opinnäytetyöhön.

Saraleena Aarnitaival (2012) tutki väitöskirjassaan maahanmuuttajanaisten kotoutumista suomalaisen työelämän tietokäytäntöjen näkökulmasta tarkasteltuna. Hän haastatteli vuosina 2007-2008 14 kurdinaista ja 14 venäläistä naista heidän keinoistaan saada ja jakaa työelämään liittyviä tietoja. Hän käytti narratiivis-elämäkerrallista lähestymistapaa ja tutkimuksessa on käytetty sosiaalisen konstruktionismin viitekehystä. Tulosten mukaan sosiaalisilla verkostoilla on merkittävä rooli työelämään liittyvän tiedon hankinnassa. Sosiaaliset verkostot koostuvat yhtä lailla suomalaisista viranomaisista ja muista maahanmuuttoalan työntekijöistä kuin kantaväestöstä ja omaan etniseen ryhmään kuuluvista ystävistä. Kaikilla näillä ryhmillä on tulosten mukaan merkittävä rooli kotoutumisen kannalta katsottuna. Aarnitaipaleen tutkimus toimi tämän opinnäytetyön hyvänä taustamuistuttajana niistä asioista, jotka ovat tärkeitä kotoutumiseen liittyviä tekijöitä.

Aira Kurtti (2010) tutki lisensiaattityössään suomalaista kotouttamispolitiikkaa 22 kunnan kotouttamisohjelman avulla. Hän selvitti, mitä kotouttamisohjelmissa mainittiin maahanmuuttajien tarpeista, palveluista ja kehittämistarpeista. Hän käytti aineistolähtöistä ja osittain myös teorialähtöistä sisällönanalyysia. Tuloksista nousee esille, että ohjelmat olivat vaihtelevia, ohjelmissa kuvatut palvelut vaihtelivat eikä maahanmuuttajien ääni kuulunut ohjelmissa. Hän muodosti kotouttamisohjelmista 12 eri teemaa, mutta niistä ei muodostunut yhtenäistä toimintapolitiikkaa.

Leena Suurpää (2002) tarkasteli väitöstutkimuksessaan maahanmuuttajia ja suomalaisia koskevia käsitystapoja ja niiden muotoutumista 1990-luvun lopun yhteiskunnassa. Hän lähestyy aihetta haastatteluiden ja pääkaupunkiseudun kotouttamisohjelmien kautta. Tuloksista kiinnostavaa on se, miltä suhteet maahanmuuttajiin näyttävät kotouttamisohjelmien kautta tarkasteltuna ja mitä konkreettisia seurauksia eri käsitteiden saamalla merkityksillä on maahanmuuttajien kannalta katsottuna. Suurpään väitöstutkimus on tehty yli vuosikymmen sitten, minkä jälkeen maahanmuuttotyö on kehittynyt, maahanmuuttajien määrä moninkertaistunut ja lait muuttuneet. Sen vuoksi Suurpään tulokset eivät ole verrannollisia nykypäivään.

Itä-Suomen Yliopiston tutkijatohtori Sotkasiira (2018, 47-48) kyseenalaisti kotoutumisen tueksi rakennetun palvelujärjestelmän. Palvelujärjestelmä ei hänen mukaansa huomioi riittävästi kotoutujien olemassa olevaa kyvykkyyttä. Vasta kun kotoutuminen ymmärretään mahdollisuudeksi tehdä omaa elämää koskevia päätöksiä ja valintoja, kotoutumisesta tulee kotoutujien olemassa olevaa kyvykkyyttä vahvistavaa toimintaa.

Kotoutumisen yhteydessä havaittuihin ongelmiin voitaisiin puuttua aiempaan nopeammin, jos kotouttaminen käsitettäisiin suoraviivaisemmin maahanmuuttajien hyvinvoinnin tukemiseksi. Jos kotoutuminen ymmärrettäisiin mahdollisuutena tehdä omaa elämää koskevia valintoja, kotouttaminen jäsenyisi toiminnaksi, joka vahvistaisi kotoutujien jo olemassa olevaa kyvykkyyttä. (Sotkasiira 2018, 47-48.) Edellä mainitut Sotkasiiran ajatukset ovat yksi syy tämän opinnäytetyön tekemiseen. Lisäksi esimerkiksi Pasi Saukkonen, Anne Alitolppa-Niitamo, Karmela Liebkind ja Inga Jasinskaja-Lahti ovat tehneet useita tutkimuksia ja selvityksiä kotoutumiseen ja kotouttamiseen liittyen 2000-luvun alusta aina tähän päivään saakka ja niitä on käytetty tämän opinnäytetyön taustoittamisessa.

3 Osallisuus ja toimijuus

3.1 Osallisuuden ja osallistumisen käsitteet

Valtion kotouttamishjelmassa vuosille 2016-2019 määritellään osallisuus tunteena kuulumisesta suurempaan yhteiskunnalliseen kokonaisuuteen ja haluna osallistua sen toimintaan sosiaalisesti, taloudellisesti ja poliittisesti (Valtioneuvosto 2012, 36-37). Maahanmuuton tulevaisuus 2020-strategiassa on huomioitu, että kotoutuakseen maahanmuuttajan on tunnettava itsensä yhteiskunnan osaksi eri osa-alueilla, kuten politiikassa, taloudessa, mediassa ja kulttuurielämässä (Sisäministeriö 2013, 18).

Osallisuus on abstrakti ja moniulotteinen käsite, joka voidaan ymmärtää eri tavoin (Isola ym. 2017; Meriluoto & Marila-Penttinen 2015a; Närhi, Kokkonen & Matthies 2018, 115). Asiakkaan osallisuus ja osallistuminen sekoitetaan usein keskenään ja niitä käytetään usein rinnakkain samaa tarkoittavina. Tämä johtunee osittain siitä, että englannin kielen sana participation voi tarkoittaa sekä osallisuutta että osallistumista.

Yhteistä osallistumisen ja osallisuuden käsitteille on se, että asiakkaalla oletetaan olevan tärkeä rooli omassa palvelutilanteessa ja sen kokonaisuuden määrittämisessä. Osallistuminen merkitsee yleisesti mukanaoloa toisten järjestämässä tilanteessa, siihen liittyy vapaaehtoisuus ja oma halu osallistua. Osallistumisessa katsotaan riittäväksi, että asiakas on mukana prosesseissa, häntä kuullaan ja hänen sanomiaan kirjataan suunnitelmiin; osallistuminen ei tapahdu välttämättä asiakkaan aloitteesta vaan järjestelmä on asettanut ehdot asiakkaan osallistumiselle. (Gothóni ym. 2016, 13-14; Närhi ym. 2018, 116; Pohjola 2010, 57-58.)

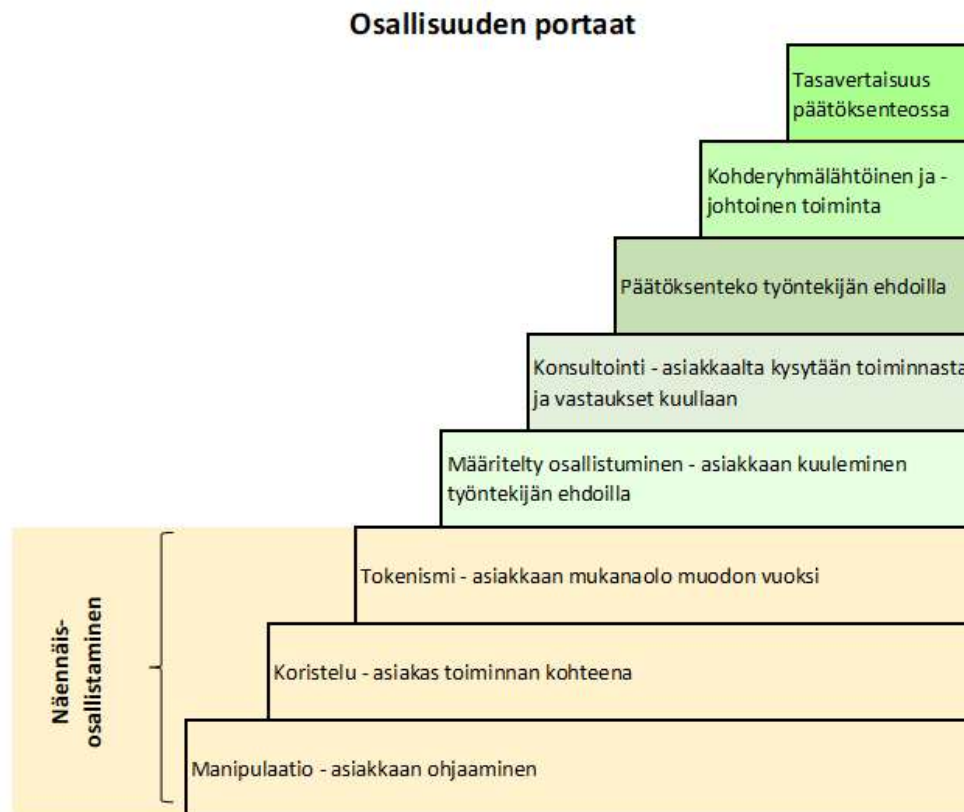
Osallisuus tarkoittaa mahdollisuutta osallistua, toimia ja vaikuttaa yhteisöissä ja yhteiskunnassa, se liittyy olennaisesti jokaisen oikeuteen terveyteen, koulutukseen, työhön, toimeentuloon, asuntoon ja sosiaalisiin suhteisiin. Osallisuus on osallistumiseen liittyen vaikuttamista ja sitä kautta demokratiaa. Osallisuus on osallistumisen ohella myös toimintaa ja olemista, vaikuttamista oman elämän kulkuun, mahdollisuuksiin, palveluihin ja toimintoihin sekä yhteisiin asioihin. (Isola ym. 2017; Närhi ym. 2018, 115; Osallisuuden edistämisen mallit 2019.)

Osallisuutta on kirjallisuudessa ja tutkimuksissa jaoteltu eri tavoin. Osallisuus voi yksilön kannalta toteutua kolmella eri tasolla; olla osa yhteisöä, toimia osana yhteisöä ja kokea olevansa osa yhteisöä (Närhi ym. 2018, 116). Osallisuus voidaan jakaa neljään eri toimintoon; tietosallisuuteen, suunnitteluosallisuuteen, päätösosallisuuteen ja toimintaosallisuuteen. Tietosallisuus liittyy oikeuteen tiedon saamiseen ja tuottamiseen. Suunnitteluosallisuus on oikeus olla mukana oman elinympäristön järjestämisessä. Päätösosallisuus on mukana olemista omaan elämään koskeissa päätöksenteoissa. Toimintaosallisuus on oikeus toteuttaa omaa toimintaa elinympäristössä muiden kanssa. (Leemann, Kuusio ja Hämäläinen 2015.)

3.2 Osallisuuden portaat

Roger Hart (1992) kuvasi osallisuuden toteutumista portailla (kuvio 3). Hart kehitti osallisuuden portaat alun perin kuvaamaan lasten osallisuutta, mutta mukailtuna ne soveltuvat mihin tahansa asiakastyöhön, myös maahanmuuttajien osallisuuden rakentumisen kuvaamiseen.

Kolme alinta porrasta eivät ole osallisuutta, vaan niissä näennäisosallistetaan asiakasta osallistumaan auktoriteetin määrittelemien tavoin ja ehdoin. Neljännellä askelmalla asiakas saa tietää toiminnan tavoitteista, mutta työntekijä määrittelee missä ja miten asiakas voi olla osallisena. Mitä enemmän valta jakaantuu auktoriteetin ja asiakkaan välillä, sitä vahvempaa osallisuus on Hartin mukaan. Ylimmällä tasolla asiakas ja auktoriteetti ovat tasavertaisia kumppaneita ja aloite toimintaan lähtee asiakkaalta. Tällöin asiakas itse määrittelee koska, kuinka ja miksi hän tulee mukaan toimintaan.

Kuvio 3. Osallisuuden portaat Hartia (1992, 8) mukailten.

Osallisuus on alhaalta ylöspäin kehittyvä prosessi, portaittain kasvava. Osallisuus on kokemusta jäsenyydestä sekä mahdollisuudesta toimia, osallistua ja vaikuttaa asioiden kulkuun. Osallisuudessa asiakkaalla on osallistumista aktiivisempi rooli, siinä asiakkaan ja työntekijän vuorovaikutus rakentuu yhteistyösuhteeksi, jossa asiakasta aidosti kuunnellaan. (Hart 1992, 8; Gothóni ym. 2016, 13-14.)

Osallisuuden edistynein muoto on asiakkaan ja työntekijän kumppanuus, jossa työntekijä kulkee asiakkaan rinnalla tukijana. Tällöin rakentuu yhteistyösuhde, jossa yhdessä asetetaan toiminnan tavoitteet ja tavoitteiden saavuttamiseksi toteutettu työskentelyprosessi toteutetaan aidosti yhdessä. Tällaisessa prosessissa asiakas tulee ymmärtää oman elämänsä asiantuntijana, jossa asiantuntijuuden hierarkia on purettu ja käännetty yhteistyösuhteeksi. (Pohjola 2010, 58-59; Laitinen & Niskala 2018, 13.)

Osallisuuden lisääminen edellyttää verkostoitumista, kumppanuuksia ja monialaista yhteistyötä. Jotta tämä toteutuisi, tarvitaan avointa keskustelua, jotta saadaan yhteistä ymmär-

rystä tavoitteista ja yhteisistä toimintaperiaatteista. Tarvitaan myös kaikkien hyvinvointipalveluiden uudistuvaa työtettä, jotta maahanmuuttajien hyvä elämä mahdollistuu myös uudessa ympäristössä. (Gothoni ym. 2016, 18-19.)

3.3 Sosiaalinen osallisuus

Ajatus osallisuudesta kuulumisena johonkin, on sosiaalipedagogisen osallisuuskäsitteen perustana. Kuulumisen kohde voi olla yhtä lailla pieni, konkreettinen ja paikallinen lähiyhteisö kuin abstrakti yhteisökin, kuten yhteiskunta. Sama ihminen voi olla osallisena eri yhteisöissä ja osallisuus voi olla eri vahvuista eri yhteisöissä. (Nivala & Rynnänen 2013.)

Yksi osallisuuden edellytyksistä on, että yksilö ja yhteisö hyväksyvät yksilön kuuluvaksi yhteisöön. Yhteisöön kuulumisen kautta osallisuutta voi jäsentää yhteenkuuluvuuden tunteen, jäsenyyden ja toiminnan kautta. Osallisuuden kokemus edellyttää kaikkien kolmen osa-alueen toteutumista. (Nivala & Rynnänen 2013.) Maahanmuuttajat, kuten ketkä tahansa muutkin, voimaantuvat, kun heistä tulee yhteiskunnan osa. Samat oikeudet ja velvollisuudet kuten myös valtavirran instituutioiden avautuminen luovat edellytyksiä osallistumiselle. (Niessen & Huddleston 2010).

Sosiaalinen osallisuus ilmenee eri tasoilla. Esimerkiksi yksilö, perhe, yhteisölliset ja globaalit suhteet jakautuvat eri tavoin eri ihmisillä. Siihen vaikuttavat useat eri tekijät, kuten sosiaaliset suhteet, sosiaalinen toimintakyky ja osallisuuden kokemus. (Leemann ym. 2015.)

Leemann ym. (2015) tiivistivät sosiaalisen osallisuuden moniulotteisuuden. Sosiaalinen osallisuus on muuttuva ja dynaaminen prosessi, joka torjuu köyhyyttä ja syrjäytymistä ja mahdollistaa yhteiskuntaan osallistumisen. Se tarjoaa mahdollisuuksia ja voimavaroja, edistää kykyjä ja taitoja ja lopulta takaa ihmisarvoisen elämän.

Sosiaalinen osallisuus on prosessi, jossa yksilöiden ja ryhmien osallistumista yhteiskunnan toimintoihin parannetaan. Prosessilla varmistetaan erityisesti köyhyys- ja syrjäytymisvaarassa olevien mahdollisuudet ja voimavarat osallistua täysipainoisesti yhteiskunta-, talous- ja kulttuurielämään. Prosessi parantaa identiteettinsä perusteella heikommassa asemassa olevien ihmisarvoa, kykyjä ja mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnan toimintoihin. (Leemann ym. 2015; Euroopan yhteisöjen komissio 2003, 9.)

Sosiaalisen osallisuuden käsitettä käytetään yleisesti syrjäytymisen vastakohtajana ja sillä tarkoitetaan niin syrjäytymisen ja syrjäyttämisen ehkäisemistä kuin köyhyyden torjumista. Yhtä lailla sosiaalisen osallisuuden käsitettä käytetään, kun puhutaan prosessista, jossa yhteiskunnan reunoilla eläviä ihmisiä saatetaan yhteiskunnan eri toimintoihin esimerkiksi tukitoimien kautta. Sosiaalinen osallisuus näkyy esimerkiksi sosiaali- ja terveyspalveluihin pääsynä ja sosiaaliturvan takaamisella. (Leemann ym. 2015; Euroopan yhteisöjen komissio 2003, 9.)

Sosiaaliseen osallisuuteen liitetään inkluusio- ja eksklusio-käsitteet. Käsitteitä käytetään usein sosiaalisen epätasa-arvoisuuden ja yhteiskunnallisen osallistumiseen ja kansalaisoikeuksiin liittyvän keskustelun yhteydessä. Jotta sosiaalinen osallisuus voidaan ymmärtää syrjäytymisen vastatoimena, on inkluusio- ja eksklusio-käsitteiden ymmärtäminen tärkeää. (Leemann ym. 2015).

Inklusiivisuudella tarkoitetaan osallistumisen mahdollisuuksia, yhteisiä arvoja, intressejä ja yhteisestä neuvoteltavia toimenpiteitä. Inklusiivisuudella viitataan moniääniseen ja erilaisuuden hyväksyvään yhteisöllisyyteen. Jos on riittävä määrä yhteisiä intressejä, voidaan erilaisista näkökulmista päästä yhteisymmärrykseen ja silloin muodostuu niin kutsuttu jaettu yhteisö, jossa olennaista on keskinäinen luottamus ja ihmisten osallistumisen mahdollisuudet. (Gothóni ym. 2016, 14-16.)

Inklusio voidaan käsittää pääsynä yhteiskunnan järjestelmiin ja instituutioihin, esimerkiksi terveydenhuoltoon ja koulutukseen. Inklusio voi yhtä lailla tarkoittaa johonkin kuulumista, osallistumista, huolehtimista, asumista tai olemista. Kansalaisuutta käytetään joissakin yhteyksissä inkluusion operationaalisenä määritelmänä, vaikka kansalaisuus ei takaa inklusiota kaikilla osa-alueilla. (Eräsaari 2005, 259.)

Eksklusio on yhteiskuntaan ja sen instituutioihin pääsemättömyyttä. Eksklusiolla tarkoitetaan ulossulkemista, mutta yleisemmin Suomessa eksklusiosta käytetään termiä syrjäytyminen, yhteiskunnan reunalle joutuminen. Eksklusio on tällöin sosiaalinen ongelma. Se on yhtä lailla ulkopuoliseksi työntämistä, mutta myös etäännyttämistä niin, että joitain palkitaan ja toiset jätetään huomioimatta. (Gothóni ym. 2016, 14-16; Eräsaari 2005, 259.)

Yhteiskunnan reunalle joutumista edesauttavat esimerkiksi köyhyys, työttömyys, alhainen asumistaso, sosiaalisten verkostojen puute. Yhtä lailla heikot kriiseistä selviytymisen taidot ja heikko terveydentila voivat edesauttaa syrjäytymistä. Kyvyttömyys tai mahdollisuus osallistua yhteiskuntaan ja sen sosiaalisuuden muotoihin edesauttavat myös syrjäytymistä. (Gothóni ym. 2016, 14-16; Eräsaari 2005, 259.)

Valtion kotouttamisohjelmassa (Valtioneuvosto 2012, 21) on huomioitu, että kohdentamalla kotouttamiseen riittävät resurssit, voidaan välttyä suurilta syrjäytymisen kustannuksilta sekä väestöryhmien välisten suhteiden kärjistymisiltä. Leemannin ja Hämäläisen (2016, 590-591) mukaan sosiaalinen osallisuus on keino estää syrjäytymistä ja köyhyyttä ja edistää yhteiskunnan yhdenvertaisuutta, oikeudenmukaisuutta ja tasa-arvoa.

Sosiaalisen osallisuuden avulla maahanmuuttajan on mahdollista osallistua sosiaaliseen, poliittiseen, kulttuuriseen ja taloudelliseen toimintaan sekä hänen oman hyvinvoinnin kannalta merkityksellisiin instituutioihin. Matalan kynnyksen palvelut, joita järjestetään kohderyhmittäin ja joissa pyritään asiakkaan arvostamiseen ja ilmiöiden ymmärtämiseen asiakaslähtöisesti,

edistävät osallisuutta ja estävät syrjäytymistä. Maahanmuuttajien kotoutumispalvelut katsotaan sellaisiksi matalan kynnyksen palveluiksi, jotka ehkäisevät maahanmuuttajien eksklusiota yhteiskunnassa. (Leemann ja Hämäläinen 2016, 590-591.)

3.4 Toimijuuden koordinaatit ja modaliteetit

Toimijuus on monitahoinen käsite ja sen vuoksi on tärkeää määritellä, mistä näkökulmasta tässä opinnäytetyössä tarkastellaan toimijuutta. Tässä opinnäytetyössä toimijuutta tarkastellaan kotouttamisohjelman rakenteiden ja viranomaisten ja maahanmuuttajan toiminnan välisten suhteiden kautta. Maahanmuuttajan elämä on jatkuvaa muutosta ja sen vuoksi toimijuuden ymmärtäminen on olennaista.

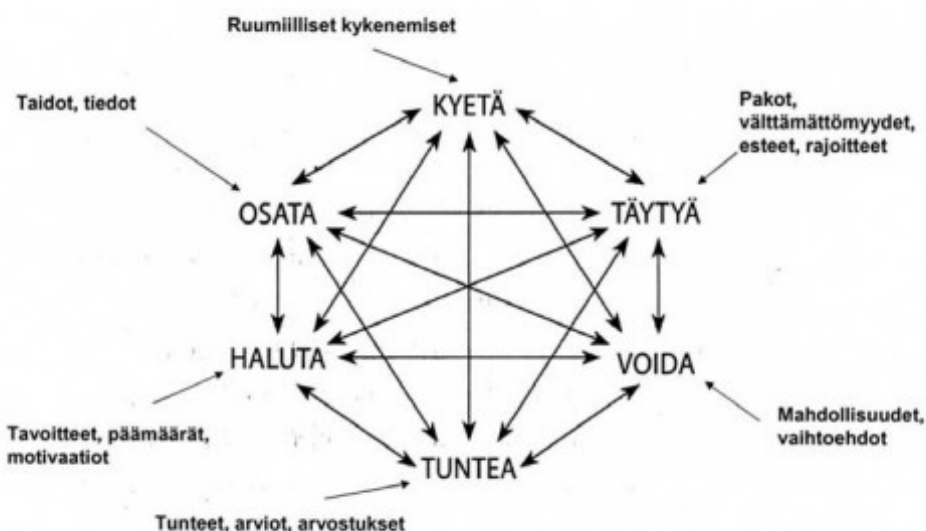
Yksinkertaisimmillaan toimijuus on yhteyttä omiin tarpeisiin ja voimavaroihin. Laajemmin toimijuudella viitataan ihmisen kyvykkyyteen ja mahdollisuuksiin käyttää omaa toimintakykyään arkielämässä. Toimintakyvyn käyttämisellä viitataan ennen kaikkea valintojen ja ratkaisujen tekemiseen. Toimijuus viittaa yleisesti ottaen tavoitteelliseen toimintaan ja toimijoiden vapautteen luoda ja muuttaa tapahtumia ja tapahtumien kulkua. Toimijuus kuvaa ihmisen mahdollisuuksia toimia. (Jyrkämä 2008, alkup. Bilton 1996; Barker 2000, 183.)

Toimijuudella voidaan mitata sitä, miten kykenevä ihminen on päätösten tekemiseen ja niiden toteuttamiseen. Toimijuus liittyy olennaisesti yksilön osallisuuteen päätöksenteossa. Toimijuus rakentuu vuorovaikutuksessa ulkoisten ja sisäisten mahdollisuuksien kautta. Toimijuus on ikään kuin arjen uudelleen rakentamista ja suhteiden luomista yhteiskunnalliseen ympäristöön. Maahanmuuttajien kohdalla elämä uudessa kotimaassa alkaa arjen rakentamisella ja suhteiden luomisella uuden yhteiskunnan ympäristöön. (Gordon 2005, Isola ym. 2017, 3-31; Jyrkämä 2008; Pohjola 2010.)

Toimijuuden määrittelyssä korostuu toimijuuden tarkoituksellisuus, valta toimia tilanteessa (Jyrkämä 2008). Gordonin (2005, 115-118) mukaan toimijuuden näkökulmaa muokkaavat kulttuurien ja yhteiskunnan rakenteiden väliset erot. Toimijuus ja toimijuuden muodot voidaan nähdä ihmisen tai yhteiskunnan mahdollisuuksien tai rajoitusten verkostona. Toimijuuteen liittyy myös ihmisen omat käsitykset mahdollisuuksista ja käsityksistä päätöksentekoon ja mahdollisuuksiin toteuttaa päätöksiä.

Toimijuus on tilannesidonnaista ja siten myös kertaluoteista. Toimijuudessa tarkastellaan toimivan yksilön, rakenteiden ja yhteiskunnan normien välisiä suhteita. Toimijuuden näkökulmasta ihminen nähdään vapaana ja luovana yksilönä. Toimijuus on kuitenkin sidoksissa erilaisiin yhteiskunnallisiin ja organisatorisiin rakenteisiin sekä ihmisten toimintaa ohjaaviin ja velvoitteita asettaviin toisten ihmisten luomiin rajoituksiin. (Koivula 2013, 157; Jyrkämä 2006, 14.)

Jyrkämä (2008) esittää toimijuuteen liittyviä koordinaatteja, joita ovat ajankohta, ikä, sukupuoli, kohortti/sukupolvi, yhteiskuntaluokka, ympäristö ja kulttuurinen tausta/ryhmä. Vaikka Jyrkämä tarkastelee toimijuutta ikääntyneiden näkökulmasta, on nämä samat elementit siirrettävissä yhtä lailla maahanmuuttajiin ja myös muualle. Toimijuuden koordinaatteja voi tarkastella niiden keskinäisen vuorovaikutuksen ja yhteisdynamiikan kautta; yhden muuttuessa myös muut todennäköisesti muuttuvat jollakin tavalla. (Jyrkämä 2008.)

Kuvio 4. Toimijuuden modaliteetit (Jyrkämä 2008)

Jyrkämä (2008) jakaa toimijuuden kuuteen toisiinsa linkittyvään ulottuvuuteen (kuvio 4). Toimijuus rakentuu Jyrkämän mukaan kuuden osa-alueen eli modaliteetin keskinäisestä dynamiikasta. Näitä osa-alueita ovat kykeneminen, osaaminen, haluaminen, täytyminen, voiminen ja tunteminen. Toimijuus muodostuu näiden osa-alueiden yhteisvaikutuksesta, mutta toimijudessa on aina huomioitava konteksti. Konteksti vaikuttaa toimijuuden muodostumiseen.

Kyetä -ulottuvuus liittyy fyysisiin ja psyykkisiin kykyihin ja kykenemiseen. Osata-ulottuvuus viittaa tietoihin ja taitoihin, tietynlaisiin pysyviin osaamisiin, jotka ihminen on itselleen elämänsä aikana hankkinut tai tulee hankkimaan. Haluta-ulottuvuus liittyy tahtomiseen, päämääriin ja tavoitteisiin, motivaatioon ja motivoituneisuuteen. Täytyä-ulottuvuuteen kuuluvat fyysiset ja sosiaaliset esteet, pakot ja rajoitukset. Voida-ulottuvuus viittaa mahdollisuuksiin,

joita tilanteet ja tilanteiden rakenteet ja tekijät tuottavat ja mahdollistavat. Tuntea-ulottuvuus liittyy ihmisen sisäsyntyiseen ominaisuuteen arvottaa, arvioida, kokea ja yhdistää kohtaamiinsa asioihin ja tilanteisiin tunteita. (Jyrkämä 2008.)

Toimijuus on näin ollen jotain, joka syntyy, muotoutuu ja uusiutuu näiden modaalisten ulottuvuuksien yhteen liittyvänä prosessina ja sen kokonaisdynamiikkana. Toimijuus ei kuitenkaan ole kaikille samaa, vaan esimerkiksi on olemassa ihmisiä, jotka kuuluvat osaavat, haluavat, kykenevät ja pitävät. On myös ihmisiä, jotka osaavat ja kykenevät, mutta eivät halua. (Jyrkämä 2008).

Heikkinen (2015) lisäsi Jyrkämän (2008) toimijuuden ulottuvuuksiin uuden ulottuvuuden, rohkeuden. Rohkeuteen linkittyy uskallus ja kyky puolustaa itselle kuuluvia etuja ja tuoda esille omia tarpeita sekä pyrkimys selviytyä erilaisista tilanteista ja pitää puoliaan. Maahanmuuttajien kohdalla toimijuuteen uudessa kotimaassa liittyy olennaisesti rohkeus; rohkeus toimia uudessa kotimaassa uusien asioiden äärellä. Maahanmuuttajalle uusi kotimaa ja sen käytännöt ovat usein hyvin erilaisia lähtömaahan verrattuna ja vaaditaan paljon rohkeutta, että maahanmuuttajan toimijuus toteutuu.

Kotouttaminen tähtää erilaisin toimin maahanmuuttajan toimijuuden vahvistamiseen. Maahanmuuttajan arjen toimijuus rakentuu yhteiskunnan ja yksilön tilanteen ja resurssien mukaan ja se on erilaista kotoutumisen eri vaiheissa. Arjen toimijuuden rakentumiseen vaikuttaa maahanmuuttajien kohdalla se, miten arki on ennen maahanmuuttoa koettu. Lisäksi arjen toimijuuden rakentumiseen vaikuttaa se, miten arjen hallintaa pyritään ottamaan haltuun ja miten toimijuuden mahdolliset eri ulottuvuudet pystytään näkemään kotoutumisen osana. (Knuutila 2018, 10-11.)

Suomalainen kotouttamisjärjestelmän mahdollistaa maahanmuuttajan arjen asioiden hoitamisen ja taloudellisen turvallisuuden. Toisaalta kotouttamisjärjestelmä voi myös korostaa maahanmuuttajan, erityisesti pakolaisina tulleiden, vaikeuksia ja toimijuuden puutetta. Kotouttamisen alkuvaiheessa toimijuutta on mahdollista tukea tulkkauksen avustuksella maahanmuuttajan omalla äidinkielellä ja sitä kautta luoda pohjaa hänen toimijuudelle. (Knuutila 2018, 73, 93.)

4 Opinnäytetyön toteutus

4.1 Opinnäytetyön tausta ja tarkoitus

Nurmijärvelle muutetaan työn, opiskelun, perhesiteen, paluumuuton tai pakolaisuuden vuoksi. Työperäinen maahanmuutto on suurin Nurmijärvelle muuton peruste. Valtaosa muutoista tapahtuu omaehtoisesti joko suoraan ulkomailta tai muualta Suomesta. Vuoden 2017 lopussa Nurmijärven 42 677:sta asukkaasta oli 3,1% ulkomaan kansalaisia, joka tarkoittaa 1316 henkilöä. Vieraskielisiä on ulkomaan kansalaisia enemmän, 1762 henkilöä. Koko Suomen

5 513 130 henkilön väestöstä ulkomaan kansalaisia oli vuoden 2017 lopussa 4,5 % ja vieraskielisiä 6,8 %. Suurimmat kieliryhmät Nurmijärvellä ja koko Suomessa ovat viron - ja venäjänkieliset. (Tilastokeskus 2019.)

Vieraskielisten suurempi määrä ulkomaan kansalaisten määrään verrattuna johtuu ulkomaan kansalaisille myönnetystä Suomen kansalaisuuksista. Suomen valtio ei vaadi toisesta kansalaisuudesta luopumista vaan ulkomaan kansalainen saa kaksoiskansalaisuuden. Tilastoissa kaksoiskansalaisuuden saaneet lasketaan Suomen kansalaisiksi, mutta he näkyvät vieraskielisten tilastoissa, jos he pitävät oman äidinkieltensä. (Tilastokeskus 2019.)

Opinnäytetyön taustalla on tarve Nurmijärven kunnan kotouttamisohjelman kehittämiseen. Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, miten maahanmuuttajien osallisuus ja toimijuus on huomioitu KUUMA-kuntien kotouttamisohjelmissa. Näitä tietoja hyödyntämällä kehitetään Nurmijärven kunnan kotouttamisohjelmaa sekä luodaan toimintamalli kotouttamisohjelman päivittämistä varten.

Kotoutumislain (L1386/2010) mukaan paikallisten viranomaisten on kehitettävä kotouttamista monialaisena yhteistyönä. Laissa yhteistyötahoina mainitaan kunta, työ- ja elinkeinotoimisto, poliisi sekä kotoutumista edistäviä toimenpiteitä ja palveluja järjestävät järjestöt, yhdistykset ja yhteisöt. Yhteistyön kartoittaminen ja koordinointi liittyy tämän opinnäytetyön kehittämisoikeuteen. Kotouttamisohjelmassa on tietoja useilta eri toimialoilta ja tietojen keräämiseen ei ole olemassa valmista prosessia, joten prosessin kehittäminen ja auki kirjoittaminen ovat osa tätä opinnäytetyötä.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tuottaa uutta tietoa maahanmuuttajien toimijuudesta ja osallisuudesta ja niiden näkyvyydestä kotouttamisohjelmissa. Uudeksi tiedoksi kutsutaan sellaista tietoa, jossa käytetään aiempaa tietoa hyödyksi toiminnan kehittämisessä (Vilkka 2005, 23-27). Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan kotouttamiseen liittyvää teoriaa ja käsitteitä sekä käytäntöjä aiemmin tehtyjen kotouttamisohjelmien pohjalta ja hyödynnetään niistä saatavaa tietoa uuden kotouttamisohjelman teossa. Teorioiden ja käytännön suhdetta tarkastelemalla voidaan todeta, etteivät tutkimukset ole käytännöistä irrallisia ja teorian ja käsitteiden avaamisen avulla kuvaan ja perustelen tulkintoja ja tuloksia sekä päätelmiä.

4.2 Aineisto ja tutkimuskysymykset

Saukkonen (2016a ja 2016b) kehotti kiinnittämään huomiota paikallistason kotoutumiseen. Paikallistasoinen kotoutuminen on oman paikkansa löytämisen kannalta tärkeää; koulut, työpaikat ja vapaa-ajan viettomahdollisuudet sijaitsevat usein omalla kotipaikkakunnalla ja siellä solmitaan myös sosiaaliset suhteet. Integroituminen omaan kotipaikkakuntaan on ratkaisevaa myös koko yhteiskunnan kehityksen kannalta.

Paikallistason kotouttamispolitiikasta kertovat kuvaavasti opinnäytetyön kohteena olevat kotouttamisohjelmat, joiden kautta saadaan kokonaiskuvan kunkin kunnan kotouttamistoimista. Tässä opinnäytetyössä aineistona on KUUMA-kuntien kotouttamisohjelmat. Kaikki tarkasteluhetkellä voimassaolevat kotouttamisohjelmat olivat saatavilla kuntien/kaupunkien omilta internet sivuilta.

Taulukosta 1 on nähtävissä aineistona olevien kuntien/kaupunkien asukasmäärä sekä ulkomailla syntyneiden osuus koko väestöstä. Asukasmäärät ja ulkomailla syntyneiden määrät on poimittu Tilastokeskuksen tilastosta. Taulukossa on näkyvillä myös kotouttamisohjelman voimassaoloaika ja pituus.

Kunta ja ohjelman nimi	Asukkaita yhteensä / ulkomailla syntyneitä (%) (2018)	voimassaolo-aika	sivumäärä
Hyvinkää - kotouttamisohjelma	46 504 / 2 640 (5,7%)	2017-2020	30
Järvenpää - kotouttamisohjelma	43 410 / 2 416 (5,6%)	2017-2021	32
Kerava - kotouttamisohjelma	35 254 / 3 590 (9,9%)	2018-2021	16
Kirkkonummi - kotouttamisohjelma	39 262 / 3 225 (8,2%)	2017-2020	27
Mäntsälä - kotouttamisohjelma	20 686 / 716 (3,5%)	2017-2020	21
Nurmijärvi - kotouttamisohjelma	42 665 / 2 003 (4,7%)	2017-2020	23
Pornainen - kotouttamisohjelma	5 068 / 150 (3,0%)	2016-2019	8
Sipoo - kotouttamisohjelma	20 666 / 1 144 (5,5%)	2018-2021	34
Tuusula - kotouttamisohjelma	38 664 / 2 051 (5,3%)	2016-2019	33
Vihti - kotouttamisohjelma	29 211 / 1 659 (5,7%)	2016-2019	14

Taulukko 1. Aineisto

Pääkysymyksenä opinnäytetyössä on, miten maahanmuuttajien toimijuus ja osallisuus näkyvät KUUMA-kuntien kotouttamisohjelmissa. Alakysymyksiä ovat miten maahanmuuttajien tarpeet näkyvät kotouttamisohjelmissa ja miten maahanmuuttajien vaikuttamismahdollisuudet omaan toimijuuteen ja osallisuuteen näkyvät kotouttamisohjelmissa.

4.3 Analyysi

Laadullisessa tutkimuksessa tavoitteena on tietyn ilmiön kuvaaminen ja ymmärtäminen. Laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää, että tekijällä on tietoa tutkittavasta ilmiöstä jo etukäteen. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 98.) Tämä toteutuu tässä opinnäytetyössä, sillä opinnäytetyön tekijällä on pitkä työkokemus maahanmuuttajien parissa tehtävästä työstä. Tekijä on työskennellyt monikulttuurisessa varhaiskasvatuksessa lastentarhanopettajana, vastaanottokeskuksessa ohjaajana, perheryhmäkodissa vastaavana ohjaajana ja kunnan kotoutumispalveluissa sosiaali- ja kotoutumisohjaajana ja on näiden kokemusten kautta perehtynyt käytännön kotouttamistyöhön eri näkökulmista.

Opinnäytetyössä käytetty aineisto on analysoitu sisällönanalyysin menetelmin. Sisällönanalyysin menetelmällä dokumenttien analysointi on systemaattista ja objektiivista. Sisällönanalyysi on tekstianalyysia, jossa etsitään tekstin merkityksiä, toisin kuin diskurssianalyysissa analysoidaan, miten näitä merkityksiä tekstissä tuotetaan. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 116-118.)

Tässä opinnäytetyössä aineistona ovat kotouttamisohjelmat. Sisällönanalyysi soveltuu myös strukturoimattoman aineiston analyysiin. Sisällönanalyysin avulla pyritään saamaan tiivistetty ja yleisessä muodossa oleva kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. On kuitenkin huomioitava, että sisällönanalyysia on kritisoitu keskeneräisyydestä, sillä analyysimenetelmällä saadaan kerätty aineisto vain järjestettyä johtopäätöksiä varten. Tämä on tärkeä huomioida tuloksia purkaessa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 116-118.)

Analyysimenetelmä muokkautui opinnäytetyön edetessä. Työ alkoi aineistolähtöisestä sisällönanalyysistä, mutta päättyi lopulta teoriaohjaavaan sisällönanalyysiin. Pääpaino oli aineistossa eli kotouttamisohjelmissa ja tavoitteena oli löytää aineistosta jonkinlainen tyypillinen kertomus/teksti liittyen kotouttamiseen ja maahanmuuttajien osallisuuteen tukikysymysten avulla.

Aineistolähtöisessä analyysissa tavoitteena on tutkittavien toimintatapojen ymmärtäminen ja uudistaminen työssä muodostuneiden käsitteiden, luokitusten ja mallien avulla. (Vilka 2005, 140-141). Tässä tapauksessa päädyttiin kuitenkin luokittelemaan analyysin tuloksia aikaisempien teorioiden mukaan, jolloin sisällönanalyysi muuttui aineistolähtöisestä teoriaohjaavaksi. Teorioina ovat Jyrkämän (2008) toimijuuden modaliteetit sekä Hartin (1992) osallisuuden portaat.

Sisällönanalyysi etenee aineiston läpikäymisen, pelkistämisen ja pilkkomisen kautta ryhmitte-
lyyn, alaluokkien muodostamiseen ja edelleen pääluokitteluun ja kokoavan käsitteen muodos-
tamiseen (Tuomi & Sarajärvi 2018, 104). Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä teoreettiset kä-
sitteet tuodaan valmiiksi aiemmista teorioista. Tarkoituksena on tiivistää aineisto selkeäksi
kokonaisuudeksi ja sitä kautta tuottaa uutta tietoa tutkittavasta asiasta. (Eskola & Suoranta
2014, 175-176.)

Sisällönanalyysissä aineistoa lähestytään tematisoinnin kautta. Aineistosta nostetaan esille
tutkimusongelman mukaisia teemoja. On kuitenkin tärkeää tiedostaa, ettei teemoittelun
kautta välttämättä voida tehdä kovin pitkälle menevää analyysia ja johtopäätöksiä. Teemoit-
telu vaatii onnistuakseen teorian ja aineiston vuorovaikutusta, joka tutkimustekstissä näkyy
näiden toisiinsa linkittymisenä. (Eskola & Suoranta 2014, 175-176.)

Aineistosta on ensin löydettävä ja eroteltava tutkimusongelman kannalta olennaiset aiheet
(Eskola & Suoranta 2014, 175-176). Perehdyin aineistoon useampaan otteeseen ennen varsi-
naista analysointia. Luin aineistot läpi ja tein muistiinpanoja. Tämän jälkeen luin aineistot
uudelleen ja kirjasin muistiinpanoja Exceliin kysymyksittäin. Peilasin aineistoa asettamiini ky-
symyksiin. Kotouttamisohjelmat oli luettava useaan kertaan läpi, sillä asiat oli kirjattu usei-
den eri otsikoiden alle, eikä kaikkia etsimiäni asioita ollut selkeästi ilmaistu.

Aineiston analyysi alkaa aineiston pelkistämällä eli redusoinilla, jonka jälkeen aineisto pilko-
taan osiin ja tiivistetään. Tämän jälkeen aineisto ryhmitellään eli klusteroidaan. Samankaltai-
set käsitteet yhdistetään luokiksi ja nimetään sisältöä kuvaavalla käsitteellä. Klusteroinnin
jälkeen aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä aineisto käsitteellistetään eli abstrahoidaan.
(Tuomi & Sarajärvi 2018, 123-125.)

Abstrahoinnissa aineistosta erotetaan tutkimuksen kannalta olennainen tieto ja sen tiedon pe-
rusteella muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Luokittelun avulla yksittäiset asiat sisällyte-
tään ylempiin käsitteisiin ja aineisto tiivistyy. Yleisesti kyse on laadullisen aineiston pilkkomi-
sesta ja ryhmittelystä aihepiirien mukaan. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 123-125.) Tässä kohtaa
aineiston analysointia lisäsin Exceliin sarakkeen, johon kirjasin ryhmittelyä. Näin pelkistetty-
jen ilmaisujen käsittely oli jäsentämisen kannalta selkeämpää. Muodostin yläluokista pääluok-
kia, jotka vastasivat tutkimuskysymyksiin.

Käsitteitä yhdistämällä saadaan vastauksia tutkimuskysymyksiin. Jouduin sijoittamaan joitain
ilmaisuja useamman luokan alle ja osittain samat teemat nousivat eri kysymyksissä esille.
Tässä vaiheessa peilasin saamiani vastauksia teoriaan ja analyysi muotoutui teoriaohjaavaksi.
Jaottelin saamani pääluokat sekä Hartin osallisuuden portaiden että Jyrkämän toimijuuden
modaali-teettien mukaan.

Kuvio 5. Sisällönanalyysin eteneminen tässä opinnäytetyössä.

Yllä kuviossa 5 tiivistetty kuvaus tämän opinnäytetyön sisällönanalyysin etenemisestä, opinnäytetyön ensimmäisenä (1) liitteenä on esimerkki saamistani vastauksista yhdistettynä teoriaan osallisuuden portaista ja toisena (2) liitteenä on esimerkki saamistani vastauksista yhdistettynä toimijuuden modaliteetteihin.

5 Tulokset

Tuloksissa maahanmuuttajien osallisuuteen ja toimijuuteen liittyvät elementtejä on jaettu sisällönanalyyseissä saatujen pääluokkien mukaan. Pääluokat olivat alkuvaiheen tuki, tulkkauksen, tiedottamisen ja tiedonsaannin tarve, eri syistä maahan tulleiden ja eri ikäisten tarpeet, työllisyyteen tähtäävät toimet, työelämän ulkopuolelle jäävien ratkaisut sekä maahanmuuttajien osallistaminen. Tässä kappaleessa on ensin kotouttamisohjelmien taustatietoja, sen jälkeen esitellään sisällönanalyyseistä saadut tulokset pääluokittain ja viimeisenä on tuloksia sidottuna Jyrkämän toimijuuden modaliteetteihin. Hartin osallisuuden portaisiin sidotut tulokset on kirjoitettu muiden tulosten lomaan.

5.1 Taustatietoja kotouttamisohjelmista

Kaikki aineistona olevat ohjelmat on nimetty kotouttamisohjelmiksi, mutta ohjelmat eroavat toisistaan niin sisällöllisesti kuin muodollisestikin. Kotouttamisohjelmien pituudet vaihtelevat 8 - 34 sivun välillä. Lyhyin on Pornaisten ja pisin Sipoon. Kolme ohjelmista (Pornaisten, Tuusula ja Vihti) on voimassa enää vuoden 2019 loppuun, neljä (Hyvinkää, Kirkkonummi Nurmijärvi, Mäntsälä) vuoden 2020 loppuun ja loput (Kerava, Järvenpää ja Sipoo) vuoden 2021 loppuun.

Kaikki tarkastelun kohteena olleet kotouttamisohjelmat sisältävät kotoutumislain mukaisen kotouttamisohjelman lisäksi erilaisia tavoitteita ja kehittämiskohteita, joilla on tarkoitus edistää maahanmuuttajien kotoutumista. Kotouttamisohjelmiin on kirjattu, että maahanmuuttajille ohjausta ja neuvontaa antavat eri kunnissa eri tahot.

Pornaisissa maahanmuuttajille ohjausta ja neuvontaa antaa Mustijoen perusturvan sosiaali-toimi, Järvenpäässä maahanmuuttajatoimisto Verso, Hyvinkäällä monikulttuurinen kohtaamispaikka Mosaiikki ja Keravalla monikulttuurinen toimintakeskus Topaasi. Mäntsälässä maahanmuuttajille ohjausta ja neuvontaa antavat kunnan maahanmuuttokoordinaattori ja pakolaisohjaaja. Sipoossa, Nurmijärvellä, Kirkkonummella ja Vihdissä maahanmuuttajapalvelut toimivat kotouttamisohjelmien mukaan aikuissosiaalityön yhteydessä.

Kotouttamisohjelmia oli laadittu erilaisissa työryhmissä, mutta pääasiallinen vastuu teosta on ollut kunnan maahanmuuttokoordinaattoreilla tai vastaavilla. Tekijälistoista ei ole havaittavissa, että maahanmuuttajataustaisia henkilöitä olisi osallistunut ohjelmien laadintaan. Lain mukaan kotouttamisohjelma tulee olla kunnanhallituksen hyväksymä. Kahdessa (Sipoo ja Kirkkonummi) ohjelmissa ei ollut mainintaa kunnanhallituksen hyväksymisestä, mutta Kirkkonummen ohjelmassa oli maininta perusturvalautakunnan hyväksynnästä. Kolmessa (Vihti, Nurmijärvi ja Tuusula) ohjelmassa oli mainittu, että kunnanhallitus hyväksyy ohjelman, mutta erillistä hyväksyntäpäivää ei ollut.

Kolmessa ohjelmista (Kerava, Tuusula, Sipoo) oli käytetty lähdeviittauksia tai mainittu ohjelmanteossa hyödynnetyt lähteet. Melkein kaikissa ohjelmista oli avattu eri käsitteitä, toisissa laajemmin, toisissa suppeammin ja Mäntsälän kotouttamisohjelmassa ei lainkaan. Yhdessä (Kirkkonummi) kotouttamisohjelmassa oli linkkejä eri internetsivuille, mutta osa linkeistä ei toiminut. Yhdessä (Tuusula) kotouttamisohjelmassa oli mainittu, että pohjana on käytetty Kuuma-kuntien yhdessä työstämää kotouttamisohjelman runkoa. Muissa vastaavaa mainintaa ei ole, mutta on todennäköistä, että kaikissa kotouttamisohjelmissa oli hyödynnety samaa runkoa, sillä osa lauseista toistuu kaikissa kotouttamisohjelmissa. Tarkastelun kohteena olleista kotouttamisohjelmista oli havaittavissa samankaltaisuus, yhdenmukaiset tekstit ja rakenteet.

Kotoutumislain (L1386/2010) mukaan kotoutumista edistäviä palveluja tulee järjestää osana kunnallisia peruspalveluja, työ- ja elinkeinohallinnon palveluja sekä muina kotoutumista edistävinä toimenpiteinä. Kotoutumislain 30 §:n mukaan kunnilla on paikallistasolla yleis- ja yhteensovittamisvastuu maahanmuuttajien kotouttamisen kehittämisestä ja sen suunnittelusta ja seurannasta. Kunnan on lain mukaan huolehdittava kunnan palveluiden soveltuvuudesta myös maahanmuuttajille. Lisäksi kunnan on lain mukaan huolehdittava siitä, että maahanmuuttajille tarkoitetut toimenpiteet ja palvelut järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan sellaisina kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää. Nämä näkyivät tarkasteltavina olevissa kotouttamisohjelmissa hyvin. Kaikissa ohjelmissa oli kirjattuna kunnan vastuu ja eri palveluiden yhteensovittaminen. Tämä ei kuitenkaan takaa sitä, että palvelut ovat maahanmuuttajien näkökulmasta toimivia ja helposti käytettäviä, se selviää vain kysymällä maahanmuuttajilta.

5.2 Alkuvaiheen tuki kotouttamisohjelmissa

Kaikista kotouttamisohjelmista tulee ilmi, että kotoutuminen alkaa alkutoimenpitein. Alkutoimenpiteisiin kuuluvat esimerkiksi alkuvaiheen tuki ja neuvonta, asumisen ohjaus ja palveluiden tarpeen arviointi. Kotouttamisohjelmien mukaan jokaisessa kunnassa maahanmuuttajia ohjataan ja neuvotaan, heille annetaan tietoa ja heitä ohjataan oikeisiin palveluihin.

Kotoutumislain (L1386/2010) 8 § korostaa eri viranomaisten antamaa opastusta, ohjausta ja neuvontaa kotoutumisprosessin alkuvaiheessa liittyen kotoutumista edistäviin toimenpiteisiin, palveluihin ja työelämään. Tämä lain kohta täyttyi kaikissa kotouttamisohjelmissa. Alkuvaiheen ohjaukseen ja neuvontaan liittyen kotouttamisohjelmista tulee esille, että maahanmuuttajia ohjataan palvelujen piiriin muualtakin, kuin vain maahanmuuttopalveluista. Järvenpään kotouttamisohjelmassa asia oli kirjattu näin:

”Viranomaisverkosto, kaupungin alueen toimijat ja vapaaehtoiset ohjaavat asiakkaita Verson palvelujen piiriin.” (Järvenpään kotouttamisohjelma)

Alkuvaiheen tukeen liittyy alkukartoituksen ja kotoutumissuunnitelman teko. Kaikissa kotouttamisohjelmissa mainittiin, että maahanmuuttajille tehdään alkuvaiheessa henkilökohtainen alkukartoitus ja kotoutumissuunnitelma; nämä molemmat ovat lakisääteisiä (L31.12.2010/1386) asioita. Mäntsälän kotouttamisohjelmassa oli nostettu esille alkukartoituksen vuorovaikutteisuus ja asiakkaan aktivointi, pyrkimys kohti osallisuutta.

”Yksilöllinen alkukartoitus pyritään jakamaan useampaan tapaamiseen siten, että asiakkaalle varataan tapaamisten väliin muutama päivä kotitehtävien tekoon. Kotitehtävillä asiakas aktivoidaan aloitteelliseen suunnitteluun ja siihen, että palvelujen jälkeen asiakas kykenisi itsenäisesti edistämään omaa tavoitteellista kotoutumistaan. Tapaamisten suunnittelussa otetaan huomioon asiakkaan työ- ja muu elämänrytmi sekä hänen kulkumahdollisuutensa.” (Mäntsälän kotouttamisohjelma).

Yhdessä (Mäntsälä) kotouttamisohjelmassa tuli esille asiakkaan aktivointi, jota ei muissa kotouttamisohjelmissa ollut. Tällainen aktivointi on osallisuuden portaiden mukaan määriteltäviä osallistumista ja asiakkaan konsultointia, sillä asiakas seuraa ja noudattaa työntekijän ohjeita. Myös toisessa (Vihti) kotouttamisohjelmassa oli nostettu esille alkukartoituksen vuorovaikutteisuus. Siinäkin kaikki tapahtuu työntekijälähtöisesti, osallisuuden portaiden mukaan tätä kutsutaan konsultoinniksi; siinä asiakkaalta kysytään toiminnasta ja vastaukset kuullaan:

”Parhaimmillaan alkukartoitus on vuorovaikutteinen tapahtuma, jonka avulla maahanmuuttaja saa tarvitsemansa tiedot esim. koulutus- ja työllistymismahdollisuuksista heti Suomeen muuton alkuvaiheessa. Sen yhteydessä arvioidaan maahanmuuttajan tuen ja palvelujen tarve ja selvitetään työllistymiseen, opiskeluun ja kotoutumiseen liittyviä valmiuksia: luku- ja kirjoitustaito, suomen kielen taito, opiskelutaidot ja -valmiudet, aikaisempi koulutus ja työkokemus, erityistaitoihin liittyvä osaaminen ja muut vahvuudet, omat työllistymis- ja koulutus-toiveet, elämäntilanne ja siitä johtuvat palvelutarpeet”. (Vihtin kotouttamisohjelma)

Maahanmuuttajille tehtävät, henkilökohtaiset alkukartoitus ja kotoutumissuunnitelma, tukevat maahanmuuttajan kotoutumista. Ne tehdään yksilöllisen tilanteen kartoituksen pohjalta yhdessä maahanmuuttajan kanssa keskustellen ja kuunnellen. Osallisuuden portaiden mukaan maahanmuuttajia konsultoidaan alkukartoitusta ja kotoutumissuunnitelmaa tehdessä. Alkukartoitusta ja kotoutumissuunnitelmaa tehdessä maahanmuuttajalle tulisi syntyä käsitys, mihin niillä pyritään. Niihin kirjataan realistiset ja konkreettiset tavoitteet kotoutumistoimista, joihin maahanmuuttaja sitoutuu. On kuitenkin toinen asia, miten maahanmuuttaja tavoitteet käsittää ja miten hän niiden edistämiseksi toimii, sitä ei ole kotouttamisohjelmissa kuvattu. On mahdollista, että alkukartoituksen ja kotoutumissuunnitelman toimenpiteitä kirjattaessa toteutuu konsultoinnin sijaan määritelty osallistuminen tai jopa näennäisosallistaminen, jos maahanmuuttajalla ei ole täyttä ymmärrystä kirjatuista asioista ja niiden velvoittavuudesta.

Kotoutumissuunnitelmien mukaan alkuvaiheen tukeen kuuluu, että maahanmuuttajan kanssa käydään läpi uutta kulttuuria ja oman kulttuurin säilyttämistä. Oman kulttuurin ja kielen säilyttäminen ja niihin tukeminen nostettiin esille viidessä (Hyvinkää, Kerava, Sipoo, Tuusula ja Vihti) kotouttamisohjelmassa. Kaikissa näissä kotouttamisohjelmissa oman kielen ja kulttuurin säilyttäminen nostettiin esille varhaiskasvatuksesta puhuttaessa.

”Varhaiskasvatuksessa tavoitteena, että maahanmuuttajataustaiset lapset voisivat säilyttää oman kielen ja kulttuurin sekä oppia toimimaan suomalaisen yhteiskunnan jäsenenä; yksilöllinen tuki suomen kielellä kommunikoimiseen ja kaksikielisyteen ja -kulttuurisuuteen kasvamiseen.” (Hyvinkään kotouttamisohjelma).

5.3 Tulkkauksen, tiedon saannin ja tiedottamisen näkyvyys kotouttamisohjelmissa

Kaikissa kotouttamisohjelmissa mainittiin, että maahanmuuttajille tehdään alkuvaiheessa henkilökohtainen kotoutumissuunnitelma, mikä on alkukartoituksen tavoin lakisääteinen (L1386/2010). Molempien teossa vaaditaan lain mukaan maahanmuuttajan itsensä läsnäoloa. Henkilökohtaisessa kotoutumissuunnitelmassa painottuu kielen opiskelu ja sitä kautta työelämään tähtääminen.

Kotoutumislain (L1386/2010) mukaan henkilökohtainen kotoutumissuunnitelma on suunnitelma niistä toimenpiteistä ja palveluista, jotka tukevat maahanmuuttajan kielitaidon ja muiden yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavien tietojen ja taitojen hankkimista ja edistävät mahdollisuuksia osallistua yhdenvertaisina jäsenenä yhteiskunnan toimintaan. Kotouttamisohjelmissa korostuu tiedottamisen ja tiedon saannin tärkeys etenkin maahantulon alkuvaiheessa:

”Maahantulon alkuvaiheessa on tärkeää saada tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta, oikeuksista ja velvollisuuksista sekä neuvontaa kielikoulutuksesta ja työnhausta.” (Keravan ja Vihtin kotouttamisohjelmat)

Tiedottamisesta mainittiin erikseen neljässä kotouttamisohjelmassa. Yhdessä (Sipoo) kotouttamisohjelmassa oli nostettu esiin tarvittaessa järjestettävät tiedotustilaisuudet ja yleisökeskustelut, mutta tarkempaa kuvausta esimerkiksi siitä, kenelle tilaisuudet on suunniteltu, ei ollut. Tiedottaminen voidaan osallisuuden portaiden mukaan tulkita sekä määritellyksi osallistumiseksi, jossa asiakasta kuullaan työntekijän ehdoilla, että päätöksenteoksi työntekijän ehdoilla, koska työntekijät päättävät, mistä tiedotetaan ja milloin; millaisia tiedotustilaisuuksia järjestetään ja keitä niihin kutsutaan.

Pornaisten kotouttamisohjelmassa on nostettu esille selkokielen käyttäminen. Selkokielen käyttäminen edesauttaa heikon kielitaidon omaavia ymmärtämään viestejä. Keravan kotouttamisohjelmassa on mainittu tavoitteissa selkokielisten ja ymmärrettävien esitteiden, oppai-

den ja lomakkeiden tuottaminen. Tuusulan kotouttamisohjelman tavoitteena on kommunikation korostaminen ja ymmärretyksi tuleminen ja toimenpiteenä tavoitteen toteuttamiseksi on selkokielineen viestintä. Pornaisten ohjelmassa mainitaan, että keskeisiä asioita käännetään englanniksi ja mahdollisuuksien mukaan myös muille kielille. Materiaalien kääntämisestä eri kielelle oli maininta kolmessa (Hyvinkää, Sipoo ja Kerava) kotouttamisohjelmissa.

Kulttuuripalvelut oli kahdessa (Kirkkonummi ja Järvenpää) kotouttamisohjelmassa yhdistetty selkokielen käyttöön. Kirkkonummella kulttuuripalveluista on kotouttamisohjelman mukaan laadittu selkokielineen paikallishistorian esitelmä kuvakoosteineen monikulttuuristen ryhmien perehdyttämistä varten. Myös Järvenpäässä kulttuuripalveluista on laadittu selkokielistä materiaalia ja Järvenpään museoissa on saatavilla selkokielisiä opastuksia.

Kotoutumislain (L1386/2010) mukaan viranomaisen on huolehdittava asian tulkitsemisesta tai kääntämisestä, jos maahanmuuttaja ei osaa kieltä. Kaikissa tarkastelun kohteena olleissa kotouttamisohjelmissa oli maininta tulkkauksesta ja sen tärkeydestä ja ohjelmista tuli esille, että tulkin käyttö on erityisen tärkeää maahanmuuton alkuvaiheessa, kun maahanmuuttajat eivät vielä osaa kieltä. Tulkin käyttö on sidoksissa työntekijän päätökseen, se on työntekijän velvollisuus ja siitä säädetään kotoutumislaisissa. Lain mukaan viranomaisen velvollisuus on huolehtia asian tulkitsemisesta tai kääntämisestä, jos maahanmuuttaja ei osaa suomen tai ruotsin kieltä. (L1386/2010.)

5.4 Eri ikäisten ja eri syistä maahan tulleiden huomiointi kotouttamisohjelmissa

Eri ikäisten ja eri syistä maahan tulleiden maahanmuuttajien huomiointi alkuvaiheen ohjauksen ja neuvonnan yhteydessä oli huomioitu seitsemässä kotouttamisohjelmassa (Hyvinkää, Järvenpää, Kerava, Nurmijärvi, Sipoo, Tuusula ja Vihti). Eri syistä maahan tulleiden muuttajien tarpeet oli nostettu esille yleisellä tasolla, mutta erittelyjä tarpeista ei ollut kirjattu. Kahdessa (Sipoo ja Hyvinkää) kotouttamisohjelmissa oli nostettu esille kiintiöpakolaisena ja turvapaikanhakijoina tulevien laaja-alaisen tuen tarve verrattuna esimerkiksi opiskelijoina tai työn perässä tulevien tuen tarpeeseen.

”Maahanmuuttajien kotoutumiseen liittyvät valmiudet ja palvelutarpeet poikkeavat toisistaan hyvin paljon. Kiintiöpakolaisina ja turvapaikanhakijoina Suomeen muuttavat tarvitsevat laaja-alaista tukea kotoutumiseensa, kun taas työn perusteella ja opiskelijoiksi tulevat tarvitsevat lähinnä neuvontaa ja ohjausta kaupungin peruspalvelujen käyttöön.” (Hyvinkään kotouttamisohjelma)

”Palvelujen järjestämisessä huomioidaan maahanmuuttajien tarpeet eri ikäryhmissä, jotta muun muassa iäkkäiden ihmisten kotouttamisessa ja palvelujen kehittämisessä otetaan huomioon iästä johtuvat erityiskysymykset”. (Keravan kotouttamisohjelma)

Kahdessa (Tuusula ja Järvenpää) kotouttamisohjelmissa oli nostettu esille nuorten Ohjaamosta saama tuki. Ohjaamo on kaikille alle 30-vuotiaalle tarkoitettu palvelu, josta nuori saa apua ja tukea esimerkiksi opiskeluvaihtoihin, asumiseen ja elämänhallintaan liittyvissä kysymyksissä. Ohjaamon tarjoamat palvelut pyrkivät osallisuuden portaiden mukaan kohderyhmälähtöiseen ja johtoiseen toimintaan. Kotouttamisohjelmista ei kuitenkaan ollut havaittavissa, kuinka maahanmuuttajataustaiset osallistuvat Ohjaamoiden toimintaan.

Kahdessa (Sipoo ja Vihti) kotouttamisohjelmassa mainittiin, että vanhemmat voivat osallistua varhaiskasvatukseen suunnitteluun. Käytännössä se tarkoittaa vanhemman kanssa käytyä varhaiskasvatussuunnitelman mukaista keskustelua lapsen tavoitteista ja esimerkiksi oman kielen ja kulttuurin säilyttämisestä sekä uuden kielen oppimisesta. Vanhempien mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatukseen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin, perustuu varhaiskasvatukseen lakiin (L540/2018, 20§), eli se on jokaisen vanhemman oikeus, vaikkei sitä olisi kirjattu kotouttamisohjelmaan. Vanhempien osallistuminen varhaiskasvatukseen suunnitteluun on täysin toteutuessaan osallisuuden portaiden korkein askel, tasavertaisuus päätöksenteossa.

Melkein kaikissa (lukuun ottamatta Pornainen) kotouttamisohjelmissa oli mainittu maahanmuuttajien terveyteen liittyvien tarpeiden huomiointi. Tällä tarkoitettiin esimerkiksi pakolaisille ja turvapaikanhakijoille tehtäviä terveystarkastuksia ja terveyden ja hyvinvoinnin tilan kartoituksia maahanmuuton alkuvaiheessa.

”Maahanmuuttajien mielenterveyden edistäminen on keskeinen keino tukea maahanmuuttajien osallisuutta, hyvinvointia ja terveyttä.” (Mäntsälän kotouttamisohjelma)

Kolmessa (Mäntsälä, Sipoo ja Vihti) kotouttamisohjelmassa oli huomioitu, että maahanmuuttajilla mielenterveyteen liittyvien häiriöiden esiintyvyys suhteessa kantaväestöön on suurempaa. Maahanmuuttajien mielenterveysongelmien tunnistaminen on vaikeaa, koska kulttuuri vaikuttaa mielenterveysongelmien tunnistamiseen ja tulkitsemiseen; mielenterveys ei käsitteenä ole tuttu kaikkialla maailmassa.

”Yksi tärkeä osa terveydenhuollon palvelujen kokonaisuutta, etenkin pakolaistaustaisten asiakkaiden kannalta, on riittävät mielenterveyspalvelut. Etenkin kiintiöpakolaistaustaisilla ja turvapaikkaprosessin läpikäyneillä henkilöillä saattaa olla psyykettä kuormittavia kokemuksia takanaan. Pako lähtömaasta on jo itsessään raskas kokemus psyykelle. Tämän lisäksi taustalla saattaa olla kidutusta tai traumatisoivaa väkivaltaa.” (Sipoon kotouttamisohjelma)

Kolmessa (Sipoo, Tuusula ja Vihti) kotouttamisohjelmissa oli maininta yhteistyöstä psykotraumatologian keskuksen kanssa. Psykotraumatologian keskuksen (2019) toimintaan kuuluvat kidutettujen kuntoutus, sotatratumatisoituneiden kuntoutus ja lasten ja nuorten toiminta. Keskuksessa hoidetaan sodan, pakolaisuuden ja kidutuksen vuoksi traumatisoituneita aikuisia,

lapsia ja perheitä. Lisäksi keskus tarjoaa koulutusta ja konsultaatiota ammattilaisille ja työyhteisöille traumanhoitoon ja monikulttuuriseen työhön. Vihdin kotouttamisohjelmassa oli kuvaus asiakkaiden ohjaamisesta kidutettujen kuntoutukseen, mutta Tuusulan ja Sipoon kotouttamisohjelmissa ei ollut tarkempaa kuvausta yhteistyöstä. Missään kotouttamisohjelmassa ei ollut mainintaa työntekijöiden käyttämästä konsultaatiota.

”Kiintiöpakolaisia vastaanottavat kunnat ovat solmineet ostopalvelusopimuksia Helsingin Diakonissakeskuksessa toimivan Kidutettujen kuntoutuskeskuksen (KITU) kanssa, joka erikoissairaanhoidotasoisena poliklinikkana kuntouttaa kidutuksen kokeneita pakolaisia. He saattavat tarvita tukitoimia kauan saapumisensa jälkeen esimerkiksi traumaperäisen stressihäiriön (PTSD) vuoksi. PTSD:n voi laukaista jokin tapahtuma, sairaus tai muu kriisi kauan saapumisen jälkeenkin. Henkilö tarvitsee hoitoa, koska stressihäiriöstä ei ole mahdollista parantua itses-tään.” (Vihdin kotouttamisohjelma)

5.5 Työllistymiseen tähtäävät toimenpiteet kotouttamisohjelmissa

Yhdessä (Nurmijärvi) kotouttamisohjelmassa oli nostettu esille perheen vanhempien valinnanmahdollisuudet. Jos perheen vanhemmat ovat työikäisiä ja -kuntoisia ja perheessä on pieni, alle varhaiskasvatusikäinen, lapsi, tekee perhe itse valinnan, kumpi vanhemmista jää kotiin hoitamaan lasta ja kumpi ilmoittautuu TE-palveluihin. Nurmijärven kotouttamisohjelmaan on kirjattu, että yleensä äiti jää kotiin ja isä aloittaa opinnot. Kotiin jäävälle vanhemmalle tarjotaan yhtä lailla kotoutumista edistäviä palveluita ja mahdollisuuksien mukaan myös muuta toimintaa. Osallisuuden portaiden näkökulmasta tämä voidaan tulkita näennäisosallistamiseksi, koska perheen vanhempien täytyy valita vaihtoehtoista, heillä ei ole mahdollisuutta valita vaihtoehtojen ulkopuolelta. Toisaalta vaihtoehtoista valitseminen on myös päätöksentekoa työntekijän ehdoilla, koska työntekijä, tai oikeastaan laki, on ne vaihtoehdot määritellyt.

Työntekijän antamia vaihtoehtoja, joista maahanmuuttaja voi valita, oli esillä muissakin yhteyksissä eri kotouttamisohjelmissa. Kahdessa (Nurmijärven ja Sipoon) kotouttamisohjelmassa oli mainittu, että maahanmuuttaja saa valita itse, missä TE-toimistossa asioi. Käytännössä tämä valinnanmahdollisuus on kaikilla TE-toimiston asiakkailta, mutta näissä kotouttamisohjelmissa se oli nostettu esille sen vuoksi, ettei paikkakunnilla ole omaa TE-toimistoa. TE-toimiston sijaintien vuoksi asiakkaalle annetaan valinnanmahdollisuus siitä, missä hän haluaa asioida. Vaihtoehtoista valitseminen on osallisuuden portaiden mukaan päätöksentekoa työntekijän ehdoilla, sillä siinä asiakas voi valita vain työntekijän antamista vaihtoehtoista.

”Asiakkaalla on oikeus valita, missä toimipaikassa hänen on helpointa ja luontevinta asioida.... Kunnan maahanmuuttajatyöntekijät ohjaavat työikäiset ja -kykyiset kotoutujat pääsääntöisesti Hyvinkään TE-toimistoon.” (Nurmijärven kotouttamisohjelma)

Yhdessä (Sipoo) kotouttamisohjelmassa oli nostettu esille, että kuntaan muuttavalla on perustuslakiin pohjautuva oikeus valita, alkaako hän opiskella suomea vai ruotsia. Tämä valinnan mahdollisuus koskee kaikkia maahanmuuttajia, mutta sitä ei ollut kirjattu muihin kotouttamisohjelmiin.

”Kaksikielisenä kuntana tasa-arvo kotoutumiskielten välillä tulee myös ottaa huomioon esimerkiksi siinä, että jokaiselle kotoutujalle tarjotaan mahdollisuus valita kotoutumiskieli itse alkukartoituksen yhteydessä.” (Sipoon kotouttamisohjelma)

”Kotoutumisen edistämisen kannalta keskeistä on maahanmuuttajien työllistymisen tukeminen ja koulutuksiin ohjaaminen. Maahanmuuttajien työllistymisen tukeminen ja koulutuksiin ohjaaminen erilaisin käytännön toimenpitein on TE-hallinnon ohella kuntien tehtävä.” (Hyvinkään kotouttamisohjelma)

Pääsääntöisesti kotouttamisohjelmat keskittyivät työikäisten palveluiden esittelyihin ja työelämän ulkopuolelle eri syistä jäävät (iäkkäät, vammaiset, kotiäidit) jäivät paitsioon. Neljässä (Kerava, Sipoo, Tuusula ja Vihti) kotouttamisohjelmissa oli huomioitu työelämän ulkopuolelle jäävien maahanmuuttajien kotoutumisen tuki, mutta sitä ei ole avattu tarkemmin. Erilaiset vaihtoehdot, joilla tuetaan työelämän ulkopuolelle jääviä, voidaan katsoa parhaimmillaan melko korkeaksi osallisuuden portaaksi, kohderyhmälähtöiseksi toiminnaksi, mutta toisaalta toimet voivat myös olla osallisuuden portaiden alimpia portaita, näennäisosallistamista.

Kuudessa kotouttamisohjelmassa oli mainittu kuntouttava työtoiminta, erilaiset työkokeilut, tukityöllistäminen ja oppisopimuskoulutukset, jotka ovat myös työllisyyteen tähtäviä ratkaisuja. Yhdessä (Hyvinkää) kotouttamisohjelmassa oli mainittu, että edistetään edellisten lisäksi maahanmuuttajien yrittäjäksi ryhtymistä. Jos tämä edistäminen tapahtuu maahanmuuttajien toiveesta, heidän tarpeet huomioiden, voidaan sen katsoa olevan osallisuuden portaiden mukaan kohderyhmälähtöistä toimintaa.

Lasten kohdalla kotouttamisohjelmissa oli mainittu kielikartoitukset ja suomen kielen osaamisen arvioinnit. Pitkällä tähtäimellä myös lasten kielen opiskelu voidaan nähdä työllistymiseen tähtäävänä ratkaisuna, koska ilman kielitaitoa on myöhemmässä vaiheessa vaikea työllistyä. Toisaalta kielikartoitukset ja kielen osaamisen arvioinnit liittyvät lapsen mahdollisiin yksilöllisen tuen tarpeisiin. Varhaiskasvatuslain (L540(2018) mukaan kunkin lapsen yksilöllisen tuen tarve tulee tunnistaa ja sen mukaan tulee järjestää tarkoituksenmukaista tukea. Tuki voi olla esimerkiksi tukea suomen kielen oppimiseen. Tuen saaminen on osallisuuden portaiden mukaan päätöksentekoa työntekijän ehdoilla; työntekijät määrittävät jokaisen tuen tarpeet ja sillä perusteella tukea annetaan. Suomi toisena kielenä (S2)-opetuksesta oli maininta kahdeksassa kotouttamisohjelmassa.

5.6 Maahanmuuttajien osallistaminen kotouttamisohjelmissa

Yhdessä (Kirkkonummi) kotouttamisohjelmasta oli nähtävissä, että maahanmuuttajia pyritään osallistamaan lähiympäristön vaikuttamiseen. Kirkkonummen ohjelmassa oli kiinnitetty huomiota maahanmuuttajien osallistumiseen liittyen omien asuinalueiden kehittämiseen:

”Maahanmuuttajataustaisten asukkaiden vaikutusmahdollisuudet täytyy turvata myös asukas-toiminnassa ja asuinalueiden kehittämiseen sekä lähiympäristön viihtyisyyden parantamiseen liittyen... Asukaspuistot toimivat kulttuurien kohtaamispaikkoina. Asiakkailta on mahdollisuus tuoda esille ja toteuttaa omaa kulttuuriaan sekä tapojaan ja tutustua suomalaiseen kulttuuriin yhdessä tekemisen kautta.” (Kirkkonummen kotouttamisohjelma)

Osallisuuden portaiden kohderyhmälähtöinen ja -johtoinen toiminta, jossa päätöksissä pyritään asiakkaan parhaaseen, nousee esille kotouttamisohjelmissa mainituista vapaaehtoistyön muodoista. Viidessä (Järvenpää, Kerava, Nurmijärvi, Sipoo ja Tuusula) kotouttamisohjelmissa oli mainittu erilaisia yhteistyötahojen, lähinnä kolmannen sektorin toimijoiden, pitämiä kerhoja ja muuta vapaa-ajan toimintaa, jotka on suunnattu kaikille maahanmuuttajille.

”Suomen Punaisen Ristin kanssa on parhaillaan lähdössä käyntiin tukikummitoiminta yksintulleille nuorille. Partiolaiset järjestävät maahanmuuttajanuorille kotoutumista edistävää toimintaa yhteistyössä kunnan tukiasumisyksikön kanssa. Sipoossa toimii myös aktiivisia vapaaehtoisia, jotka tarvittaessa auttavat huonekalukeräyksissä, ystävätoiminnassa, tukikummitoiminnassa ja muussa vapaaehtoistoiminnassa.” (Sipoon kotouttamisohjelma)

Yhdessä (Mäntsälä) kotouttamisohjelmassa oli mainittu maahanmuuttajien itsensä tuottamat kulttuuriesitykset eri tilaisuuksissa, jotka lisäävät yhteisöllisyyttä ja kulttuuritietoutta. Kotouttamisohjelmasta ei tullut esille, missä ja kuinka usein tällaisia tilaisuuksia on ja lähtevätkö esiintymiset maahanmuuttajista itsestään vai työntekijän pyynnöstä, mutta tämän kaltaiset tilaisuudet voidaan olettaa olevan osallisuuden portaiden mukaista kohderyhmälähtöistä toimintaa. Hyvinkään kotouttamisohjelmassa on maininta, että maahanmuuttajataustaiset käyttävät runsaasti kulttuuri ja vapaa-aikakeskusten tarjoamia palveluita, mutta näitä palveluita ei ollut eritelty.

5.7 Maahanmuuttajien toimijuus kotouttamisohjelmissa

Toimijuutta tarkastellessa pitää huomioida yksilön ja ympäristön suhde, toimijuus kiinnittyy aina tiettyyn kontekstiin ja sillä on vaikutusta sen muotoutumiselle (Jyrkämä 2008). Kotouttamisohjelmista oli nähtävissä, että maahanmuuttajiin kohdistetaan erilaisia toimenpiteitä; heistä tehdään alkukartoituksia, heitä kutsutaan tapaamisiin, heitä neuvotaan ja ohjeiste-

taan, heidän kanssaan tehdään kotoutumissuunnitelmia. Tarkastellessa Jyrkämän (2008) toimijuuden modaliteettien osata, voida, kyetä, täytyä, tuntea ja haluta toteutumista kotouttamisohjelmista, voidaan todeta, etteivät kaikki toimijuuden ulottuvuudet pääse toteutumaan.

Voida- ulottuvuuden toteutuminen vaatii tietoa ja ymmärrystä omista mahdollisuuksista (Jyrkämä 2008). Seitsemässä kotouttamisohjelmassa oli huomioitu, että kiintiöpakolaisena ja turvapaikanhakijoina muuttavat tarvitsevat laaja-alaista tukea kotoutumiseensa. He ovat pääsääntöisesti myös maahantulon alkuvaiheessa kielitaidottomia eikä heillä ei ole tarkempaa ymmärrystä suomalaisesta yhteiskunnasta. Kielitaidottomalle jää epäselväksi asioiden eteneminen ja se, mitä häneltä mahdollisesti vaaditaan asioiden eteenpäin viemiseksi. Omat oikeudet ja velvollisuudet uudessa kotimaassa ovat usein maahantulon alkuvaiheessa epäselviä asioita. Myös tiedon hankkiminen on puutteellisen kielitaidon vuoksi hankalaa. Puutteellinen kielitaito voi vaikuttaa maahanmuuttajan ymmärretyksi tulemiseen. Uudessa kotimaassa lähes kaikki eteen tulevat tilanteet ovat maahanmuuttajalle uusia ja niihin tarvitaan tukea, ohjausta ja neuvontaa.

Alkuvaiheen tuen tärkeys tuli esille kaikissa kotouttamisohjelmissa. Alkuvaiheen tuen tiedostaminen ja auki kirjaaminen tukee sitä käsitystä, että voida-ulottuvuuteen on kiinnitetty huomiota. Alkuvaiheen tuen avulla maahanmuuttajille tarjotaan tietoa ja heidän ymmärrystä uudessa yhteiskunnassa toimimisesta pyritään lisäämään.

Seitsemässä kotouttamisohjelmassa oli tunnistettu, että työn perusteella ja opiskelijoiksi tulevat tarvitsevat lähinnä neuvontaa ja ohjausta kaupungin peruspalveluiden käyttöön. Heidän kohdallaan voida ulottuvuus toteutuu hyvin, jos heillä on riittävä kielitaito ja ymmärrys palvelujärjestelmistä. On oletettavaa, että sekä opiskelijoilla että työn perustella tulevilla maahanmuuttajilla on ainakin jonkin verran englannin kielen taitoa, jolla he pärjäävät. Toisin kuin pakolaisena maahan tulleilla. Lisäksi työn ja opiskelun perässä tulleilla tulee työn ja opiskelun puolesta automaattisesti jonkinlainen sosiaalinen ympäristö, jossa pääsevät osaksi yhteisöä. On oletettavaa, että työpaikan tai opiskelupaikan sosiaalisesta ympäristöstä he saavat tukea asioiden hoitamiseen ja heillä on yhteisössä joku, keneltä asioista voi kysyä.

Osata-ulottuvuus linkittyy tietojen ja taitojen hallintaan (Jyrkämä 2008). Uudessa yhteiskunnassa on vaikea osata toimia, jos peruseriaatteet ovat erilaiset. Tämä linkittyy voida-ulottuvuuden tavoin kielitaitoon ja kulttuurin ymmärtämiseen. On kuitenkin huomioitava, että vaikkei maahanmuuttajalla olisi suomen kielen taitoa, voi hänellä olla kyky toimia uudessa yhteiskunnassa. Maahanmuuttajan kykyyn toimia uudessa yhteiskunnassa vaikuttaa hänen etninen tausta ja alkuperäisellä kotimaa. Osata- ja voida-ulottuvuuksien kielitaitoon liittyen esimerkiksi Hyvinkään kotouttamisohjelmaan oli kirjattu, että kaikki tarvitsevat alkuvaiheessa suomen kielen opiskelumahdollisuuksia ja kulttuuriin perehdyttämistä.

Kyky antaa palautetta liittyy osata- ja voida-ulottuvuuksiin. Järvenpään kotouttamisohjelmassa oli maininta asiakkailta saadusta myönteisestä palautteesta liittyen alkuvaiheen palvelujen keskittämiseen yhteen paikkaan. Tässä yhteydessä ei kuitenkaan ollut mainintaa, mistä palaute on kerätty ja kuinka laaja joukko palautetta on antanut. Olennaista olisi tietää, onko palautetta kerätty systemaattisesti kaikilta tietyllä aikana palveluita käyttäneiltä vai perustuuko kotouttamisohjelman kirjaus asiakkaiden satunnaisiin toteamuksiin. Missään kotouttamisohjelmassa ei ollut mainintaa maahanmuuttajien varsinaisesta osallistumisesta kotouttamisohjelman tekoon.

Täytyä-ulottuvuus liittyy erilaisiin paikkoihin, välttämättömyyksiin, esteisiin ja rajoitteisiin, jotka voivat olla sosiaalisia tai fyysisiä (Jyrkämä 2008). Täytyä-ulottuvuus tulee kotouttamisohjelmissa esille esimerkiksi alkukartoituksen ja kotoutumissuunnitelman teossa. Maahanmuuttajalla on velvollisuus osallistua niiden tekoon, vaikkei hänellä välttämättä ole taitoa eikä tarkempaa ymmärrystä suunnitelman vaikutuksista tai merkityksestä hänen elämäänsä.

Kotouttamisohjelmista tulee esille, että viranomaisten tekemät päätökset ovat myös maahanmuuttajien päätöksiä, esimerkiksi TE-palveluihin ohjaaminen. TE-palveluihin kirjautuminen ja sitä kautta kielen opiskelun aloittaminen ovat asioita, joita maahanmuuttajan täytyy tehdä saadakseen esimerkiksi Kelasta työttömyysetuutta. TE-palveluihin kirjautumisen jälkeen TE-palvelut antaa Kelalle työvoimapolitiittisen lausunnon, joka määrittelee, onko maahanmuuttaja sellainen työttömyysetuuteen oikeutettu työtön työnhakija. Sellaisen maahanmuuttajan, jolla on jotain hyväksyttäviä rajoitteita työllistymiseen, ei tarvitse kirjautua TE-palveluihin. Kotouttamisohjelmissa rajoitteiksi oli mainittu ikä, lastenhoito, vamma tai sairaus.

Tuntea-ulottuvuus liittyy ihmisen ominaisuuteen arvottaa ja arvioida erilaisia tilanteita ja tunteita (Jyrkämä 2008). Tämä ulottuvuus näkyi kotouttamisohjelmissa syrjäytymisen huomioidinnissa, esimerkiksi Järvenpään kotouttamisohjelmassa oli kirjattu, että työntekijät pyrkivät tunnistamaan syrjäytymisvaarassa olevia maahanmuuttajia ja ohjaamaan heitä palvelujen piiriin. Kotouttamisohjelmissa ei ollut kirjattuna tuntea-ulottuvuuteen liittyen esimerkiksi maahanmuuttajien kokemuksia kohtaamisista, joissa tunteet voisivat olla läsnä. Kotouttamisohjelmissa ei ollut systemaattisesti huomioitu esimerkiksi traumatisoituneita maahanmuuttajia. Kolmessa kotouttamisohjelmassa oli kirjattu maahanmuuttajien mielenterveyteen liittyvien häiriöiden esiintyvyyden suuruus suhteessa kantaväestöön. Kolmessa kotouttamisohjelmassa oli nostettu esille yhteistyö Psykotraumatologian keskuksen kanssa, mutta näissä yhteyksissä ei ollut mainintaa maahanmuuttajan omien tunteiden käsittelystä.

Kyeta-ulottuvuus liittyy psyykkisiin ja fyysisiin kykyihin. Nämä vaihtelevat mielenterveyden ja terveydentilan mukaan (Jyrkämä 2008). Kyeta-ulottuvuus kuvaa toimijuuden tukemiseen liittyviä ja työntekijän työssä huomioon otettavia maahanmuuttajan toimintakyvyn fyysisiä ja psyykkisiä mahdollisuuksia, toimintakyvyn tukemista ja mahdollistamista. Melkein kaikissa (ei

Pornainen) kotouttamisohjelmissa oli huomioitu maahanmuuttajien mielenterveyden vaihtelut ja siihen annettava tuki, mutta tätä tukea ei ollut kaikissa avattu tarkemmin. Kotouttamisohjelmista ei käynyt tarkemmin ilmi maahanmuuttajien fyysisen ja psyykkisen toimintakyvyn tukeminen eikä toimintakykyyn liittyvien mahdollisuuksien luominen.

Haluta-ulottuvuus on sidoksissa motivaatioon ja tahtoon, ihmisen tavoitteisiin ja päämääriin (Jyrkämä 2008). Kotouttamisohjelmissa ei tullut esille maahanmuuttajien omaa halua, mutta toimijuutta tukevan työn näkökulmasta haluta-ulottuvuus näkyi jokaisen kotouttamisohjelman tavoitteissa. Kaikissa kotouttamisohjelmissa oli asetettu kotouttamistyölle tavoitteita, joissa oli nähtävissä maahanmuuttajan toimijuuden vahvistaminen. Esimerkiksi Tuusulan kotouttamisohjelmassa oli yhtenä tavoitteena kotoutumisen vahvistaminen toiminnallisilla palveluilla ja toimenpiteenä maahanmuuttajien osallistumisen tukeminen palveluihin. Nämä toimet viittaavat työllistymiseen tähtääviin toimiin, kuten kielen opiskeluun ja työkokeiluihin.

Rohkeus-ulottuvuus on Heikkisen (2015) lisäämä ulottuvuus, joka liittyy uskallukseen ja kykyyn itselle kuuluvien etujen puolustamiseen ja omien tarpeiden esilletuontiin. Rohkeuden ulottuvuuden avulla maahanmuuttaja kykenisi pitämään puoliaan ja selviytyisi erilaisista tilanteista. Rohkeus-ulottuvuus ei ollut selkeästi nähtävissä kotouttamisohjelmissa. Järvenpään kotouttamisohjelmassa oli mainittuna, että maahanmuuttajia rohkaistaan osallistumaan erilaisiin toimintoihin. Tällä tarkoitettiin sitä, että työntekijät rohkaisevat maahanmuuttajia. Työntekijöiden on tärkeää rohkaista maahanmuuttajia omien tarpeiden esilletuontiin, koska sitä kautta maahanmuuttajat rohkaistuvat toimimaan uudessa yhteiskunnassa.

6 Nurmijärven kotouttamisohjelman kehittämisen kuvaus

Kotouttamisohjelman tarkoituksena on tukea paikallista kotouttamispoliittista suunnittelua ja edistää kotouttamispalveluiden koordinoitua (Saukkonen 2013, 128). Nurmijärven kunnan nykyinen kotouttamisohjelma on tehty nopealla aikataululla juuri ennen ensimmäisten kiintiöpaikolaisten kuntaan tuloa (Marjasvaara 2019). Nykyisessä kotouttamisohjelmassa on kuvattu kunnan eri palvelu, mutta kaikkia toimia ja yhteistyökumppaneita ei ole osattu huomioida, sillä tuolloin kyseessä oli uusi työmuoto. Osana tätä opinnäytetyötä kehitettiin Nurmijärven kotouttamisohjelmaa.

Nyt voimassa oleva kotouttamisohjelma on ollut nykyisen kotouttamistyön ensimmäinen kotouttamisohjelma. Nykyinen kotouttamisohjelma on voimassa vielä vuoden 2020, mutta osa tiedoista on vanhentunut ja sen vuoksi sitä voidaan nyt päivittämisen ohella myös kehittää. Yhtenä kotouttamisohjelman kehittämisen tavoitteena on tehdä kotouttamistyötä näkyväksi ja lisätä kotouttamistyön ymmärrystä kunnan eri toimijoiden välillä. Kotoutumislain (L31.12.2010/1386) mukaan kotouttamisohjelma laaditaan yhteistyössä eri viranomaistahojen

ja toimijoiden kanssa ja ohjelman tulee olla kunnanhallituksen hyväksymä. Nurmijärven kunnan näkökulmasta työllä on kaksi tavoitetta; kotouttamisohjelmaan liittyvän yhteistyön kuvaaminen ja kotouttamisohjelman kirjallisen osion kehittäminen.

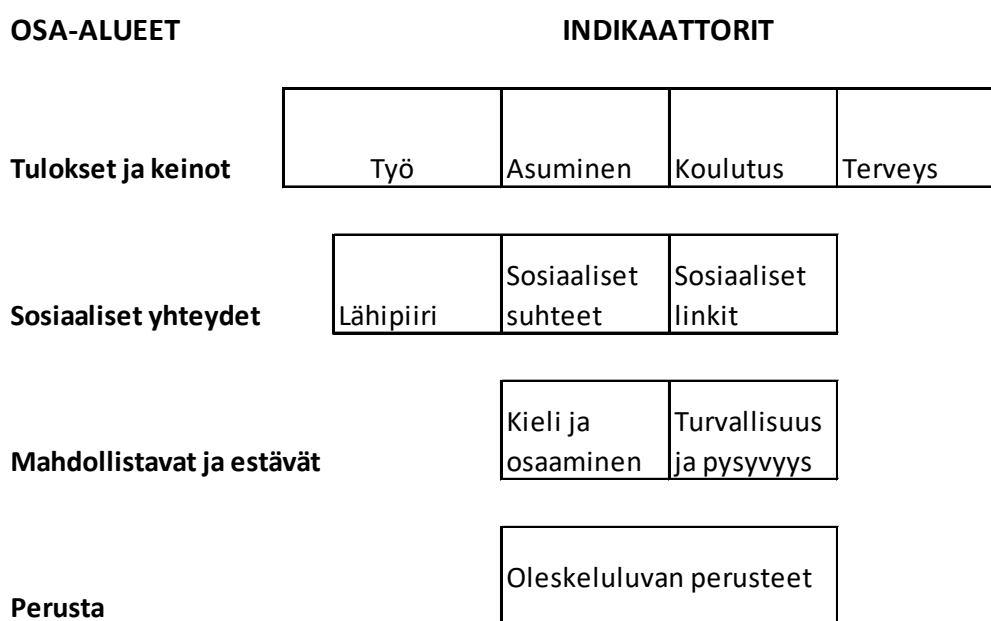
Kehittäminen on konkreettista toimintaa, joka tähtää tavoitteen saavuttamiseen. Kehittämisellä tavoitellaan aikaisempaa toimintatapaa tehokkaampaa ja parempaa lopputulosta. Tavoitteellisuus on kehittämisen keskeisin elementti. Kehittäminen voi tähdätä myös uuden taidon ja tiedon siirtoon, jolloin kehittäminen sisältää uusien ideoiden keksimistä, levittämistä ja vakiinnuttamista. Tällöin kehittäminen on luonteeltaan käytännöllisten asioiden korjaamista ja parantamista. (Toikko & Rantanen 2009, 12-16.) Kotouttamisohjelman kehittämisen avulla pyritään madaltamaan ja selkeyttämään eri toimijoiden välistä yhteistyötä ja tekemään kotouttamistyötä näkyväksi eri toimijoiden välillä.

Kotouttamisohjelman kehittäminen alkoi tutustumalla nykyisen kotouttamisohjelman lisäksi tarkasti kotoutumislain (L1386/2010) kriteereihin. Kotoutumislain (L1386/2010) mukaan kotouttamisohjelma voi sisältää useita suunnitelmia ja selvityksiä. Ohjelmaan voi kirjata selviytyksen sen kytkeytymisestä kunnan strategiseen suunnitteluun ja seurantaan. Siihen voi sisällyttää suunnitelman siitä, kuinka kunnan yleiset palvelut toteutetaan maahanmuuttajille soveltuvina ja millaisia kotoutumista edistäviä ja tukevia toimenpiteitä on. Suunnitelma lasten ja nuorten kotoutumisen ja sosiaalisen vahvistamisen edistämisestä sekä suunnitelma työvoiman ulkopuolella olevien ryhmien kotoutumisen ja sosiaalisen vahvistamisen edistämisestä voivat myös sisältyä kotouttamisohjelmaan. Samoin myös suunnitelma etnisten suhteiden ja kulttuurien välisen vuoropuhelun edistämisestä.

Lisäksi kotouttamisohjelmassa voi olla suunnitelma kunnan kotouttamisohjelman seurannasta ja ajan tasalla pitämisestä. Ohjelmaan voi kirjata tiedon kotouttamisen yhteensovittamisesta vastaavasta kunnan viranomaisesta sekä eri toimenpiteistä vastaavista tahoista. Ohjelmaan voi myös olla kirjattu monivuotinen suunnitelma kansainvälistä suojelua saavien henkilöiden kuntaan osoittamisesta ja heidän kotoutumisen edistämisestä. Mikäli nämä asiat on mainittu kunnan muissa ohjelmissa, ei niitä ole välttämätöntä mainita kotouttamisohjelmassa.

Agerin ja Strangin (2008) kehittämä kotouttamisen käsitteellinen viitekehys muodostaa Nurmijärven kotouttamisohjelman perustan. Käsitteellinen viitekehys on toimiva työkalu monialaisen, toimialat ylittävän yhteistyön määrittämiseen. Viitekehys auttaa myös nostamaan esille kotoutumisen solmukohtia ja eri toimijoiden välisen yhteistyön kehittämisen tarpeita. Viitekehys kattaa maahanmuuttajan toimivan arjen ja hyvinvoinnin kannalta kaikki keskeiset tekijät ja toimii siten maahanmuuttajien kotoutumispolkujen tunnistamisessa. Viitekehysten avulla tarkasteluun nousevat maahanmuuttajien palvelut.

Viitekehys tekee näkyväksi osa-alueiden ja niihin kuuluvien tekijöiden avulla erilaiset maahanmuuttajan kotoutumista edistävät ja estävät tekijät. Kotouttamisen käsitteelliseen viitekehukseen kuuluvat kymmenen kotoutumisen keskeisintä tekijää, jotka on jaettu neljään osa-alueeseen. Tuloksien ja keinojen- osa-alueeseen kuuluvat työ, asuminen, koulutus ja terveys. Sosiaalisten yhteyksien osa-alueeseen kuuluvat maahanmuuttajan lähipiiri, sosiaaliset suhteet ja sosiaaliset linkit. Kotoutumista mahdollistaviin ja estäviin-osa-alueisiin kuuluvat kieli ja osaaminen sekä turvallisuus ja pysyvyys. Perustan osa-alueeseen kuuluu oleskeluluvan perusteet. (Ager & Strang 2008, 184-185.)

Kuvio 6. Kotoutumisen viitekehys Agerin ja Strangin (2008) mukaan

Agerin ja Strangin (2008) viitekehysten osa-alueiden perusteella lähdin kasaamaan kotouttamisohjelman runkoa. Viitekehysten keinojen ja tuloksien osa-alueen indikaattorit työllisyys, asuminen, koulutus ja terveys muodostivat pohjan kotouttamisohjelman palveluiden kuvauksille. Lisäksi kiinnitin huomiota kotoutumista mahdollistavaan osa-alueeseen, joka sisältää kielen ja osaamisen sekä turvallisuuden ja jatkuvuuden indikaattorit.

Kuviossa 7 on kuvattu tiivistetysti kotouttamisohjelman kehittämisen prosessi. Kehittämistyössä on hyödynnetty praktista, vastavuoroista, lähestymistapa, jossa asiantuntijat määrittävät yhdessä tavoitteet ja suunnittelevat toiminnot tavoitteisiin pääsemiseksi. Praktisessa lähestymistavassa kehittäjä ja yhteisö tunnistavat yhdessä ongelman, sen taustalla olevat tekijät ja ratkaisuun vaadittavat toimenpiteet. Ominaista tällaiselle käytännölliselle prosessille on joustavuus ja tasa-arvoinen keskustelu ja neuvottelu. (Toikko & Rantanen 2009, 46).

Kuvio 7. Kotouttamisohjelman kehittämisprosessi

Lakiin tutustumisen jälkeen olin yhteydessä kunnan eri toimijoihin huhtikuussa 2019. Yhteydenottojen tarkoituksena oli selvittää, miten maahanmuuttajat on huomioitu eri toiminnoissa sekä millaisia tavoitteita toimialoilla on asetettu. Samalla selvitettiin, miten toimialojen tavoitteet linkittyvät maahanmuuttajiin. Tein yhteydenotot sähköpostitse, jotta sain vastaukset kirjallisesti. Vanha kotouttamisohjelma on koottu yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Oli siis luonnollista, että jokainen taho tarkastaisi oman tekstinsä ja tekisi siihen tarvittavat muutokset.

Yhteydenotto tehtiin useille eri tahoille. Mukana oli henkilöitä henkilöstöhallinnosta, koulutus ja sivistystoimesta, varhaiskasvatuspalveluista, nuorisotoimesta, kulttuuritoimesta, työllisyyspalveluista, viestintätoimesta ja asuntotoimesta. Myös kolmannen sektorin toimijoihin otettiin yhteyttä ja heiltä pyydettiin tietoja toiminnasta. Sähköpostiviestin yhteydessä lähetin tarkastettavaksi vanhan kotouttamisohjelman tekstin. Lisäksi tarjosin viestissä tapaamismahdollisuutta, joko yksin tai yhdessä muiden kotouttamisohjelman päivitykseen osallistuvien kanssa,

taustalla yhteiskehittämisen ajatus. Kotouttamisohjelman kehittämisessä tehtiin suunnittelu- vaiheessa yhteistyötä Nurmijärven maahanmuuttokoordinaattorin kanssa sekä sähköpostin välityksellä eri toimijoiden kesken.

Nurmijärven kunnan visuaalinen ilme on päivittynyt edellisestä kotouttamisohjelmasta, joten kunnan viestintäpäälliköltä piti selvittää kunnan visuaalisen ilmeen vaatimukset. Hyvinvointi- koordinaattorilta selvitettiin, mitä kaikkia ohjelmia kunnassa on, joissa maahanmuuttajat on mainittu. Häneltä saatiin tieto, ettei maahanmuuttajia ole erikseen huomioitu muissa kunnan kirjallisissa ohjelmissa, koska maahanmuuttajien ajatellaan olevan samanarvoisessa asemassa muiden kuntalaisten kanssa, eikä heitä ole sen vuoksi erikseen mainittu.

Edellä mainittujen asioiden tekeminen on myös jatkossa kotouttamisohjelman päivitykseen liittyen tehtävä. Alla prosessikaavion muodossa kuvaus siitä, miten kotouttamisohjelman päivitys jatkossa menisi.

Kuvio 8. Nurmijärven kotouttamisohjelman päivitysprosessi jatkossa

Kuviossa 8 on kuvattu prosessi, jonka mukaisesti kotouttamisohjelma voidaan tulevaisuudessa päivittää. Kotouttamisohjelman pohja on pyritty tekemään mahdollisimman käyttäjäystävälliseksi ja sellaiseksi, ettei sitä tarvitsisi suuresti päivittää. On toki huomioitava, että maahanmuuttajien kotouttaminen ja kunnan palvelut kehittyvät ja yhteiskunnan tasolla kotouttamisen painopisteet muuttuvat. Näiden vuoksi koko ohjelman tarkastaminen vuosittain on suositeltavaa. Tämä ei ole tällä hetkellä toteutunut, mutta tulevaisuudessa tähän on tärkeää kiinnittää huomiota. Kotouttamisohjelmaan kirjatut tavoitteet on sidottu kuntastrategiaan ja siten ne on päivitettävä viimeistään kuntastrategian päivittämisen yhteydessä.

Kehittämistyön kohteena olleen kotouttamisohjelman kirjoittaminen tapahtui vaiheittain. Ensimmäinen versio ohjelmasta oli maahanmuuttokoordinaattorin luettavana kesäkuussa 2019. Tässä vaiheessa ohjelmasta oli hahmoteltu runko, sisällysluettelo ja kunkin toimijan teksteistä luonnokset. Tässä yhteydessä keskusteltiin kotouttamisohjelmaan sisällytettävistä tavoitteista, mutta ne jätettiin vielä pohdintaan.

Ohjelman taustalla on Agerin ja Strangin viitekehyksen ohella ajatus maahanmuuttajien toimijuudesta ja osallisuudesta, jotka kytkeytyvät tämän opinnäytetyön tutkimusosuuteen. Kotouttamisohjelman alussa on johdanto, taustatietoa ohjelmasta sekä tarkempi kuvaus Nurmijärven maahanmuuttajista. Näiden kappaleiden jälkeen ohjelmassa on kuvattu Nurmijärvellä tehtävää kotouttamistyötä kotouttamisen kerrosmallin ja painopisteiden kautta.

Pohdintojen jälkeen elokuussa 2019 kotouttamisohjelman tavoitteiksi nostettiin Nurmijärven kuntastrategiasta kolme tavoitetta: viihtyisä ja turvallinen Nurmijärvi, maahanmuuttajan sujuva arki ja aktiivinen vuoropuhelu ja viestintä. Näitä laajoja tavoitteita tarkennettiin pienemmiksi ja täsmällisemmiksi tavoitteiksi. Kolmen päätavoitteen kokonaisuuksien alle kasattiin eri toimijoilta saadut tekstit. Eri toimijoiden tekstit muokattiin tyyliään yhteensopiviksi.

Viihtyisä ja turvallinen Nurmijärvi -tavoitteen alle kirjattiin tietoa kotoutumispalveluista sekä asumisneuvonnasta. Maahanmuuttajan sujuva arki -tavoitteen alle koostettiin tekstit varhaiskasvatuksesta ja koulutuksesta, työllisyydestä ja TE-palveluista, nuorisopalveluista sekä sosiaali- ja terveyspalveluista. Aktiivinen vuoropuhelu ja viestintä -tavoitteen alle koostettiin tekstit vapaa-ajantoimintaan ja kolmannen sektorin toimintaan liittyen. Jotta ohjelmassa käytetty termistö avautuu lukijalle, avattiin ohjelman loppuun maahanmuuttoon liittyvää sanastoa. Myös ohjelman teossa mukana olleet tekijät ja käytetyt lähteet on mainittu.

Kotouttamisohjelman kehittämistä aloitettaessa taustalla oli ajatus maahanmuuttajien osallistamisesta kotouttamisohjelman kehittämiseen, tai vähintäänkin maahanmuuttajien äänen kuuluminen kotouttamisohjelmassa. Kehittämistyön edetessä ajatuksesta kuitenkin luovuttiin. Tämä päätös perustuu siihen, että Nurmijärvellä asuvien maahanmuuttajien joukko on pieni, ensimmäisenä tulleet kiintiöpakolaiset ovat asuneet kunnassa alle neljä vuotta ja heiltä on kunnassa olleen hankkeen yhteydessä jo kertaalleen kuultu kotoutumisen tukemiseen liittyen.

Kotoutumispalvelut ovat vasta vuoden 2019 alkaneet tavoittaa muita kuin kansainvälistä suojelua saavia maahanmuuttajia ja heidän kanssaan työ on vielä alussa. Vuosina 2015-2017 kunnassa olleen Karibuni-hankkeen yhteydessä juuri kuntaan muuttaneita kiintiöpakolaisia kuultiin heidän tarpeistaan ja toiveistaan liittyen kotoutumisen tukemiseen. Hankkeen lopputuotoksena tehtiin opas, jota hyödynnetään edelleen kunnan kotouttamistyössä. Tämän katsottiin olevan riittävä osallistamisen muoto tässä maassaolovaiheessa. Tarkoitus on kuitenkin, että jatkossa maahanmuuttajat otetaan mukaan kehittämistyöhön. Ajan vain katsottiin tällä kertaa olevan väärä.

Kotouttamisohjelma on luovutettu maahanmuuttokoordinaattorille elokuussa 2019. Ohjelmasta puuttuu tässä vaiheessa tarkka tieto kunnan suunnitelmasta kiintiöpakolaisten vastaanottoon liittyen. Syyskuussa 2019 kunnan hyvinvointilautakuntaan tehtiin esitys tulevien vuosien kiintiöpakolaisten vastaanotosta ja asian piti edetä edelleen kunnan valtuuston käsitteelyyn syyskuussa 2019. Näin ei kuitenkaan käynyt, vaan hyvinvointilautakunta palautti kiintiöpakolaisten vastaanottoon liittyvän asian uudelleen valmisteluun. Hyvinvointilautakunta pyytää ennen päätöksen tekoa arviota valtion korvausvelvoitteen päättymisen jälkeen kunnalle tulevista kuluista. Lisäksi lautakunta edellyttää ennen päätöksen tekoa tietojen saamista vuonna 2015 kuntaan tulleiden kotoutumisesta ja sijoittumisesta yhteyskuntaan. Seuraavaa asian käsittelyaikaa ei ole tiedossa.

Tällä hetkellä, syyskuussa 2019, näyttää, ettei kiintiöpakolaisten vastaanottoon liittyvä päätös tule etenemään kunnan päätöksenteossa alkuperäistä suunniteltua aikataulua. Vaikuttaa, ettei kotouttamisohjelmaan kirjattavaa suunnitelmaa pakolaisten vastaanotosta ja kuntaan sijoittamisesta tulla saamaan päätökseen syyskuun 2019 aikana. Kotouttamisohjelman kannalta se tarkoittaa sitä, ettei ohjelmaa voida viedä kunnan päätöksentekoprosessissa eteenpäin ennen päätöksentekoa. Kotouttamisohjelma voidaan antaa hyvinvointilautakunnan käsitteelyyn vasta päätöksenteon ja sen kotouttamisohjelmaan kirjaamisen jälkeen. On mahdollista, että hyvinvointilautakunta tekee käsittelyvaiheessa myös muutostoiveita kotouttamisohjelmaan ja muutoksien jälkeen ohjelma on vielä hyväksyttävä lautakunnassa.

Hyvinvointilautakunnan hyväksynnän jälkeen kotouttamisohjelma menee kunnan valtuustoon käsitteelyyn. On mahdollista, että kunnan valtuusto pyytää kotouttamisohjelmaan muutoksia ja hyväksyy ohjelman vasta muutosteon jälkeen. Tämä tarkoittaisi käytännössä sitä, että kotouttamisohjelma tulisi hyväksytyksi vasta aikaisintaan joulukuussa 2019. Tämän mahdollisesti ja hyvin todennäköisesti pitkän hyväksymisprosessin vuoksi tämän opinnäytetyön kolmantena (3) liitteenä on kotouttamisohjelmasta luonnosversio, joka menee hyvinvointilautakunnan käsitteelyyn sen jälkeen, kun päätös kiintiöpakolaisten vastaanotosta on tehty.

Kotouttamisohjelma tullaan julkaisemaan kunnan Internet-sivuilla kunnan valtuuston hyväksynnän jälkeen. Tämä opinnäytetyö julkaistaan kuitenkin jo ennen kotouttamisohjelman hyväksyntää ja julkaisua. Aikataulun vuoksi opinnäytetyön liitteenä on se versio, josta puuttuu tarkka tieto kiintiöpakolaisten vastaanotosta. Asiasta tehdyn päätöksen jälkeen tieto tullaan lisäämään ohjelmaan ja ohjelma tulee menemään hyvinvointilautakunnan ja sieltä edelleen valtuuston käsittelyyn. On hyvin todennäköistä, ettei julkaistava kotouttamisohjelma ole identtinen tämän opinnäytetyön liitteenä olevan kanssa. Tällöin siitä on hyvin jäljitettävissä asiat, joita kunnan toimielimet muokkasivat.

7 Johtopäätökset ja pohdinta

Opinnäytetyöni valmistuu kiinnostavana aikana, kun suurin turvapaikanhakijoiden virta on hiljentynyt. Vuonna 2015 tulleiden kiintiöpakolaisten ja pääsääntöisesti vuonna 2016 oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden laskennalliset korvausajat ovat päättyneet tai päätymässä parhaillaan. Tarkastelun kohteena olleet kotouttamisohjelmat oli tehty samaan aikaan, kun maahanmuuttajia tuli Suomeen enemmän kuin koskaan aiemmin. Maahanmuuttajia tulee kuitenkin edelleen ja heitä kotoutetaan eri kunnissa eri tavoin, minkä johdosta asia on tärkeä pitää keskustelussa.

Aarnitaival (2012, 39) totesi väitöskirjassaan jatkuvassa muutostilassa olevan lainsäädännön haaste maahanmuuttoa ja maahanmuuttajia koskeville tutkimuksille. Hyvänä esimerkkinä tästä on, että tällä hetkellä voimassa olevasta kotoutumislain (L1386/2010) oli jo olemassa hallituksen esitys ja valiokunnan hyväksyntäkin, mutta se raukesi hallituskauden päättyessä keväällä 2019. Tällä hetkellä ei ole tietoa, uudistuuko laki aiemman hallituksen esityksen mukaisesti. Edellisen hallituksen kotoutumislain uudistuksissa näkyi maakunta- ja sosiaali- ja terveysalan uudistukset, jotka myös kaatuivat ja jos nykyinen hallitus tekee niihin muutoksia, on muutokset tehtävä myös kotoutumislakiin.

Tarkastelussa oli nähtävissä, että kotoutumislain (L1386/2010) asettamat kriteerit kotouttamisohjelmille täyttyivät. Kriteerit eivät kuitenkaan riitä takaamaan maahanmuuttajille hyvää kotouttamista. Kotoutuminen on yleisesti katsottu onnistuneeksi, kun maahanmuuttaja työllistyy. Tämä sama tavoite oli havaittavissa kotouttamisohjelmissa, joissa maahanmuuttajille tarjottavat ratkaisut tähtäävät työllistymiseen. On huomioitava, että osa maahanmuuttajista on työelämän ulkopuolella; iäkkäät, kotiäidit ja vammaiset, joiden kotoutuminen on myös tärkeää. Joissakin kotouttamisohjelmissa nämä ryhmät olikin tunnistettu, mutta ei kaikissa.

7.1 Tulosten pohdintaa

Kurtin (2010) ja Heikkisen (2015) väitöskirjojen huomiot siitä, etteivät kaikki kotouttamisohjelmat olleet heidän tutkimuksessaan ajan tasalla, piti paikkansa osittain myös tarkastelun

kohteena olleissa kotouttamisohjelmissa. Tarkastelun kohteena olevat kotouttamisohjelmat olivat vuosilukujen mukaan voimassaolevia, mutta osassa oli vanhentunutta tietoa esimerkiksi sosiaali- ja terveyspalveluiden osalta tehdyn kuntaliitoksen myötä. On tärkeää kiinnittää huomiota vuosilukujen lisäksi sisältöön ja yhteiskunnassa tapahtuneisiin muutoksiin. Voimassaoloaika ei kerro siitä, onko sisältö ajantasainen. Nurmijärven kotouttamisohjelma on voimassa vuoden 2020 loppuun saakka, mutta siinä on vanhentunutta tietoa. Sen vuoksi Nurmijärven kotouttamisohjelman kehittäminen oli osa tätä opinnäytetyötä.

Joronen (2005, 78-82) havaitsi selvityksessään, että pääkaupunkiseudun kuntien kotouttamisohjelmat ovat rakenteeltaan ja hengeltään toistensa kaltaisia, koska kaikkien pohjana ovat pakolaisten vastaanotosta saadut kokemukset ja niiden vuoksi vakiintuneet käytännöt ja kuntien tiivis keskinäinen yhteistyö. Kaikki kotouttamisohjelmat on rakennettu Suomessa normaalipalvelu-periaatteen pohjalta. Nämä samat asiat näkyvät kaikissa tarkastelun kohteena olleissa kotouttamisohjelmissa.

Saukkonen (2013, 129) huomauttaa, että monissa tapauksissa multikulturalismi jää paikallisen kotouttamisen marginaaliin ja se huomioidaan vain lasten oikeutena saada oman äidinkielen opetusta. Näin myös tarkastelun kohteena olevissa kotouttamisohjelmissa. Oman äidinkielen opetuksesta oli muutamia mainintoja, mutta se ei ollut systemaattista ja se asettaa eri kunnissa asuvat maahanmuuttajat eri arvoiseen asemaan.

Saukkosen (2013, 129) mukaan omien kulttuuristen tapojen ja yhteisöllisen identiteetin säilyttäminen jätetään maahanmuuttajien itsensä sekä maahanmuuttajayhdistysten vastuulle. Osassa tarkastelun kohteena olleista kotouttamisohjelmista oli maininta kolmannen sektorin toimijoista ja heidän rooleistaan kotoutumisen tukena, mutta kaikissa näin ei ollut. Tästä voidaan päätellä, ettei kolmannen sektorin toiminta ole kaikissa kunnissa yhtä aktiivista ja siitä voidaan edelleen päätellä, että eri kunnissa asuvat maahanmuuttajat ovat eri arvoisessa asemassa esimerkiksi oman kulttuurin säilyttämisen tukemisen suhteen.

Tämän opinnäytetyön havainnot ovat yhtenäisiä Kurjen (2019) väitöskirjassaan esittelemään maahanmuuttajaistamisen tematiikkaan. Maahanmuuttajaistaminen (immigrantisation) on termi, johon Kurki on yhdistänyt maahanmuuttajan (immigrant) ja kotouttamisen (integration). Eri taustaisten maahanmuuttajien tarpeet oli näissä tarkastelun kohteena olleissa kotouttamisohjelmissa tiedostettu yleisellä tasolla, mutta mitään erittelyjä eri taustaisten maahanmuuttajien tarpeista ei ollut kirjattu. Kaikki toimenpiteet olivat työllisyyteen tähtäviä. Kuten Kurki (2019) toteaa, maahanmuuttajat käsitetään erilaisuudesta huolimatta yhdeksi ryhmäksi. Kurjen mukaan maahanmuuttajat menevät kaikki saman kotoutumispolun läpi, huolimatta taustasta. Tämä oli nähtävissä myös tarkastelun kohteena olleista kotouttamisohjelmista.

Kotouttamistoimien valtavirtaistaminen kaikilla palvelujen tasoilla on tärkeä osa kotouttamista ja myös yleistä oikeusjärjestystä. Valtavirtaistamisella tarkoitetaan sitä, että toisinaan riittää, jos yleisiä toimenpiteitä mukautetaan maahanmuuttajien tarpeisiin ja toisinaan taas tarvitaan kohdennettuja toimenpiteitä. Valtavirtaistamiseen liittyen myös päätöksentekijöiden olisi huomioitava kotouttamiseen liittyvät näkökohdat kaikissa politiikoissa kaikilla tasoilla ja kaikissa eri vaiheissa. Yhtä lailla palvelujen järjestämiseen liittyy valtavirtaistaminen; koko väestölle on tarjottava yhtäläiset mahdollisuudet palveluiden käyttämiseen. Palvelut tulisi räätälöidä kohderyhmän mukaan ja siinä yhteydessä huomioida, kuuluuko palveluiden käyttäjiin maahanmuuttajia. (Niessen & Huddleston 2010.)

Palveluiden valtavirtaistaminen tulee hyvin esille kotouttamisohjelmista; esimerkiksi alkuvaiheen ohjauksesta kerrottaessa on huomioitu palveluiden käyttäjät ja heidän tarpeensa. Kotouttamisohjelmissa on tiedostettu eri taustaisten maahanmuuttajien tarpeet. Kotouttamisohjelmista tulee rivien välistä esille valtavirtaistaminen, vaikkei sitä ole mainittu erikseen missään kotouttamisohjelmassa.

7.2 Osallisuuden näkökulman pohdintaa

Osallisuutta pohtiessa on tärkeää ymmärtää osallisuuden ja osallistumisen ero, sillä osallistumista kotouttamisohjelmista oli havaittavissa. Osallisuus on vuorovaikutusta ja osallisuuden kokemuksen on mahdollista syntyä silloin, kun ihminen oivaltaa osallistumisen mahdollistamat hyödyt. Osallistuminen on keino ja prosessi osallisuuden edistämiseksi. On hyvä ymmärtää, että ihminen voi kokea itsensä enemmän osalliseksi pienemmällä osallistumisella kuin toinen, joka osallistuu aktiivisesti. (Leemann ym. 2015.)

Kotouttamisohjelmista oli nähtävissä, että maahanmuuttajilta odotetaan osallistumista alkukartoitusten ja kotoutumissuunnitelmien tekoon. Maahanmuuttajilta kysytään asioita ja he vastaavat. Tämä ei kuitenkaan osallisuuden portaiden mukaan ole osallisuutta vaan näennäisosallisuutta.

Hartin (1992, 8-9) osallisuuden portaiden kolme alinta porrasta eivät ole aitoa osallisuutta. Kolmella alimmalla portaalla näennäisosallistetaan asiakasta osallistumaan auktoriteetin määrittelemien tavoin ja ehdoin. Alinta porrasta kutsutaan manipulaation portaaksi. Siinä asiakasta ohjataan toimintaan, mutta asiakkaalla ei todennäköisesti ole ymmärrystä toiminnasta. Toinen porras on koristelun porras. Hartin mukaan tällä portaalla asiakas on toiminnan kohteena; asiakasta ohjataan työntekijän haluamaan suuntaan. Kolmas porras on tokenismin porras. Siinä asiakas on mukana muodon vuoksi; hänellä ei kuitenkaan ole ymmärrystä eikä vaikutusmahdollisuuksia asiaan.

Nämä kolme alinta porrasta näyttäytyivät kotouttamisohjelmissa selkeästi. Maahanmuuttajiin kohdistetaan erilaisia toimia, mutta riittää kun he ovat läsnä toimia toteutettaessa. Kotouttamisohjelmien sisältöjen mukaan maahanmuuttajilta ei vaadita vastavuoroisuutta.

Useissa lähteissä on todettu, että kieli määrittää hyvin paljon osallisuuden kokemusta (mm. Isola ym. 2017, Sotkasiira 2018, Saukkonen 2013). Kun maahanmuuttajalla on mahdollisuus kommunikoida ympäristön kanssa ja hän ymmärtää mitä puhutaan, voi hän osallistua keskusteluun. Voidaan sanoa, että maahanmuuttajien kohdalla kielitaito mahdollistaa osallisuuden kokemuksen.

Haasteena on kuitenkin se, ettei suomen kielen koulutus ole riittävää ja kurssille pääsyä voi joutua odottamaan useita kuukausia. Pitkästä odotusajasta oli myös mainintoja tarkasteltavina olleissa kotoutumisohjelmissa. Tämä ei edesauta kotoutumista vaan päinvastoin. Kielikoulutukseen pääsyn viivästyminen, muuhun sopivaan koulutukseen tai työmarkkinoille pääsy aiheuttavat helposti pitkällekin ulottuvia siirrännäisvaikutuksia maahanmuuttajan elämässä. (Hammar & Siirto 2016, 225-226.)

Paikallisen kotouttamispolitiikan on havaittu olevan onnistuneen integraation kannalta tärkeässä asemassa. Tavoite on jaettu asiantuntijuus. Jaettu asiantuntijuus tarkoittaa vastavuoroisuutta, sitä että työntekijä ja maahanmuuttaja tekevät päätöksiä yhdessä. (Joki, Wolffhardt & Huddleston 2018, 5-6.) Tarkastelun kohteena olleissa kotouttamisohjelmissa ei ollut mainittuna maahanmuuttajia aktiivisesti osallistavaa rakennetta paikallisen päätöksenteon tai kotouttamiskäytäntöjen kehittämisen tukena esimerkiksi maahanmuuttajaneuvoston muodossa.

Nurmijärven kotouttamisohjelman tavoitteissa mainittiin maahanmuuttajaneuvoston perustaminen. Kotouttamisohjelmassa ei kuitenkaan ollut näyttöä sen perustamisesta. Tällaisen perustaminen osaksi alueellista päätöksentekoa olisi maahanmuuttajien osallisuuden kannalta ensiarvoisen tärkeää.

Osallisuuden ja osallistumisen mahdollistamisessa on kyse vallan näkyväksi tekemisestä ja vallan jakamisesta. Osallisuudessa on lopulta kyse vallan uudelleenjakamisesta niiden kanssa, joilla ei ole aiemmin ollut päätöksentekoon mahdollisuuksia. (Meriluoto ja Marila-Penttinen 2015b,39-40 & Niemi 2018, 31.) Tätä peilaa myös osallisuuden portaiden ylimmät portaavat, joita ei ollut kotouttamisohjelmissa selkeästi havaittavissa.

Asiakkaan roolia säätelevät pitkälti valtarakenteet, mitkä joko mahdollistavat tai rajoittavat asiakkaan osallisuutta. Osallisuuden edistäminen edellyttää oman vallan huomaamista, sen näkyväksi tekemistä ja lopulta jakamista. Edellytyksiä osallistumiselle tulisi luoda aktiivisesti. Osallisuus ilmenee päätösvaltana omassa elämässä, vaikuttamisena erilaisissa ryhmissä ja ympäristöissä sekä yhteisen hyvään panostamisessa ja vastavuoroisiin sosiaalisiin suhteisiin liittymisenä. (Meriluoto ja Marila-Penttinen 2015b,39-40 & Niemi 2018, 31; Isola ym. 2017,5.)

Kotouttamisohjelmista tarkasteltuna nämä asiat näyttäytyvät vain osittain. Kotouttamisohjelmissa oli pintapuolisesti mainittu, että maahanmuuttajat voivat osallistua erilaisiin ryhmiin ja tapahtumiin, mutta konkreettisia esimerkkejä ei ollut mainittuna. Kotouttamisohjelmista jäi vaikutelma, että on jokaisen maahanmuuttajan itsensä vastuulla hakeutua mukaan erilaisiin toimintoihin.

Sosiaalisen osallisuuden prosessilla varmistetaan, että ihmiset voivat osallistua omaan elämään vaikuttavaan päätöksentekoon ja perusoikeuksien käyttämiseen. Eri raporttien mukaan maahanmuuttajat ovat yksi riskiryhmä sosiaalisen osallisuuden kannalta katsottuna (Euroopan yhteisöjen komissio 2003, 9). Sosiaalista osallisuutta ei ole nostettu esille kotouttamisohjelmissa.

Kotouttamisohjelmista ei tullut esille maahanmuuttajien syrjäytymis- eikä ulkopuolelle jäämisriskiä. Pidän todennäköisenä, että sosiaalisen osallisuuden tärkeys tiedostetaan kyllä kotouttamistyötä tehtäessä, mutta sitä ei kuitenkaan ole huomioitu kotouttamisohjelmissa. Kotouttamisohjelmien tekijöiltä ja kotouttamistyötä tekevilta voisi selvittää esimerkiksi haastatteleamalla, miten riskiryhmään kuulumisen näky ja miten sen voisi huomioida kotouttamisohjelmissa jatkossa.

Tarkasteltaessa osallisuutta ja osallistumisen toteuttamista, on pohdittava myös sitä, millainen osallisuus sopii omaan yhteisöön ja miten osallistumisen tuloksia hyödynnetään. Miten maahanmuuttajien kuuleminen ja siitä saatava palaute kytketään osaksi toimintaa ja toiminnan kehittämistä ja millaiset osallisuuden ja osallistumisen muodot palvelevat parhaiten maahanmuuttajia. Näitä hieman samoja teemoja pohti väitöskirjassaan myös Varjonen (2018). Jaettu toimijuus on suunta yhtä lailla palveluprosessissa kuin palveluiden suunnittelussa, kehittämisessä ja vaikuttamistyössäkin. Jaetussa toimijuudessa yhdistyy asiakkaiden ja työntekijöiden kokemustieto ja ammatillinen osaaminen (Laitinen & Niskala 2018, 12).

Maahanmuuttajan osallisuus ja vaikuttamismahdollisuudet omaan elämään vaihtelevat paljon. Kotoutuminen tapahtuu jokaisella omaan tahtiin. Sotkasiira (2018), kuten myös Heino (2018) muistuttavatkin osuvasti, ettei kotoutumisen tukena oleva palvelujärjestelmä huomioi riittäväällä tasolla kotoutujien jo olemassa olevaa kyvykkyyttä.

Tätä voitaisiin kehittää käsitteellistämällä kotouttaminen aiempaa suorasukaisemmin maahanmuuttajien hyvinvoinnin tukemiseksi. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että työllistymisen yhteydessä maahanmuuttotilanteisiin suhtauduttaisiin samanaikaisesti sekä kyvykkäinä että erityisellä tavalla haavoittuvina. Resursseja olisi jatkossa suunnattava yksilön kohtaamiseen ja autonomian tukemiseen, sillä siten lisättäisiin myös maahanmuuttaja-asiakkaiden osallisuutta. Kotouttamisohjelmissa ei ollut systemaattisesti avattu kotouttamistyössä käytössä olevia resursseja.

Niessen & Huddleston (2010, 109) tuovat esille, että vasta kun maahanmuuttaja alkaa juurtua uuteen kotimaahansa, alkaa hän samalla osallistua yhteiskuntaelämääkin. Tästä on pääteltävissä, ettei täysivaltainen osallisuus vielä kotoutumisajan alkutaipaleella ole realistista. Heino (2018) toi väitöksessään esille, kuinka esimerkiksi peruspalveluiden toiminta on maahanmuuttajien näkökulmasta vaikeasti hahmotettavissa.

Niessenin ja Huddlestonin (2010, 109) mukaan kansalaisuuteen tähtäävä kotouttaminen, joka poistaa esteitä osallistumisen tieltä ja tarjoaa maahanmuuttajalle uusia keinoja osallistua yhteiskuntaelämään, olisi avain myös osallisuuteen. Yhdessäkään kotouttamisohjelmassa ei puhuttu kansalaisuudesta tai sen saamisesta, vaan kotouttamisohjelmat keskittyivät alkuvaiheen tukeen.

7.3 Toimijuuden näkökulman pohdintaa

Kurtin (2010) mukaan maahanmuuttajien ääni kuului heikosti hänen tarkasteltavana olleissa kuntien kotouttamisohjelmissa. Saman totesi Heikkinen (2015) ja sama näkyy myös tässä opinäytetyössä. Yhdenkään tarkasteltavan kotouttamisohjelman tekoon ei tiettävästi ollut osallistunut maahanmuuttajia. Yhdessä kotouttamisohjelmassa mainitaan maahanmuuttajilta saatu palaute, mutta se ei liity kotouttamisohjelmaan vaan kyseisessä kaupungissa tehtävään työhön. Kotouttamisohjelmien kehittämisen kannalta etenkin pidempään maassa olleita maahanmuuttajia olisi hyödyllistä kuulla kotouttamisohjelmia kehitettäessä. Näin voitaisiin varmistaa suunniteltujen toimenpiteiden toimivuus ja tarpeellisuus.

Saukkonen (2013, 221) toteaa nykyaikaisen yhteiskunnan sietävän ja suvaitsevan erilaisuutta, mutta toisaalta se myös vaatii paljon yhdenmukaisuutta. Maahanmuuttajan on käytännössä hyväksyttävä monet säännöt ja kulttuuriset käytännöt, jos hän haluaa osallistua täysipainoisesti yhteiskunnan toimintoihin. Yhteiskunta sulauttaa jäseniään vahvasti, mutta siitä ei kuitenkaan saa puhua ääneen, koska sitä pidetään Saukkosen mukaan liberaalien arvojen vastaisena. Nämä heijastuvat myös tarkastelun kohteena olleisiin kotouttamisohjelmiin. Osassa ohjelmia oli kirjattu pyrkimys edistää kantaväestön ja maahanmuuttajien välistä vuorovaikutusta ja hyvien suhteiden lisääntymistä ja estää syrjintää ja rasismia. Keinoja näihin ei ollut kuitenkaan avattu.

Vuorovaikutus ja kohtaamiseen liittyvät kysymykset vaikuttavat suoraan toimijuuteen. Yksi toimijuutta rajoittava tekijä on luottamuksen puute. Ihmisen itsenäisyyden tunne pienenee, jos toimijuus supistuu. (Laitinen & Niskala 2018, 11; Isola ym. 2017, 54-55.) Tarkastelun kohteena olleissa kotouttamisohjelmissa ei täytynyt maahanmuuttajien toimijuuden modaliteetit, vaan pikemminkin maahanmuuttajien kotouttamistoimien kohteena oleminen. Tämä on huolestuttavaa, etenkin kun kotoutumisen tulisi edistää maahanmuuttajien mahdollisuuksia osallistua suomalaisen yhteiskunnan toimintaan.

Maahanmuuttajat törmäävät jatkuvasti uudessa kotimaassa elässään osaamisen, kykenemisen, täytymisen, voimisen, haluamisen ja tuntemisen vuorovaikutukselliseen dynamiikkaan. Jyrkämän (2008) toimijuuden modaliteetit eivät kaikilta osin näkyneet tarkastelun kohteena olleissa kotouttamisohjelmissa. Tulokset ovat yhteneväisiä Heikkisen (2015, 64-65) tekemiin huomioihin siitä, ettei toimijuuden ulottuvuudet kaikilta osin toteutuneet hänenkään tutkimuksessa.

Voida-ulottuvuus toteutuu, jos henkilöllä on tietoa ja ymmärrystä mahdollisuuksistaan. Kielitaidottomalla tai huonon kielitaidon omaavalla sitä on yleensä rajoitetusti. Osata-ulottuvuuteen liittyy yhtä lailla tietojen ja taitojen osalta tietämättömyyttä. Omassa kotimaassa opitut tiedot ja taidot eivät ole uudessa kotimaassa yhtä hyödyllisiä tai tärkeitä.

Heikkisen lisäämä rohkeus- ulottuvuus on osuva maahanmuuttajien kohdalla toimijuutta tarkasteltaessa. Vaikka maahanmuuttajalla olisi tietoa hänelle kuuluvista palveluista, he tarvitsevat uskallusta viedä asioita eteenpäin voidakseen toteuttaa toimijuuttaan uudessa kotimaassaan. Tähän he tarvitsevat aktiivista tukea, ohjausta ja neuvontaa esimerkiksi kotoutuspalveluista.

Kielitaito on tiiviisti sidoksissa maahanmuuttajan toimijuuteen. Kielitaidon kehittyminen ilmenee toimijuuden lisääntymisenä ja toimintaympäristön laajentumisena. Valmista kielitaitoa ei tulisi koskaan odottaa maahanmuuttajalta, koska kielitaito kehittyy jatkuvasti. (Virtanen 2014, 90.)

Valtioneuvoston (2012) kotouttamisohjelman yksi olennaisimmista kysymyksistä on aikuisten työllistymisen edistäminen. Työllistyminen on tärkeä osa kotouttamisprosessia ja se onkin keskeisessä asemassa maahanmuuttajien osallistumisessa uuteen yhteiskuntaan. Yleisenä tavoitteena työllisyyden edistämässä on maahanmuuttajien osallisuuden vahvistaminen, mutta huomionarvoista on, että valtioneuvoston kotouttamisohjelmassa oman kielen ja kulttuurin säilyttämiseen liittyvät käytännön toimet ovat vähäisiä. (Valtioneuvosto 2012; Saukkonen 2013, 129; Niessen & Huddleston 2010, 164.) Työllisyyden edistäminen on todennettavissa myös tarkastelun kohteena olleista kotouttamisohjelmista. Kaikissa kotouttamisohjelmissa on lueteltu työllisyyteen tähtääviä toimia, mutta ne eivät huomioi toimijuuden modaliteetteja. Toimijuudessa pitäisi huomioida, kuinka maahanmuuttajan tulisi osata, voida, haluta, tuntea, kyetä ja voida, jotta toimijuus ja sitä myötä työllistyminen toteutuisi täysin.

Niessen ja Huddleston (2010, 66-71) totesivat, että erilaiset kulttuuritapahtumat tekevät maahanmuuttajien osallistumisen ja monikulttuurisuuden hyödyt näkyväksi muille kansalaisille. Tällaiset tilaisuudet voivat olla alku maahanmuuttajan voimaantumisenelle. Maahanmuuttajan pitää osata, voida kyetä, haluta, täytyä ja tuntea, jotta Mäntsälän kotouttamisohjelmassa mainitut maahanmuuttajien kulttuuriesitykset tukevat maahanmuuttajan toimijuutta ja mahdollistavat siten myös voimaantumisen.

7.4 Kotouttamisohjelman kehittämisen pohdinta

Kehittämishankkeen prosessin onnistumista voidaan arvioida sen mukaan, miten alussa määritelty tavoite saavutetaan. Arvioinnin tavoitteena on tuottaa tietoa, jolla kehittämisprosessia ohjataan. Arviointi tuo näkyviin toiminnan tavoitteiden ja toimintatapojen mahdolliset muutokset projektin edetessä. (Toikko & Rantanen 2009, 12.) Toimeksiantajan näkökulmasta tällä kehittämissankkeella oli selkeänä tavoitteena kunnan kotouttamisohjelman kehittäminen. Kotouttamisohjelman kehittämisellä pyrittiin madaltamaan ja selkeyttämään eri toimijoiden välistä yhteistyötä ja tekemään kotouttamistyötä näkyväksi. Tämä tavoite toteutui.

Luotettavuus kehittämistoiminnassa tarkoittaa myös käyttökelpoisuutta. Kehittämistoiminnan tuotoksena syntyvän tiedon on oltava hyödyllistä ja todenmukaista. (Toikko & Rantanen 2009, 121.) Nämä kriteerit kotouttamisohjelma täyttää hyvin. Kotouttamisohjelmaan on koottu paljon tietoa kunnassa tehtävästä kotouttamistyöstä ja eri yhteistyötahoista. Kotouttamisohjelmaa on mahdollista hyödyntää käytännön kotouttamistyössä eri toimialoilla.

Kehittämistoiminta on sosiaalinen prosessi, jossa toimijoiden sitoutumista kehittämistoimintaan pidetään yhtenä luotettavuuden osatekijänä. Toimijoiden ja kehittäjien sitoutuminen prosessiin vaikuttaa tuotoksen luotettavuuteen. (Toikko & Rantanen 2009, 124.) Eri toimijoiden välinen yhteistyö ei ollut kehittämisprosessissa täysin ongelmatonta. Osa yhteistyötahoista vastasi heti ja oli valmis yhteistyössä muokkaamaan oman toimialan tekstiä, mutta osa ei vastannut lainkaan. Kukaan yhteistyötahoista ei halunnut tapaamista vaan kaikki yhteistyö käytiin sähköpostitse tai puhelimitse. Yhden toimijan kanssa pohdittiin toisen kokouksen yhteydessä sanamuotoja, mutta erillistä tapaamista kotouttamisohjelman vuoksi ei järjestetty kenenkään kanssa. Tämä osoittaa mielestäni sen, ettei kotouttamisohjelman päivittämistä koeta toimijoiden tasolla kovin tärkeäksi. Toisaalta kotouttamisohjelman kehittämistä ja siihen liittyvää viestinvaihtoa käytiin pääsääntöisesti kesän aikana, jolloin osa ihmisistä on lomalla ja töiden ruuhkautumiset poissaolojen vuoksi ovat yleisiä.

Kotouttamisohjelmasta tuli kuitenkin selkeä kokonaisuus. Se sisältää paljon käytännön tietoa kotouttamisesta ja eri toimialoilla tehtävästä työstä maahanmuuttajiin liittyen. Uskon, että kotouttamisohjelman avulla kuntaan tulevien uusien maahanmuuttajien kanssa tehtävä työ eri toimijoiden välillä helpottuu.

Yhtenä opinnäytetyön ajatuksena oli tuoda maahanmuuttajien ääntä kuuluviin kotouttamisohjelmaan kirjatuihin eri toimintoihin, mutta asiaa tarkemmin pohdittaessa siitä ajatuksesta luovuttiin. Nurmijärvellä on aiemmin selvitetty kuntaan tulleiden kiintiöpakolaisten kokemuksia kuntaan tulosta ja kotouttamistyöstä ja kunnassa tehtävässä kotouttamistyössä pyritään jatkuvasti huomioimaan maahanmuuttajien oma osallisuus ja heitä kuullaan arjen toimintoihin paljon. Tämän vuoksi maahanmuuttajien erillisiä haastatteluita eikä kuulemisia koettu tarpeelliseksi tehdä osana tätä opinnäytetyön kehittämistä. Se olisi myös aikataulullisesti

osoittautunut haastavaksi, koska alkuperäinen ajatus oli saada kotouttamisohjelma syyskuussa lautakunnan käsittelyyn.

Nurmijärvellä on mielestäni otolliset puitteet kotoutumiseen ja kotoutumista tukevat toimet on sopivassa mittakaavassa muuhun yhteiskuntaan verrattuna. Kotoutumisohjelman vaikutusten seuranta kehitetään aktiivisesti. Nurmijärven kunnan päättävät tahot ovat jatkuvasti kiinnostuneita kotouttamistyön vaikutuksista. Nurmijärvellä onnistuneen kotoutumisen avaimet ovat toimijoiden välisessä yhteistyössä. Toimijoiden väliset vastuut ovat muotoutuneet selkeiksi ja ne ovat hyvin toimivia. Se on selkeä pienen kunnan etu. Jatkossa on kuitenkin syytä kiinnittää huomiota yhteistyön tekemiseen, yhteistyötä ei toistuvasti voida tehdä pelkän sähköpostin välityksellä. Jatkossa on tärkeää pyytää myös kotoutujat mukaan kotouttamisohjelman käyttöönoton ja kotouttamisen strategioiden suunnitteluun.

7.5 Eettisyys ja luotettavuus

Hyvä tieteellinen käytäntö velvoittaa kaikkia tutkimuksen tekijöitä. Tutkimus ja sen tulokset voivat olla eettisesti hyväksyttäviä ja luotettavia vain, jos tutkimus on suoritettu hyvää tieteellistä käytäntöä noudattaen. Tällä käytännöllä tarkoitetaan sitä, että tekijä käyttää tutkimuksessaan tiedeyhteisön hyväksymiä tiedonhankinta- ja tutkimusmenetelmiä ja perustaa tiedonhankinnan oman alan tieteellisen kirjallisuuden tuntemukseen sekä esimerkiksi ammattikirjallisuuteen ja oman tutkimuksen analysointiin. Hyvään tieteelliseen käytäntöön liittyy olennaisesti myös tutkimuksen suunnittelu, toteutus ja raportointi. (Vilka 2005, 29-31 & Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2013, 6.) Tämän opinnäytetyön toteutin hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti.

Tässä opinnäytetyössä aineistona käytettävät KUUMA-kuntien kotouttamisohjelmat ovat julkista tietoa. Ne löytyvät jokaisen kunnan omilta Internet-sivuilta ja sen vuoksi niiden tarkasteluun ei vaadita erillisiä tutkimuslupia. Nurmijärven kunnalle opinnäytetyön kehittämissiossa tehtävä kotouttamisohjelman kehittäminen olisi ollut osa omaa päivätöitäni ja siksi Nurmijärven kunnalta ei tarvittu tutkimuslupaa. Vaikkei tutkimuslupia tarvita, on hyvän käytännön mukaista lähettää tieto opinnäytetyön tekemisestä KUUMA-kuntien maahanmuuttotyöstä vastaaville, jotta he voivat hyödyntää opinnäytetyön tuloksia tulevaisuudessa.

Opinnäytetyön tekijänä on tärkeää pohtia, miten oma rooli ja kokemus päivittäin kotouttamistyötä tekevänä kotouttamisojaajana vaikuttaa työhön. Tämän opinnäytetyön tekeminen on lähellä arkityötäni ja yhtenä opinnäytetyön tavoitteena on haastaa oma ammatillisuus ja kehittää itseä yhtä lailla kunnan- kuin opinnäytetyöntekijänä. Opinnäytetyötä tehdessä on tärkeää tiedostaa, että kvalitatiivinen aineisto on osa tutkittavaa maailmaa, aineistoksi valittava aineisto on näyte kohteesta. Aineistoa valitessa ja siitä analyysia tehdessäni, tekijän tulee, ettei tulokset ole yleistettävissä koko Suomeen vaan valitut näytteet ovat todellisuuden osa. (Alasuutari 2011, 114.)

Aineistoksi valikoitui KUUMA-kuntien kotouttamisohjelmat, koska ne ovat toisiaan lähellä olevia kuntia. Kuntien koot ja maahanmuuttajien määrät eivät merkittävästi poikkea toisistaan ja sen vuoksi on mielekästä tarkastella juuri tämän alueen ohjelmia. On kiintoisaa tarkastella, miten kuntien keskinäinen yhteistyö näkyy ohjelmissa; minkä verran ohjelmissa on eroja ja yhteneväisyyksiä. On tärkeää tutkia toisiaan lähekkäin olevien kuntien toimintaa maahanmuuttajien parissa, koska siten on mahdollista nostaa eroja ja yhteneväisyyksiä esille.

Työtä aloittaessa oletin, ettei kuntien välillä ole suuria eroja, vaan ohjelmat muistuttavat toisiaan. Yleisellä tasolla ohjelmat ovat toistensa kopioita ja niitä on selkeästi tehty yhdessä, mutta erojakin kuntien välillä on. Osa tämän opinnäytetyön tarkoitusta oli tuottaa uutta tietoa, jonka perusteella ohjelmien kehittämistä voi jatkossa tehdä.

Tuomi & Sarajärvi (2018, 189) muistuttavat, ettei ole olemassa neutraalia laadullista tutkimusta, joka tuottaisi objektiivisia tuloksia eli on arveluttavaa toteuttaa sellaista laadullista tutkimusta, jossa sisällönanalyysia käytetään pelkkänä metodina sitomatta sitä teoreettiseen kokonaisuuteen. Tässä työssä sisällönanalyysin kautta saadut tulokset on sidottu teoriaan. Tutkimuksellinen etäisyys ja objektiivisuus syntyvät omasta teoreettisesta pohdinnasta ja lukeneisuudesta (Eskola & Suoranta 2014, 35).

Tutkimuksen pätevyys ja luotettavuus muodostavat yhdessä kokonaisluotettavuuden. Arviointiin liittyvät pätevyys eli validiteetti ja luotettavuus eli reliabiliteetti käsitteet. Validiteetti tarkoittaa tutkimusmenetelmän kykyä mitata sitä, mitä sillä ollaan tutkimassa. Validiteettia voidaan mitata esimerkiksi pohtimalla, onnistuttiinko tutkimuksessa mittaamaan alun perin tavoiteltua asiaa. (Vilka 2005, 161; Hirsjärvi & Hurme 2014, 189.)

Opinnäytetyötä aloittaessa tavoite oli selvittää KUUMA-kuntien kotouttamisohjelmista maahanmuuttajien osallisuuden näkyvyyttä. Validiteetti on hyvä, koska työssä vastataan tutkimuskysymyksiin. Koska kyseessä on kvalitatiivinen tutkimus, on tärkeää huomioida, että opinnäytetyön tekijä on voinut vaikuttaa saatavaan tietoon jo tietojen keruuvaiheessa. Tämän vuoksi valinnat on pyritty kuvaamaan ja perustelemaan uskottavasti ja tuloksiin päätyminen on dokumentoitu. Tätä kutsutaan rakennevalidiudeksi. (Hirsjärvi & Hurme 2014, 189.)

Reliabiliteetti eli luotettavuus tarkoittaa tulosten tarkkuutta eli mittaustulosten toistettavuutta (Vilka 2005, 161). Reliabiliteetin käsite voidaan käsittää kvalitatiivisissa tutkimuksissa myös aineiston laadun tarkasteluna, toisin sanoen kuinka luotettavaa tutkijan tekemä analyysi materiaalista on. Tämän opinnäytetyön tutkimusosuus on toistettavissa, mutta tulokset eivät ole. Tulokset ovat tällä hetkellä voimassa olevista kotouttamisohjelmista, mutta jos/kun ohjelmia päivitetään, myös tulokset muuttuvat. Aiemmin tehdyt tutkimukset, joihin työssä on viitattu, tukevat työn reliabiliteettiä, sillä tulokset ovat samansuuntaisia aiemmin saatujen tulosten kanssa. Tulokset on sidottu käytettyjen teorioiden käsitteisiin ja aiempiin tutkimuksiin ja teorioihin.

Tämän opinnäytetyön raportti on luotettava, koska asiaa on tarkasteltu objektiivisesti ja monitahoisesti. Tässä työssä on käytetty monipuolisesti lähteitä. Nyrkkisääntönä on yleisesti pidetty, että kirjallisuuden pitäisi olla alle 10 vuotta vanhaa, mutta poikkeuksena voidaan pitää alan klassikoita sekä sellaisia tärkeitä lähteitä, joihin uudemmat tutkijat ovat tukeutuneet. Kansainvälisiä lähteitä ja kansainvälisiä tieteellisiä artikkeleita on hyvä käyttää. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 183.) Työssä on pyritty käyttämään mahdollisimman tuoreita, alle 10 vuotta vanhoja lähteitä, mutta osa lähteistä on vanhempia. Vanhimmat lähdeoteokset voidaan luokitella klassikoihin; ne ovat teorioita, jotka eivät ole ajansaatossa muuttuneet, esimerkiksi osallisuuden portaat ja toimijuuden modaliteetit. Lähteitä valitessa on kiinnitetty huomiota niiden toistuvuuteen. Luotettavuutta lisää se, että useat tämän työn lähteet ovat olleet lähteinä myös muissa kotouttamista ja maahanmuuttoa käsittelevissä tutkimuksissa.

Suomalainen kotouttamispolitiikka on saanut tunnustusta kansainvälisessä vertailussa. Toisaalta kuitenkin riittämättömät taloudelliset voimavarat on tunnustettu korkeimmalla poliittisella tasolla kotouttamispolitiikan pahimmaksi kipupisteeksi (Saukkonen 2013, 90.) Työn tulosten merkitys kotouttamistyöhön on huomion arvoinen. Kotouttamisohjelmien kehittämisen tulisi olla jokaisen maahanmuuttajia vastaanottavan kunnan prioriteettilistalla. Koska kotouttamisohjelman ei tarvitse läpäistä mitään viranomaisseuraa tarkemmin, ei siihen myöskään panosteta.

Yhteiskunnan etu on saada maahanmuuttajat kotoutumaan ja osallistumaan yhteiskunnan toimintaan. Mitä selkeämmäksi nämä asiat on kirjattu lakiin, asetuksiin ja kuntien ohjelmiin, sitä paremmin myös tasa-arvoisuus eri kuntien välillä toteutuu. Kokonaisuudessaan työ antaa selkeän kuvan kotouttamisohjelmien toimivuudesta ja maahanmuuttajien osallisuudesta. Työ on rinnastettavissa muihin Suomessa tehtyihin tutkimuksiin ja selvityksiin kotouttamisohjelmista.

7.6 Ammatillinen kehittyminen, kehittämiskohteet ja jatkotutkimusaiheet

Opinnäytetyöprosessin alku kulki käsikädessä kotoutumisohjaajana työskentelyn kanssa. Työskentely ja alkuvaiheen pohdinta työssä tukivat toisiaan. Opinnäytetyöprosessin loppuvaiheessa olin kaksi kuukautta opintovapaalla keskittyen opinnäytetyöhön. Sitä kautta oli mahdollista saada etäisyyttä arjen työhön ja keskittyä opinnäytetyöhön. Käytännön työkokemuksesta osasin hahmottaa maahanmuuttajien osallisuutta ja kotouttamisohjelman soveltamista käytännössä. Opinnäytetyöprosessi antoi kuitenkin selkeämmän kuvan kotouttamisohjelmista ja niiden sidonnaisuudesta arkeen.

Opinnäytetyön prosessin aikana pohdin, millaisia virheitä työn tekemisessä voin tehdä ja miten voin minimoida virheet. Oma positiivinen, työtä pelkäämätön ja innokas ennakoasenne

yhdistettynä kokemattomuuteen kvalitatiivisen tutkimuksen teossa, olivat onnistumisen kannalta toimiva yhdistelmä. Olen aiemmin tehnyt kaksi opinnäytetyötä kvantitatiivisin menetelmin ja nyt olin valmis haastamaan itseni.

Aiemmat opinnäytetyöni eivät ole olleet näin lähellä päivätyötäni eivätkä siten myöskään niin läheisiä aiheeltaan. Alku ei ollut helppo, mutta tutustuttuani useampaan kvalitatiiviseen tutkimukseen ja sisällönanalyysin tekemisen oppaaseen työskentely alkoi sujua. Neutraali kirjoittaminen oli haastavaa, mutta keskustelut ohjaajani kanssa työn edetessä auttoivat kehittämään kirjoittamistyyliäni.

Opinnäytetyöprosessi vahvisti ammatillista tietoperustaani sekä tutkivaa ja kehittävää työotettani. Kehityin arvioimaan nykyisiä toimintatapoja ja kehittämään uusia ratkaisuja vahvistaakseni maahanmuuttajien osallisuutta omalla työpaikallani. Voin jatkossa peilata tutkimuksessa esille nousseita kohtia omaan työhöni ja miettiä, miten voin vahvistaa ja tukea maahanmuuttajien toimijuutta ja osallisuutta käytännössä.

Jatkotutkimuksia maahanmuuttajien parissa tehtävästä työstä ja kotouttamisohjelmista tarvitaan. Maahanmuuttajien kotoutuminen on jatkuvasti tutkimusten kohteena. Kulttuuriset tavat, hyvinvointi sekä kaikki siihen vaikuttavat tekijät kiinnostavat tutkijoita. Ei kuitenkaan riitä, että tutkimuksia tehdään, vaan niiden pitää saada aikaan muutosta.

Jatkotutkimusaiheena olisi mielenkiintoista selvittää laajemmin, miten osallisuus ja toimijuus näkyvät kotouttamisohjelmissa ja kuntien muissa ohjelmissa. Kuntien muilla ohjelmilla tarkoitetaan esimerkiksi vanhus- ja vammaispoliittisia ohjelmia, lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmia ja kuntastrategioita. Maahanmuuttajien omia kokemuksia toimijuudesta ja tarpeista olisi kiinnostavaa selvittää; kokevatko he itse olevansa toimijoita, millaisia tarpeita heillä itsellään on ja miten he palveluita kehittäisivät. Näiden avulla voitaisiin kehittää maahanmuuttajille suunnattuja palveluita. Palveluiden kehittämisen näkökulmasta maahanmuuttajilta olisi myös olennaista selvittää, kuinka he kokevat palvelujärjestelmät ja tuleeko heillä tunne siitä, että he ovat hyväksytyjä ja aidosti osallisia yhteiskunnassa.

Palvelujärjestelmiltä vaaditaan aitoa asiakkaiden kunnioittamista, vakavasti ottamista ja todellista vallan jakamista, jos tavoitteena on osallisuuden tukeminen sen perinteisessä demokratian rakentamisen kontekstissa. Tässä opinnäytetyössä maahanmuuttajien osallisuutta tarkasteltiin vain kotouttamisohjelmista. Saadakseen todellisen kokonaiskuvan maahanmuuttajien osallisuudesta, tulisi tarkastella myös muita ohjelmia ja strategioita. Kun maahanmuuttajalla on kokemus ja tunne siitä, että on hyväksytty osaksi yhteiskuntaa, on hänellä mahdollisuus aktiiviseen osallistumiseen yhteiskunnassa. (Närhi ym.2018, 145.)

Lähteet

Painetut

Aarnitaival, S. 2012. Maahanmuuttajanaiset työelämätietoa etsimässä. Tutkimus kotoutumisen tietokäytännöistä. Väitöskirja. Tampereen yliopisto, informaatiotieteiden yksikkö. Tampere.

Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.

Alitolppa-Niitamo, A. & Säävälä, M. 2013. Johdattelua kirjan teemoihin. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, A., Fågel, S. & Säävälä, M. (toim.) Olemme muuttaneet - ja kotoudumme. Maahanmuuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto, 5-15.

Biles, J. & Frideres, J. 2012. Introduction. Teoksessa J. Frideres & J. Biles (toim.), International Perspectives: Integration and Inclusion. Montreal: McGill-Queen's University Press, 1- 13.

Castaneda, A. E., Rask, S., Koponen, P., Suvisaari, J. M., Koskinen, S. K., Härkänen, T. T., Jansinkaja-Lahti, I. 2015. The association between discrimination and psychological and social well-being: A population-based study of Russian, Somali and Kurdish migrants in Finland. *Psychology and Developing Societies* 28. 270-292.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2014. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Gordon, T. 2005. Toimijuuden käsitteen dilemmoja. Teoksessa Meurman-Solin, A. & Pyysiäinen, I. (toim.). Ihmistieteet tänään. Tampere: Yliopistokustannus, 114-130.

Gothóni, R., Hyväri, S., Kolkka, M. ja Vuokila-Oikonen, P. 2016. Inklusio ja yhteisöllisyys yhteisen hyvän toteutumisenä. Teoksessa Gothóni, R., Hyväri, S., Kolkka, M. ja Vuokila-Oikonen, P. (toim.) Osallisuus yhteiskunnallisena haasteena - Diakonia-ammattikorkeakoulun TKI-toiminnan vuosikirja 2. 2016. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 11-24.

Gothóni, R. & Siirto, U. 2016. Johdanto: Pakolaisuus muuttuvassa maailmassa. Teoksessa Gothóni, R. & Siirto, U. (toim.) Pakolaisuudesta kotiin. Helsinki: Gaudeamus, 9-20.

Hammar, S. & Siirto, U. 2016. Pakolaisuus muuttaa maailmaa - ja suomalaista yhteiskuntaa. Teoksessa Gothóni, R., Hyväri, S., Kolkka, M. ja Vuokila-Oikonen, P. (toim.) Osallisuus yhteiskunnallisena haasteena - Diakonia-ammattikorkeakoulun TKI-toiminnan vuosikirja 2. 2016. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 217-232.

Hansen, S. & Holm, H. 2016. Kun kuntaan tulee pakolaisia. Teoksessa Gothóni, R. & Siirto, U. (toim.) Pakolaisuudesta kotiin. Helsinki: Gaudeamus, 159-188.

Hart, Roger (1992) *Children's Participation: From Tokenism to Citizenship*. Florence: UNICEF International Child Development Centre.

Heikkinen, S. 2015. Arki uudessa kotimaassa. Entisestä Neuvostoliitosta Suomeen iäkkäinä muuttaneiden arki, sosiaaliset suhteet ja kotoutuminen. Väitöskirja. Tampereen yliopisto, terveystieteiden yksikkö. Tampere.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2014. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Isola, A-M., Kaartinen, H., Leemann, L., Lääperi, R., Schneider, T., Valtari S. & Keto-Tokoi, A. 2017. Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Työpäperi 33/2017. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Suomen Yliopistopaino.

Jaakkola, M., Jasinskaja-Lahti, I., Kyntäjä, E., Liebkind, K., Mannila, S. ja Reuter, A. 2004. Venäläinen, virolainen, suomalainen Kolmen maahanmuuttajaryhmän kotoutuminen Suomeen. Helsinki: Gaudeamus.

Joki, A., Wolffhardt, A. & Huddleston T. 2018. How the Intercultural integration approach leads to a better quality of life in diverse cities. Euroopan komissio.

Joronen, T. 2005. Maahanmuuttajien palvelut pääkaupunkiseudulla. Teoksessa Joronen, T. (toim.) Maahanmuuttajien elinolot pääkaupunkiseudulla. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.

Jyrkämä, J. 2006. Vanhukset toimijoina. Teoksessa Topo, P. (toim.) Eettiset kysymykset vanhustenhuollon tutkimuksessa. Seminaari 26.1.2006. Työpapereita 21/2006. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES, 14-19.

Jyrkämä, J. 2008. Toimijuus, ikääntyminen ja arkielämä - hahmottelua teoreettis-metodiliseksi viitekehykseksi. Gerontologia 4/2008.

Koivula, R. 2013. Muistisairaana ihmisen omaisena terveyskeskuksen pitkäaikaisosastolla. Tutkimus toimijuudesta. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Jyväskylä.

L30.4.2004/301. Ulkomaalaislaki.

L31.12.2010/1386. Laki kotoutumisen edistämisestä.

L17.6.2011/746. Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta.

L1325/2014. Yhdenvertaisuuslaki.

L540/2018. Varhaiskasvatuslaki.

Laitinen, M. & Niskala, A. 2018. Sosiaalityön suhde asiakkuuteen. Teoksessa Laitinen, M. & Niskala, A. (toim.) 2018. Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Tampere: Vastapaino, 9-16.

Mammon, R. 2010. Kolmen etnisen ryhmän kotoutumisprosessi Suomessa. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Jyväskylä.

Martikainen, T., Saari, M. & Korkiasaari, J. 2013. Kansainväliset muuttoliikkeet ja Suomi. Teoksessa Martikainen, T., Saukkonen, P. & Säävälä, M. (toim.) Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus, 23-54.

Meriluoto, T. & Marila-Penttinen, L. 2015a. Mikä osallisuus, mikä kokemusasiantuntijuus. Teoksessa Meriluoto, T., Marila-Penttinen, L. & Lehtinen, E. (toim.) Osallisuus. Osallisuuden ja kokemusasiantuntijuuden käsikirja. Ensi- ja turvakotien liiton käsikirja 2. Ensi- ja turvakotien liitto, 6-37.

Meriluoto, T. & Marila-Penttinen, L. 2015b. Mikä osallisuuden ja kokemusasiantuntijuuden toteutumiseen tarvitaan? Teoksessa Meriluoto, T., Marila-Penttinen, L. & Lehtinen, E. (toim.) Osallisuus. Osallisuuden ja kokemusasiantuntijuuden käsikirja. Ensi- ja turvakotien liiton käsikirja 2. Ensi- ja turvakotien liitto, 38-42.

Mäkelä, M. 2016. Kiintiöpakolaisten valinta. Teoksessa Gothóni, R. & Siirto, U. (toim.) Pakolaisuudesta kotiin. Helsinki: Gaudeamus, 77-90.

Niemi, P. 2018. Hyvä, paha valta. Teoksessa Laitinen, M. & Niskala, A. (toim.) 2018. Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Tampere: Vastapaino, 31-54.

- Niessen, J. & Huddleston, T. 2010. Kotouttamiskäsikirja päättäjille ja käytännön toimijoille. Kolmas laitos. Luxemburg: Euroopan unionin julkaisutoimisto.
- Närhi, K., Kokkonen, T. & Matthies, A-L. 2018. Nuorten aikuisten miesten osallisuuden ja toimijuuden reunaehtoja sosiaali- ja työvoimapalveluissa. Teoksessa Laitinen, M. & Niskala, A. (toim.) 2018. Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Tampere: Vastapaino, 113-145.
- Pohjola, A. 2010. Asiakas sosiaalityön subjektina. Teoksessa Laitinen, M. & Pohjola, A. (toim.) Asiakkuus sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus, 19-74.
- Räty, M. 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana. Helsinki: Tammi.
- Saukkonen, P. 2013. Erilaisuuksien Suomi. Vähemmistö- ja kotouttamispolitiikan vaihtoehdot. Helsinki: Gaudeamus.
- Saukkonen, P. 2016a. Kotouttaminen ja kulttuuripolitiikka. Tutkimus maahanmuutosta ja monikulttuurisuudesta suomalaisella taiteen ja kulttuurin kentällä. Julkaisuja 19/2010. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Schubert, C. 2013. Kotoutumisen psykologiaa. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, A., Fågel, S. & Säävälä, M. (toim.) Olemme muuttaneet - ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto, 63-77.
- Sisäasiainministeriö. 2013. Maahanmuuton tulevaisuus 2020 - työryhmän ehdotus. Sisäasiainministeriön julkaisuja 5/2013. Helsinki
- Sotkasiira, T. 2018. Kotoutumista vai hyvinvointia? Metafora-analyysi syrjäseutujen kotopalveluista. Teoksessa Hiitola, J., Anis, M. & Turtiainen, K. (toim.) 2018. Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi. Kohtaamisissa kehittyviä käytäntöjä. Tampere: Vastapaino, 30-52.
- Suurpää, L. 2002. Erilaisuuden hierarkiat: Suomalaisia käsityksiä maahanmuuttajista, suvaitsevaisuudesta ja rasismista. Väitöskirja. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta. Helsinki.
- Säävälä, M. 2011. Perheet muuttoliikkeessä: perustietoa maahan muuttaneiden kohtaamiseen. Helsinki: Väestöliitto.
- Söderling, I. 2013. Maahanmuutto ja suomalaisten asenteet. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, A., Fågel, S. & Säävälä, M. (toim.) Olemme muuttaneet - ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto, 15-31.
- Tarnanen, M. & Pöyhönen, S. 2011. Maahanmuuttajien suomen kielen taidon riittävyys ja työllistymisen mahdollisuudet. Puhe ja kieli 31:4, 139-152.
- Toikko, T & Rantanen, T. 2009. 3. painos. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Vastapaino.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- Varjonen, S. 2013. Ulkopuolinen vai osallistuja? Identiteetit, ryhmäsuhteet ja integraatio maahanmuuttajien elämäntarinoissa. Väitöskirja. Helsingin yliopisto, sosiaalitieteiden laitos. Helsinki.
- Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

Sähköiset

Ager, A. & Strang, A. 2008 Understanding integration: A conceptual framework. Journal of Refugee Studies Vol. 21, No. 2. Luettu 2.9.2019. <http://www.cpcnetwork.org/wp-content/uploads/2014/04/19.-Ager-Strang-Understanding-Integration-2008.pdf>

Arvonen, A. & Nurminen, A. 2018. Kaikki oppimisen ongelmat eivät johdu kielestä - myös maahanmuuttajaopiskelijalla voi olla oppimisvaikeuksia. Luettu 2.9.2019. <https://oppimisvaikeus.fi/tietoa/teemat/tietoa-oppimisvaikeuksista/artikkeli-kaikki-oppimisen-ongelmat-eivat-johdu-kielesta-myo-maahanmuuttajaopiskelijalla-voi-olla-oppimisvaikeuksia>

Berry, J.W. 1997. Lead Article. Immigration, Acculturation and Adaptation. Applied Psychology: An international review. 1997, 46, 5-68. Luettu 10.6.2019. <http://www.ucd.ie/mcri/resources/Dermot%20Ryan%20Reading.pdf>

Eräsaari, R. 2005. Inklusio, eksklusio ja integraatio sosiaalipolitiikassa. Kiistakysymysten kartoitusta. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön Tutkimuksen aikakauslehti 13(3), 252-267. Luettu 10.8.2019. <https://journal.fi/janus/article/view/50315>

Euroopan yhteisöjen komissio. 2003. Komission tiedonanto neuvostolle, Euroopan parlamentille, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle sekä alueiden komitealle. Yhteinen raportti sosiaalisesta osallisuudesta. Yhteenvedo sosiaalista osallisuutta koskevien kansallisten toimintasuunnitelmien (2003-2005) tarkastelun tuloksista. Luettu 6.6.2019. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:52003DC0773&from=FI>

Heino, E. 2018. Yhteiskunnan jäsenyyden ehdot. Arjen kansalaisuuden rakentaminen ja peruspalvelukokemukset venäläistäustaisten perheiden kertomuksissa. Väitöskirja. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta. Luettu 4.5.2019. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/247090/yhteisku.pdf?sequence=3&isAllowed=y>

Kiintiöpakolaiset. 2019. Luettu 27.4.2019. <https://migri.fi/kiintiopakolaiset>

Knuutila, E. 2018. Arki, toimijuus ja pakolaisuus. Arjen toimijuudelle annetut merkitykset Suomeen tulleiden pakolaisten elämänkerroissa. Pro gradu-tutkielma. Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Luettu 3.9.2019. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/103230/1523877672.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Kotoutuminen ja osallisuus. 2019. Luettu 27.4.2019. <https://thl.fi/fi/web/maahanmuuttajat-ja-monikulttuurisuus/maahanmuuttajien-osallisuus-ja-kotoutuminen>

Kurki, T. 2019. Immigrant-ness as (mis)fortune? Immigrantisation through integration policies and practices in education. Väitöskirja. Helsingin yliopisto, kasvatustieteellinen tiedekunta. Luettu 27.4.2019. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/294719/immigran.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Kurtti, A. 2010. Erilaiset politiikat ja toimintaperiaatteet maahanmuuttajien kotouttamisohjelmissa. Licensiaattityö. Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Luettu 27.4.2019. <https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=9cb3970c-9b9e-417f-b042-7a40f796114e>

Laitinen, K., Jukarainen, P. & Boberg, H. 2016. Maahanmuutto & turvallisuus - arvioita nykytilasta ja ennusteita tulevaisuudelle. Helmikuu 2016. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 7/2016. Luettu 3.9.2019. https://tietokayttoon.fi/documents/10616/2009122/7_2016_Maahanmuutto+ja+turvallisuus_p%C3%A4ivitetty.pdf/7fedab16-e87f-403c-9f87-833b4aabc5ad/7_2016_Maahanmuutto+ja+turvallisuus_p%C3%A4ivitetty.pdf?version=1.0

- Leemann, L., Kuusio, H. & Hämäläinen, R.-M. (2015). Sosiaalinen osallisuus. Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke (Sokra). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Luettu 6.6.2019. https://thl.fi/documents/966696/3775621/Tietopaketti_Sosiaalinen_Osallisuus.pdf/4bc56a65-8eb2-41c3-87b8-0cd963a2c600
- Leemann, L. & Hämäläinen, R.-M. 2016. Asiakasosallisuus, sosiaalinen osallisuus ja matalan kynnyksen palvelut. Yhteiskuntapolitiikka 5/2016, vol 81, 586 -594. Luettu 20.8.2019. <http://www.julkari.fi/handle/10024/131350>
- Mitä kotoutuminen on? 2019. Viitattu 25.3.2019. <https://tem.fi/mita-kotoutuminen-on->
- Myrskylä, P. 2012. Hukassa - Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? eva analyysi. No 19. 1.2.2012. Luettu 3.9.2019. <https://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/02/Syrjaytyminen.pdf>
- Nivala, E. & Rynnänen, S. 2013. Kohti sosiaalipedagogista osallisuuden ideaalia. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja, vuosikirja 2013, vol. 14. Luettu 28.5.2019. https://www.uef.fi/documents/364780/1847612/Nivala_%26_Rynn%C3%A4nen_Kohti_sosiaalipedagogista_osallisuuden_ideaalia.pdf/82a018a3-5f0a-4c44-8937-7fd4ac2a3879
- Opetushallitus. 2018. Vapaan sivistystyön lukutaitokoulutuksen opetussuunnitelmasuositus 2017.Määräykset ja ohjeet 2018:2a. Helsinki: Juvenes Print. Luettu 3.9.2019. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/vapaan_sivistystyon_lukutaitokoulutuksen_opetussuunnitelmasuositus_2017.pdf
- Osallisuuden edistämisen mallit. 2019. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Luettu 28.5.2019. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asetetussa-olevien-osallisuus/osallisuuden-edistamisen-mallit>
- Paluumuuttajana Suomeen. 2019. Luettu 10.8.2019. <https://www.infofinland.fi/fi/muutto-suomeen/ei-eu-kansalaiset/paluumuuttajana-suomeen>
- Psykotraumatologian keskus. 2019. Luettu 4.9.2019. <https://www.hdl.fi/tukea-ja-toimintaa/maahanmuuttajille/psykotraumatologian-keskus/>
- Saukkonen, P. 2016b. Mitä on kotoutuminen. Kvartti. Kaupunkitiedon verkkolehti. Luettu 28.5.2019. <https://www.kvartti.fi/fi/artikkelit/mita-kotoutuminen>
- Syrjäytyminen. 2019. Luettu 3.9.2019. <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/hyvinvointi/hyvinvointi-ja-terveyserot/syrjaytyminen>
- Tilastokeskus. 2019. Maahanmuuttajat väestössä. Luettu 1.8.2019. <https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa.html>
- Turvapaikanhakijat ja pakolaiset. 2019. Luettu 25.3.2019. <https://intermin.fi/maahanmuutto/turvapaikanhakijat-ja-pakolaiset>
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2013. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. Luettu 4.5.2019. https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf
- Valtioneuvosto 2012. Valtion kotouttamisohjelma vuosille 2016-2019. Luettu 1.8.2019. <https://tem.fi/documents/1410877/3506436/Valtion+kotouttamisohjelma+vuosille+2016-2019.pdf>
- Virtanen, A. 2017. Toimijuutta toisella kielellä. Kansainvälisten sairaanhoitajopiskelijöiden ammatillinen suomen kielen taito ja sen kehittyminen työharjoitteluissa. Jyväskylän yliopisto. Väitöskirja. Luettu 3.9.2019. https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/53539/Virtanen_Aija_screen.pdf?sequence=3&isAllowed=y

Julkaisemattomat

Marjasvaara, S. 2019. Nurmijärven kotoutumispalveluiden koordinaattori. Haastattelu.

Kuviot

Kuvio 1. Kokonaiskuva kotoutumisesta ja kotouttamisesta (Saukkonen 2016b)	11
Kuvio 2. Akkulturaatiostrategiat John Berryn (1997) mukaan	13
Kuvio 3. Osallisuuden portaat Hartia (1992, 8) mukailleen.....	21
Kuvio 4. Toimijuuden modaliteetit (Jyrkämä 2008)	25
Kuvio 5. Sisällönanalyysin eteneminen tässä opinnäytetyössä.....	31
Kuvio 6. Kotoutumisen viitekehys Agerin ja Strangin (2008) mukaan	45
Kuvio 7. Kotouttamisohjelman kehittämisprosessi.....	46
Kuvio 8. Nurmijärven kotouttamisohjelman päivitysprosessi jatkossa	47

Liitteet

Liite 1: Analyysin malli osallisuuden portaisiin yhdistettynä.....	70
Liite 2: Analyysin malli toimijuuden modaliteetteihin yhdistettynä.....	71
Liite 3: Nurmijärven kotouttamisohjelman luonnos vuosille 2020-2022	72

Liite 1: Analyysin malli osallisuuden portaisiin yhdistettynä

Osallisuuden portaat	Pääuokka	Alaluokka	Pelkistetty ilmaisu kotouttamisohjelmasta
Tasavertaisuus päätöksenteossa	Eri ikäisten huomiointi	Vanhempien osallistuminen suunnitelman tekoon	Vanhemmat osallistuvat varhaiskasvatuksen suunnitelmaan
Kohderyhmälähtöinen ja -johtoinen toiminta	Työllisyyteen tähtäävä kotouttaminen	Kielen opetus/opiskelu	Opisto tarjoaa vapaan sivistystyön oppilaitoksena aikuisille maahanmuuttajille kotoutumista edistävää suomen kielen ja harrastustoiminnan kursseja
Päätoimintakokouksen työehtojen neuvottelu	Lakisääteiset toimet	Työllisyyteen liittyvä	Edistään yrittäjäksi ryhtymistä
Päätoimintakokouksen työehtojen neuvottelu	Valinta annetuista vaihtoehdoista	Alkukartoitus ja kotoutumissuunnitelma	Jokaiselle tehdään henkilökohtainen alkukartoitus ja kotoutumissuunnitelma
Päätoimintakokouksen työehtojen neuvottelu	Tiedottaminen	Valitseminen	Eri vaihtoehtoja kotoutumiskoulutuksessa, voi valita TE-toimiston asioimispiestein
Konsultointi - asiakasta kysytään toiminnasta ja vastaukset kuullaan	Työllisyyteen tähtäävä kotouttaminen	Tiedottaminen ja tiedonsaanti	Tiedonsaanti uudesta yhteiskunnasta, kielikoulutuksesta ja työllistymisestä
Määritelly osallistuminen - asiakkaan kuuleminen työnteekijän ehdoilla	Lakisääteiset toimet	Kuntouttava työtoiminta ja muut työllistymiseen tähtäävät tukitoimet	Työllisyyspalvelut tarjoavat erilaisia työllistämistä edistäviä palveluita, aktiivointisuunnitelmaa, kuntouttavaa työtoimintaa, työkokkeiluita, palkkatavalla työllistämistä kaupungin eri toimialoilla; tavoitteena 5-10 maahanmuuttajaa vuositain kaupungin hallintokuntiin
Tokenismi - asiakkaan mukanaolo muodon vuoksi	Kielen opiskelu	Alkukartoitus	Vuorovaihteisuus alkukartoituksessa
Koristelu - asiakas toiminnan kohteena	Eri taustaisten ja ikäisten tuki	Kielen opetus/opiskelu	Lapsille kielikartoitus
Manipulaatio - asiakkaan ohjaaminen	Lakisääteiset toimet	Eri taustaisten ja ikäisten huomiointi	Kotiäitien, ääkkäiden ja toimintarajoitteisten tukemisen kehittäminen
Näennäis-osallistaminen	Alkuvaiheen tuki	Alkukartoitus	Asiakkaan aktiivointi alkukartoituksessa
	Alkuvaiheen tuki	Kotoutumisen alku	Maahanmuuton alkuvaiheessa kaikki tarvitsevat suomen kielen opiskelumahdollisuuksia sekä kulttuuriin perehdyttämistä.
	Alkuvaiheen tuki	Työelämän ulkopuolelle jäävät	Eriolaiset ratkaisut työelämän ulkopuolelle jääville
	Työllisyyteen tähtäävä kotouttaminen	Kotoutumisen alku	Yksilöllinen alkukartoitus ja kotoutumissuunnitelma, jossa sitouttaminen omiin tavoitteisiin kielen oppimiseksi ja kotoutumiseksi

Liite 2: Analyysin malli toimijuuden modaliteetteihin yhdistettynä

Modali- teetti	Kuvaus	Luokka	Esimerkki aineistosta
Haluta	Tavoitteet, päämäärät, motivaatiot	Työllisyyteen tähtäävät toimet	Toiminnalliset palvelut ja osallistumisen tukeminen
Kyetä	Ruumiilliset kykenemiset	Eri syistä maahan tulleiden ja eri ikäisten tarpeet	Mielenterveyden vaihtelut
Tuntea	Tunteet, arviot, arvostukset	Eri syistä maahan tulleiden ja eri ikäisten tarpeet	Syrjäytymisvaarassa olevat pyritään tunnistamaan ja ohjaamaan palveluiden piiriin
Täytyä	Pakot, välttämättämyydet, esteet, rajoitteet	Lakisääteiset toimet	Alkukartoitus ja kotoutumissuunnitelman teko
Osata	Taidot, tiedot	Alkuvaiheen tuki	Kaikki tarvitsevat alkuvaiheessa suomen opiskelumahdollisuuksia ja kulttuuriin perehdyttämistä
Voida	Mahdollisuudet, vaihtoehdot	Alkuvaiheen tuki / eri syistä maahan tulleiden tarpeet	Kiintiöpakolaisten ja turvapaikanhakijoiden laaja-alainen tuen tarve alkuvaiheessa verrattuna opiskelijoina tulevien tuen tarpeisiin

Liite 3: Nurmijärven kotouttamisohjelman luonnos vuosille 2020-2022

Nurmijärven kotouttamisohjelma 2020-2022

Sisällys

<u>1.</u>	<u>Johdanto</u>	74
<u>1.1.</u>	<u>Kotouttamisohjelman taustaa</u>	75
<u>1.2.</u>	<u>Maahanmuuttajat – osa Nurmijärven väestöä</u>	76
<u>1.3.</u>	<u>Suunnitelma kansainvälisen suojelun piiriin kuuluvien henkilöiden kuntaan osoittamisesta</u>	76
<u>1.4.</u>	<u>Kotouttamisen kerrosmalli</u>	77
<u>1.5.</u>	<u>Paikallistason kotouttava työ</u>	78
<u>2.</u>	<u>Kotouttamisen painopisteet kotouttamisohjelman kaudella 2020-2022</u>	80
<u>3.</u>	<u>Tavoitteena viihtyisä ja turvallinen Nurmijärvi</u>	81
<u>3.1.</u>	<u>Kotoutumispalvelut yhdistävät toimijat</u>	82
<u>3.2.</u>	<u>Asumisneuvonta viihtyisyyden ja turvallisuuden tukena</u>	84
<u>3.3.</u>	<u>Tavoitteen toimenpiteet ja vastuutahot</u>	85
<u>4.</u>	<u>Tavoite 2: Maahanmuuttajan sujuva arki</u>	86
<u>4.1.</u>	<u>Yksilöllinen kotoutumispolku</u>	87
<u>4.2.</u>	<u>Varhaiskasvatus ja koulutus arjen tukena</u>	87
<u>4.3.</u>	<u>Työllisyys ja TE-palvelut arjen</u>	89
<u>4.4.</u>	<u>Nuorisopalvelut nuorten tukena</u>	91
<u>4.5.</u>	<u>Sosiaali- ja terveyspalvelut</u>	91
<u>4.6.</u>	<u>Tavoitteen toimenpiteet ja vastuutahot</u>	92
<u>5.</u>	<u>Tavoite 3: Aktiivinen vuoropuhelu ja viestintä</u>	93
<u>5.1.</u>	<u>Vapaa-ajan toiminta vuorovaikutuksen lisäämisessä</u>	94
<u>5.2.</u>	<u>Järjestöt ja paikalliset toimijat arjessa mukana</u>	95
<u>5.3.</u>	<u>Tavoitteen toimenpiteet ja vastuutahot</u>	97
<u>6.</u>	<u>Sanastoa</u>	98
<u>7.</u>	<u>Kotouttamisohjelman tekoon osallistuneet:</u>	100
<u>8.</u>	<u>Lähteet</u>	101

1. Johdanto

Suomi on sitoutunut kansainvälisin sopimuksin antamaan kansainvälistä suojelua sitä tarvitseville. Taustalla ovat Geneven vuoden 1951 pakolaisten oikeusasemaa koskeva yleissopimus (pakolaissopimus), muut kansainväliset ihmisoikeussopimukset ja EU-lainsäädäntö. Suomi antaa kansainvälistä suojelua pakolaiskiintiössä YK:n pakolaisjärjestö UNHCR:n pakolaisiksi katsomille henkilöille sekä eri syistä maahan tulleille turvapaikanhakijoille. Eduskunta päättää vuosittain valtion talousarvion hyväksymisen yhteydessä, kuinka monta kiintiöpakolaista Suomi sitoutuu ottamaan. Määrä on viime vuosina vaihdellut 750:sta 1050:een henkilöön. Turvapaikanhakijamäärät ovat 2000-luvulla Suomessa vaihdelleet 1500 ja 6000 haki-ajan välillä, mutta poikkeuksena vuosi 2015, jolloin maailmalla vallitsevan pakolaiskriisin seurauksena Suomeen tuli yli 30 000 turvapaikanhakijaa. (Sisäministeriö 2019.)

Maahanmuuttajia ovat kaikki eri syistä maasta toiseen asumaan muuttaneet henkilöt. **Pakolainen** on henkilö, joka on saanut turvapaikan jostain valtiosta. Suomessa pakolaisaseman saa henkilö, jolle on myönnetty turvapaikka Suomesta tai hänet on otettu Suomeen pakolaiskiintiössä tai hän on saanut oleskeluluvan toissijaisen suojelun tai yksilöllisen inhimillisen syyn perusteella. **Turvapaikanhakijalla** tarkoitetaan ulkomaalaista, joka hakee suojelua ja oleskeluoikeutta vieraasta valtiosta. Turvapaikanhakija saa pakolaisaseman, jos hänelle myönnetään turvapaikka. (Sisäministeriö 2019.)

Nurmijärven kotouttamisohjelma on kotoutumista edistävän lain (1386/2010) 32§ mukainen kotouttamisohjelma, jonka tarkoitus on edistää maahanmuuttajien kotoutumista ja vahvistaa monialaista yhteistyötä Nurmijärven kunnassa. Kotoutumista edistävän lain tarkoituksena on tukea ja edistää maahanmuuttajan kotoutumista ja mahdollisuuksia osallistua aktiivisesti suomalaisen yhteiskunnan toimintaan sekä edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja myönteistä vuorovaikutusta eri väestöryhmien kesken. Kunnan tehtävänä on huolehtia siitä, että kunnan palvelut sopivat myös maahanmuuttajille. Tämä kotouttamisohjelma on väline näiden palveluiden kehittämiseen, suunnitteluun ja seurantaan.

Kotoutuminen on maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteista kehitystä, jonka tavoitteena on antaa maahanmuuttajalle yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja. Kotoutuminen on kotoutumisen monialaista edistämistä ja tukemista viranomaisten ja muiden tahojen toimenpiteillä ja palveluilla. Kotoutuminen on kaksisuuntaista vuorovaikutusta kantaväestön kanssa ja sen tavoitteena on maahanmuuttajien osallisuus kaikilla yhteiskunnan sektoreilla. Tässä kotouttamisohjelmassa Nurmijärvellä tehtävä kotouttamistyö on pyritty tuomaan esille mahdollisimman selkeässä muodossa, jotta jokaisella olisi tätä kautta mahdollisuus hahmottaa kotouttamistyön vastuutahot ja kehittämislinjaukset. Tässä kotouttamisohjelmassa esitettyjen toimenpiteiden avulla halutaan varmistaa, että Nurmijärvi on viihtyisä ja turvallinen, avoin ja osallistava paikka elää, ennen kaikkea kunta, jossa jokainen voi tuntea itsensä yhdenvertaiseksi. (THL 2019 ja Laki kotoutumisen edistämisestä.)

Kotouttamisen tarkoituksena on edistää maahanmuuttajien osallisuutta ja yhteisöllisyyttä sekä maahanmuuttajien ja kuntalaisten välistä kahdensuuntaista vuorovaikutusta. Kotouttamisen tavoitteena on turvata kaikille maahanmuuttajille edellytykset omaa tasoa vastaavaan suomen kielen ja kulttuurin opiskeluun sekä myöhemmässä vaiheessa työelämään sijoittumiseen. (Laki kotoutumisen edistämisestä)

Nurmijärven kotouttamistyö on uutta ja innovatiivista. Edellinen kotouttamisohjelma oli kunnan ensimmäinen ja tämä on nyt toinen. Kotouttamisohjelma laaditaan nyt vuosille 2020-2022. Ohjelman tarkoituksena on edistää eri toimin kaikkien kunnassa asuvien maahanmuuttajien kotoutumista; kielitaidon kehittymistä, yhteiskuntaan sopeutumista ja osallisuutta. Hyvällä ja tehokkaalla alkuvaiheen ohjauksella ja neuvonnalla edesautetaan arkielämän toimivuutta. Monialaisen yhteistyön kautta tuetaan kouluttautumista ja sijoittumista uuteen kotimaahan. Eri väestöryhmien myönteistä vuorovaikutusta ja yhdenvertaisuutta edistetään lisäämällä yhteisöllisyyttä esimerkiksi avoimen keskustelun ja kolmannen sektorin toiminnan kautta.

Tässä kotouttamisohjelmassa tuodaan esille toimenpiteitä, joiden avulla voidaan edistää maahanmuuttajien kotoutumista kuntastrategian 2018-2025 tavoitteiden mukaisesti. Pää tavoitteet ovat:

- **Viihtyisä ja turvallinen Nurmijärvi** - Kotoutumisprosessiin liittyvien palveluiden kehittyminen vastaamaan kaikkien maahanmuuttajien tarpeita
- **Sujuva arki** - Hyvä arkielämään kotoutuminen hyvinvointia tukevien palveluiden kautta. Tavoitteena on luoda kaikille mahdollisuuksia aktiiviseen ja hyvään elämään taustasta riippumatta.
- **Aktiivinen vuoropuhelu ja viestintä** - Hyvien väestösuhteiden edistäminen ja maahanmuuttajien osallisuuden ja erilaisten sosiaalisten verkostojen muotoutumisen tukeminen.
-

1.1. Kotouttamisohjelman taustaa

Tämän kotouttamisohjelman päivitystyön pohjaksi on tehty laaja kyselykierros kunnan eri toimialoille ja kolmannen sektorin toimijoille sekä TE-toimiston asiantuntijoille. Kotouttamisohjelmaan on lisäksi koostettu tietoja kuntastrategiasta ja eri toimialojen ohjelmista. Näin kotouttamisohjelma kytkeytyy kotoutumista edistävän lain mukaisesti kunnan strategiseen suunnitteluun. Kotouttamisohjelmaa konsultoineet toimijat on lueteltu ohjelman liitteessä. Onnistunut kotouttaminen on koko kunnan yhteinen päämäärä.

Kotouttamisohjelma on kunnanvaltuuston hyväksymä. Kotouttamisohjelman toteutumista seurataan säännöllisillä tilannekatsauksilla hyvinvointilautakunnassa. Kunnan sivistys- ja hyvinvointitoimialaan kuuluvilla kotoutumispalveluilla on yhteistyössä kunnan muiden toimialojen kanssa yleis- ja yhteensovittamisvastuu ohjelman toteuttamisesta ja maahanmuuttajien kotouttamisen kehittämisestä sekä sen suunnittelusta ja seurannasta paikallistasolla. Kotouttamisohjelma otetaan huomioon kunnan talousarviota ja -suunnitelmaa laadittaessa.

Tämä kotouttamisohjelma on laadittu valtion kotouttamisohjelman mukaisia raameja noudattaen ja ohjelma koskee kaikkia kunnan maahanmuuttajia. Kotouttamisohjelmassa avattuja palveluita lähestytään kuitenkin kansainvälistä suojelua saavien tarpeista käsin, koska he ovat maahanmuuttajista kaikista heikoimmassa asemassa ja tarvitsevat eniten tukea. Opiskelijoina ja työn perässä tulleiden tuen tarve on yleisesti ottaen vähäisempää ja heidän palvelut ovat sovellettavissa kansainvälistä suojelua saavien palveluista. Valtion kotouttamisohjelman tavoitteena on tehostaa kotouttamista poikkihallinnollisesti, lisätä valtion ja kuntien välistä yhteistoimintaa kansainvälistä suojelua saavien vastaanotossa sekä kannustaa avoimeen keskustelukuluttuuriin maahanmuuttopolitiikan osalta.

1.2. Maahanmuuttajat – osa Nurmijärven väestöä

Nurmijärvelle muutetaan työn, opiskelun, perhesiteen, paluumuuton tai pakolaisuuden vuoksi. Työperäinen maahanmuutto on suurin maahanmuuton peruste. Valtaosa muutoista tapahtuu omaehtoisesti joko suoraan ulkomailta tai muualta Suomesta. Suurimmat kieliryhmät ovat viron – ja venäjänkieliset. Vuoden 2017 lopussa Nurmijärven asukkaista oli 3,1% ulkomaan kansalaisia, joka tarkoittaa 1316 henkilöä. Vieraskielisiä on kuitenkin enemmän, 1762.

Vieraskielisten suurempi määrä ulkomaan kansalaisten määrään verrattuna johtuu ulkomaan kansalaisille myönnettyistä Suomen kansalaisuuksista. Suomessa riittävän pitkään asunut ja riittävän suomen kielen taidon hankkinut ulkomaan kansalainen voi anoa ja saada Suomen kansalaisuuden. Suomen valtio ei vaadi toisesta kansalaisuudesta luopumista vaan Suomen kansalaisuutta hakeva ulkomaan kansalainen saa kaksoiskansalaisuuden. Tilastoissa kaksoiskansalaisuuden saaneet ulkomaan kansalaiset, joiden toinen kansalaisuus on Suomi, lasketaan Suomen kansalaisiksi. Kaksoiskansalaisuuden omaavat ulkomaan kansalaiset näkyvät kuitenkin vieraskielisten tilastoissa, jos he pitävät oman äidinkieltensä. (Tilastokeskus 2019.)

Nurmijärven varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa olevien maahanmuuttajataustaisten lasten lukumäärä toimintakautena 2018–2019 oli 119. Lukuvuonna 2018–2019 kunnan noin 6000 perusopetuksen oppilaasta hieman yli 140 oppilaan äidinkieli oli joku muu kuin suomi tai ruotsi. Kielitaidoiltaan erilaisia oppilaita on lähes kaikissa kunnan kouluissa.

Ensimmäiset kiintiöpakolaiset muuttivat Nurmijärvelle vuonna 2015. Marraskuussa 2018 tehtiin päätös ottaa 25 kiintiöpakolaista. Lisäksi Nurmijärvi on myöntänyt vuosien 2016–2018 aikana yhteensä 100?? kuntapaikkaa kansainvälistä suojelua saaville henkilöille. Laki kotoutumisen edistämisestä edellyttää, että kunnalla on monivuotinen suunnitelma kansainvälistä suojelua saavien henkilöiden kuntaan osoittamisesta.

1.3. Suunnitelma kansainvälisen suojelun piiriin kuuluvien henkilöiden kuntaan osoittamisesta

Laki kotoutumisen edistämisestä edellyttää, että kunta tekee monivuotisen suunnitelman kansainvälisen suojelun piiriin kuuluvien henkilöiden kuntaan osoittamisesta ja kotoutumisen edistämisestä. Kunta tekee myös ELY-keskuksen kanssa erillisen sopimuksen asiasta.

Nurmijärvellä on ELY-keskuksen kanssa voimassa oleva sopimus pakolaisen vastaanottamisesta. **Kunta on päättänyt hallituksen kokouksessa x.xx.2019 XX kiintiöpakolaisen vastaanottamisesta.** Kuntapaikkoja myönnettäessä pyritään vastaanottamaan ryhmä samasta maasta, koska se ennaltaehkäisee syrjäytyneisyyttä ja ulkopuolisuuden tunnetta. Myös käytännön järjestelyt ovat helpompia, kun kieliryhmä on suurempi ja esimerkiksi käännöstöiden ja tulkkausten käyttö on helpompaa.

Kansainvälisen suojelun piiriin kuuluvien henkilöiden vastaanotosta ja kuntapaikkojen koordinoinnista vastaa Nurmijärven kunnan kotoutumispalvelut. Kotoutumisen edistäminen on kuitenkin koko kunnan yhteinen tehtävä. Tässä kotouttamisohjelmassa on huomioitu, että kansainvälistä suojelua saavat henkilöt kuuluvat samojen peruspalveluiden piiriin kuin kaikki muutkin kuntalaiset. Sen lisäksi he kuuluvat kotoutumis- ja neuvonnan piiriin valtion maksamien laskennallisten korvausten saamisen ajan.

Kunnalle maksetaan kotoutumislain 45 §:n mukaan valtion varoista laskennallista korvausta kansainvälistä suojelua saavan ja oleskeluluvan saaneen henkilön kuntaan osoittamisesta, ohjauksesta, neuvonnasta ja muusta kotoutumista tukevan toiminnan järjestämisestä. Korvausta maksetaan kiintiöpakolaisina Suomeen tulleista neljä vuotta ja turvapaikanhakijoina tulleista ja pakolaisstatuksen saaneista kolme vuotta jokaisesta henkilöstä. Laskennallisia korvauksia tulisi käyttää lähtökohtaisesti kunnan kotouttamisohjelmassa mainittuihin kotoutumista edistävien ja tukevien toimenpiteiden järjestämiseen ja kehittämiseen. Laskennallisella korvauksella katetaan Nurmijärvellä kotoutumispalveluiden toiminnan lisäksi esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja, kulttuuri- ja vapaa-ajan toimintaa sekä osallisuutta edistäviä palveluja.

1.4. Kotouttamisen kerrosmalli

Kuva 1. Kotouttamisen kerrosmalli (Marjasvaara)

Ihmisillä on omat tarpeensa ja perusteensa siirtyä maasta toiseen, mutta muutto aina viranomaisten ja päätöksentekijöiden linjauksiin sidonnaista. Suomessa maahanmuuton päälinjat perustuvat ulkomaalaislakiin (301/2004) ja lakiin kansainvälistä suojelua hakevien vastaanotosta (746/2011). Suomessa viranomaisten toimintaa ohjaa yhdenvertaisuuslaki (1325/2014), mihin liittyy ihmisten yhdenvertaisuuden edistäminen kaikessa toiminnassa sekä syrjinnän ja etnisen syrjinnän kieltäminen kaikilla perusteilla. Lisäksi Kotikuntalaki (201/1994) ja sosiaalihuoltolaki (1301/2014) liittyvät maahanmuuttajien kotouttamiseen ja kotoutumiseen.

Kotouttamista eli toimenpiteitä, joilla viranomaisten tulee edistää uusien tulijoiden kotoutumista, säätelee kotoutumislaki (1386/2010). Kotoutumislaisissa säädetään maahanmuuttajien oikeuksista ja velvollisuuksista sekä viranomaisten velvollisuuksista ja toimenpiteiden yhteensovittamisesta. Lain soveltamisalaan kuuluvat kaikki Suomeen muuttavat, joilla on ulkomaalaislaissa (301/2004) tarkoitettu voimassa oleva oleskelulupa Suomessa tai, joiden oleskeluoikeus on rekisteröity tai joille on myönnetty oleskeluoikeus ulkomaalaislain mukaisesti.

Yhdenvertaisuuslain (1325/2014) tarkoituksena on edistää yhdenvertaisuutta ja ehkäistä syrjintää sekä syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeusturvaa. Lain mukaan ketään ei saa syrjiä iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon tai vakaumuksen perusteella. Viranomaisten, koulutuksen järjestäjien sekä työnantajien tulee myös arvioida ja edistää yhdenvertaisuutta omassa toiminnassaan. Tämän kotouttamisohjelman kautta tulee esille maahanmuuttajien tasavertainen asema suhteessa muihin kuntalaisiin.

Paikallisella tasolla kotouttamisohjelmassa otetaan huomioon Nurmijärven kuntastrategia, lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2018-2021 ja Nurmijärven yhdenvertaisuussuunnitelma. Kotouttamisohjelmassa on huomioitu kuntastrategian mukaisesti tavoitteet.

Nurmijärveläisten lasten ja nuorten hyvinvointityötä ohjaa lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma vuosille 2018-2021. Suunnitelma perustuu YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen. Suunnitelman keskeiset periaatteet ohjaavat myös varhaiskasvatuksessa, esiopetuksessa ja oppilaitoksissa tapahtuvaa yhteisöllistä hyvinvointi- ja oppilashuoltotyötä. Suunnitelma koskee kaikkia Nurmijärvellä asuvia lapsia ja nuoria. Suunnitelmassa on huomioitu kasvanut vieraskielisten määrä ja sen tuomat haasteet palvelujen järjestämiselle.

Kunnan yhdenvertaisuussuunnitelmassa tuodaan esille rasmin, etnisen syrjinnän ja häirinnän kieltö ja etnisen yhdenvertaisuuden edistäminen positiivisin toimenpitein. Kunta edistää aktiivisesti etnisten vähemmistöjen ja maahanmuuttajien tasavertaista osallistumista taloudelliseen, poliittiseen ja kulttuuriseen elämään. Työnantajana Nurmijärvi on kansainvälinen ja uudistuva. Kunta viestii aktiivisesti etnisen yhdenvertaisuuden toteutumiseksi sekä rasmin ja etnisen syrjinnän estämiseksi.

Kunnassa on tehty laaja hyvinvointikertomus vuosilta 2013-2016. Selvityksessä on mainittu, että muuttovoitto ulkomailta on selvästi kasvanut vuosina 2013–2016. Kertomuksen aikana kuntaan tulivat ensimmäiset kiintiöpakolaiset ja vieraskielisten oppilaiden lisääntynyt määrä oli silloin haaste palveluiden järjestämiselle. Nyt toiminnat ovat jokseenkin vakiintuneet ja monialainen yhteistyö kehittynyt turvaamaan palvelut eri kielisille asiakkaille.

1.5. Paikallistason kotouttava työ

Lakia kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) sovelletaan henkilöihin, joilla on voimassa oleva oleskelulupa Suomessa sekä niihin henkilöihin, joiden oleskeluoikeus on rekisteröity tai jolle on myönnetty oleskelulupa ulkomaalaislain mukaisesti. Päävastuun kotoutumislain mukaisista kotouttamistoimenpiteistä kantaa kunta yhdessä työ- ja elinkeinotoimiston kanssa. Nurmijärvellä kotouttamisen päävastuu on sivistys- ja hyvinvointitoimialan kotoutuspalveluilla. Kolmannen sektorin toimijat ovat merkittävässä roolissa kotouttamiseen liittyvän palvelutarjonnan täydentämisessä. Viranomaisten ja eri toimijoiden välinen yhteistyö on tärkeää yhtä lailla kotouttamiseen liittyvien palveluiden suunnittelu- kuin toteuttamisvaiheessa.

Yleisesti ottaen maahanmuuttajien kotoutumisella tarkoitetaan

maahanmuuttajien sopeutumista uuteen kotimaahan. Kotoutuslaki (1386/2010) määrittelee kotoutumisen maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteiseksi kehitykseksi, jonka tavoitteena on antaa maahanmuuttajalle tarvittavia tietoja ja taitoja liittyen yhteiskuntaan ja työelämään tukien myös hänen mahdollisuuksia oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen. Kotoutuminen on ennen kaikkea vuorovaikutusta ja laajaa yhteistyötä. Kotoutuminen on kaksisuuntainen prosessi, joka tapahtuu arkisessa vuorovai-

kutuksessa yhteiskunnan ja erilaisten yhteisöjen ja maahanmuuttajan välillä ja jossa maahanmuuttaja oppii tietoja, taitoja ja toimintatapoja ja luo uusia sosiaalisia kontakteja. (Alitorppa-Niitamo & Säävälä 2013, Mitä kotoutuminen on? 2019.)

Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) edellyttää, että kaikki maahanmuuttajat riippumatta maahantuloperusteesta saavat alkuvaiheen ohjausta ja neuvontaa sekä perustietoa suomalaisesta yhteiskunnasta. Kotouttamiseen liittyviä palveluja ja toimenpiteitä kohdennetaan yksilöllisesti maahanmuuttajan tarpeiden mukaan. Nurmijärven kunnan sivistys- ja hyvinvointitoimialan alaisuudessa toimiva kotoutumispalvelut vastaavat alkuvaiheen ohjauksesta ja neuvonnasta. Kotoutumispalveluiden ydintehtävä on varmistaa uusien kuntalaisten kotoutuminen Nurmijärvelle. Maahantulon alkuvaiheessa kotoutumispalvelut auttavat muuttojärjestelyissä, antavat alkuvaiheen ohjausta ja neuvontaa sekä tekevät alkukartoituksia ja kotoutumissuunnitelmia yhdessä TE-toimiston kanssa.

Kotoutumispalveluiden työntekijät ovat maahanmuuttajien arjessa mukana monin eri tavoin ja tekevät aktiivista yhteistyötä kunnan eri toimialojen ja vapaaehtoistoimijoiden kanssa. Kotoutumisen tukeminen edellyttää kunnan eri toimialojen, 3. sektorin ja TE-palveluiden tiivistä yhteistyötä. Paikallistason kotouttamistyöllä pyritään maahanmuuttajien sosiaaliseen vahvistamiseen. Sosiaalinen vahvistaminen koostuu maahanmuuttajalle suunnatuista toimenpiteistä, joiden avulla pyritään edistämään hänen elämäntaitojen parantamista ja ehkäisemään syrjäytymistä.

Kotouttamistyötä tehdään kaikkien maahanmuuttajien kanssa, mutta eri syistä maahan tulleiden kanssa tehtävä työ poikkeaa toisistaan. Palveluissa korostuu kansainvälistä suojelua saavien tarpeet, koska he tarvitsevat alkuvaiheeseen aktiivista tukea alkuvaiheeseen verrattuna opiskelun tai työn perässä tulleisiin. Nurmijärvellä eri palveluiden väliseen yhteistyöhön panostetaan jatkuvasti. Kotoutumispalveluiden henkilökunta työskentelee aktiivisesti kuntaan tulleiden pakolaisten kotouttamiseksi.

KUUMA-kunnat tekevät yhteistyötä kotouttamistyössä. Kunnat ovat järjestäytyneet perustaakseen KUUMA-komission Kilpailukyky- ja elinvoimaryhmän maahanmuuttajajaoston. Jaoston rooli on edunvalvonnallinen, se tekee yhdessä esityksiä eteenpäin ja tekee myös seurantaa, sekä yhteistyötä mm. työllisyysjaoston kanssa. Jaoston alustavassa toimintasuunnitelmassa painotetaan seudullisen tiedon tuottamista ja keskustelua hyvistä käytännöistä esimerkiksi kansainvälistä suojelua saavien vastaanotosta, maahanmuuttajien koulutustautumisesta ja työllistymisestä sekä kulttuurienvälisestä vuoropuhelusta ja rasisimin torjumisesta. Kuntien maahanmuuttokoordinaattorit tekevät tiivistä yhteistyötä keskenään työn käytäntöjen hiomiseksi ja hyvien käytäntöjen jakamiseksi.

2. Kotouttamisen painopisteet kotouttamisohjelman kaudella 2020-2022

Tavoite 1: Viihtyisä ja turvallinen Nurmijärvi	Tavoite 2: Sujuva arki	Tavoite 3: Aktiivinen vuoropuhelu ja viestintä
<ul style="list-style-type: none"> • Maahanmuuttajan on helppo kotiutua Nurmijärvelle • Kotoutumisprosessi on koordinoitu kokonaisuus • Maahanmuuttaja saa kuntaan muuttaessa perehdytyksen asumiseen liittyvissä asioissa • Maahanmuuttaja on tasavertainen kaikissa palveluissa muiden kuntalaisten kanssa • Maahanmuuttaja, jolla on kotoutumisaikana erityisiä tarpeita, saa yhdenvertaista palvelua kotoutumisprosessin tueksi • Kotoutumispalveluiden ohjauksen ja neuvonnan saatavuus on turvattu ja sitä kautta maahanmuuttajat saavat ohjausta ja neuvontaa eri elämäntilanteisiin • Kotoutumispalveluita kehitetään vastaamaan kaikkien maahanmuuttajien tarpeita 	<ul style="list-style-type: none"> • Maahanmuuttajille turvataan riittävät valmiudet alkuvaiheen tuen avulla uudessa kotimaassa arkielämästä selviytymiseen • Maahanmuuttajat saavat tarvitsemansa tuen kotouttavien palveluiden kautta • Maahanmuuttajat pääsevät oikealle kotoutumispolulle ja saavat hyvät edellytykset jatkokouluttautumiseen • Aikuiset maahanmuuttajat saadaan aktivoitumaan oppimaan suomea ja integroitumaan vertaisryhmiin • Maahanmuuttajat sijoittuvat kiinnostuksensa ja vahvuksiensa mukaisille aloille. Kieli- ja kotoutumiskoulutuksesta siirtyminen ammatillisiin opintoihin on joustavaa ja tarkoituksenmukaista • Maahanmuuttajalapsat saavat riittävät tukitoimet oppiakseen suomen kielen ja säilyttääkseen oman äidinkielen • Kunnan palveluissa edistetään tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja myönteistä vuorovaikutusta 	<ul style="list-style-type: none"> • Kotoutumisen kaksisuuntaisuuden tukeminen avoimella viestinnällä • Maahanmuuttajien tulkkauspalvelun varmistaminen kaikissa kunnan palveluissa • Maahanmuuttajat saavat tietoa kunnan palveluista selkokielellä • Maahanmuuttajia osallistetaan mukaan paikallisten toimijoiden toimintoihin • Mahdollistetaan kaikkien väestöryhmien osallistaminen kulttuurien väliseen vuoropuheluun • Etnisten ryhmien välistä vuoropuhelua edistetään yhdessä kantaväestön edustajien kanssa • Maahanmuuttajalasten kotoutumista tuetaan kerho- ja harrastustoiminnan kautta

3. Tavoitteena viihtyisä ja turvallinen Nurmijärvi

Kotouttamisohjelman tavoitteena on varmistaa, että maahanmuuttajat voivat elää kantaväestön kanssa tasavertaisina kuntalaisina ja saavat kunnalta tarvettaan vastaavat palvelut. Kotoutumispalvelut on laajentunut Nurmijärven kunnassa kiintiöpakolaisen vastaanottamisen lisäksi palvelemaan kaikkia kunnan maahanmuuttajia. Toiminta on vakiintunut osaksi kunnan peruspalveluja, mutta työkenttä monipuolistuu edelleen kotoutumisen edistyessä ja maahanmuuton lisääntyessä.

Nurmijärvi

Kuntastrategian mukaisesti kotouttamistyön tavoitteena on viihtyisä ja turvallinen Nurmijärvi. Tämä tarkoittaa maahanmuuttajien kannalta, että Nurmijärvelle helppoa muuttaa ja kotiutua. Kotoutumispalvelut ovat tärkeässä osassa maahanmuuttajien kotoutumisessa. Kotoutumispalveluiden ja muiden kunnan palveluiden välinen saumaton yhteistyö mahdollistaa maahanmuuttajien hyvän kotiutumisen Nurmijärvelle.

Kuntastrategian mukaisesti kaikki kunnan palvelut tukevat asukkaiden sujuvaa arkea ja hyvinvointia heidän omassa elinpiirissään eri elämänvaiheissa ja -tilanteissa. Painopisteet ovat kaikkien ikäryhmien osalta syrjäytymistä ennaltaehkäisevässä työssä ja varhaisessa tuessa. Kotoutumispalveluiden kannalta tähän tavoitteeseen liittyvä olennaisesti kotoutumisprosessiin liittyvien palveluiden kehittyminen vastaamaan kaikkien maahanmuuttajien tarpeita. Nurmijärvellä kehitetään kotoutumiseen liittyvien palveluiden saatuutta ja käyttäjäystävällisiä palvelumuotoja asiakkaiden eri taustat ja kielitaitotasot huomioiden.

Kuntastrategian mukaisesti kuntalaisten omatoimisuutta tuetaan toimimalla matalan kynnyksen periaatteella yhteistyössä heidän kanssaan. Käytännössä maahanmuuttajien kannalta tämä tarkoittaa kotoutumispalveluiden aktiivista ohjausta ja neuvontaa kohti omatoimista kuntalaisuutta. Maahanmuuton alkuvaiheessa kotoutumispalvelut ohjaavat, neuvovat ja opastavat aktiivisesti maahanmuuttajia, mutta kotoutumisen edistyessä kotoutumispalveluiden rooli muuttuu ohjauksesta ja neuvonnasta kohti kanssakulkujuutta.

Kuntastrategiassa on nostettu esille, että jokaisella on oikeus osallisuuteen. Hyvän hallinnon tavoite Nurmijärvellä vahvistetaan kuntalaisten mahdollisuuksia aktiiviseen toimijuuteen ja osallisuuteen. Asukastilaisuuksien lisäksi kunnassa järjestetään mahdollisuuksia monipuolisiin kohtaamisiin ja kehitetään sähköistä osallistumista. Käytännön kotouttamistyössä etsimme ja tarjoamme aktiivisesti maahanmuuttajille ja muille toimijoille erilaisia tapoja ja keinoja osallistumiseen, vaikuttamiseen ja vuoropuheluun. Kehitetään uusia yhteistyömuotoja järjestöjen ja muiden toimijoiden kanssa.

Osallisuus yhteiskuntaan kehittyy portaittain. Oikeus osallisuuteen on jokaisella. Kotouttamisen yhtenä tärkeänä päämääränä on maahanmuuttajan ja työntekijän tasavertaisuus päätöksenteossa. On kuitenkin tiedostettava, että etenkin maahanmuuton alkuvaiheessa maahanmuuttajat kohtaavat näennäisosallistamista. Tällä tarkoitetaan sitä, että maahanmuuttaja osallistuu esimerkiksi alkukartoitukseen osaksi työntekijän määrittelemän tavoin. Mitä pidemmälle maahanmuuttajan kielitaito ja muut yhteiskunnassa tarvittavat taidot kehittyvät, sitä vahvempaa ja aidompaa osallisuus on. Lopulta maahanmuuttaja ja työntekijä ovat tasavertaisia kumppaneita ja aloite toimintaan lähtee asiakkaalta. Tällöin maahanmuuttaja itse määrittelee koska, kuinka ja miksi hän tulee mukaan toimintaan.

Nurmijärvellä on aiemmin selvitetty kuntaan tulleiden kiintiöpakolaisten kokemuksia kuntaan tulosta ja kotouttamistyöstä. Kunnassa tehtävässä kotouttamistyössä pyritään jatkuvasti huomioimaan maahanmuuttajien oma osallisuus ja heitä kuullaan arjen toiminnoissa paljon. Kunnassa on tehty vuosina 2015-2017 erillinen hanke, johon liittyi kiintiöpakolaisten alkuvaiheen kotoutumisen tukeminen. Hankkeessa tehtiin kiinteää yhteistyötä kuntaan tulleiden kiintiöpakolaisten kanssa. Heidän äänensä on kuuluvissa hankkeen lopputuotoksena tehdyssä kotouttamistyön oppaassa, joka on aktiivisessa käytössä kunnan kotouttamistyössä.

3.1. Kotoutumispalvelut yhdistävät toimijat

Nurmijärven kotoutumispalvelut kuuluu sivistys- ja hyvinvointitoimialan palveluihin ja sen palvelut on tarkoitettu kaikille kunnan maahanmuuttajille, jotka tarvitsevat tukea, ohjausta ja neuvontaa uudessa kotikunnassa. Työntekijöiden tiiviissä ohjauksessa ovat kiintiöpakolaiset ja oleskeluluvan saaneet turvapaikanhakijat. Kaikille kunnassa asuville maahanmuuttajille avoimen KOTO-infon palvelua voivat käyttää kaikki kunnassa asuvat maahanmuuttajat, jos he tarvitsevat tilapäisesti neuvontaa kotoutumiseen liittyvissä erityiskysymyksissä. Kotoutumispalvelut tekevät tiivistä yhteistyötä kunnan eri toimijoiden sekä Keski-Uudenmaan sote-kuntayhtymän ja TE-palveluiden kanssa.

Toimivat ja tehokkaat, alkuvaiheeseen painottuvat palvelut ja pitkäjänteinen ohjaus edistävät eheiden kotoutumispolkujen muodostumista. Kotoutumispalveluissa vahvistetaan tasa-arvoisältöä ja sukupuolinerokulmaa kotoutumisen ja yhteiskuntaan integroitumisen tukemiseksi sekä annetaan tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta, palvelujärjestelmästä, työelämästä sekä yksilön oikeuksista ja velvollisuuksista.

Kotoutumispalveluiden työn

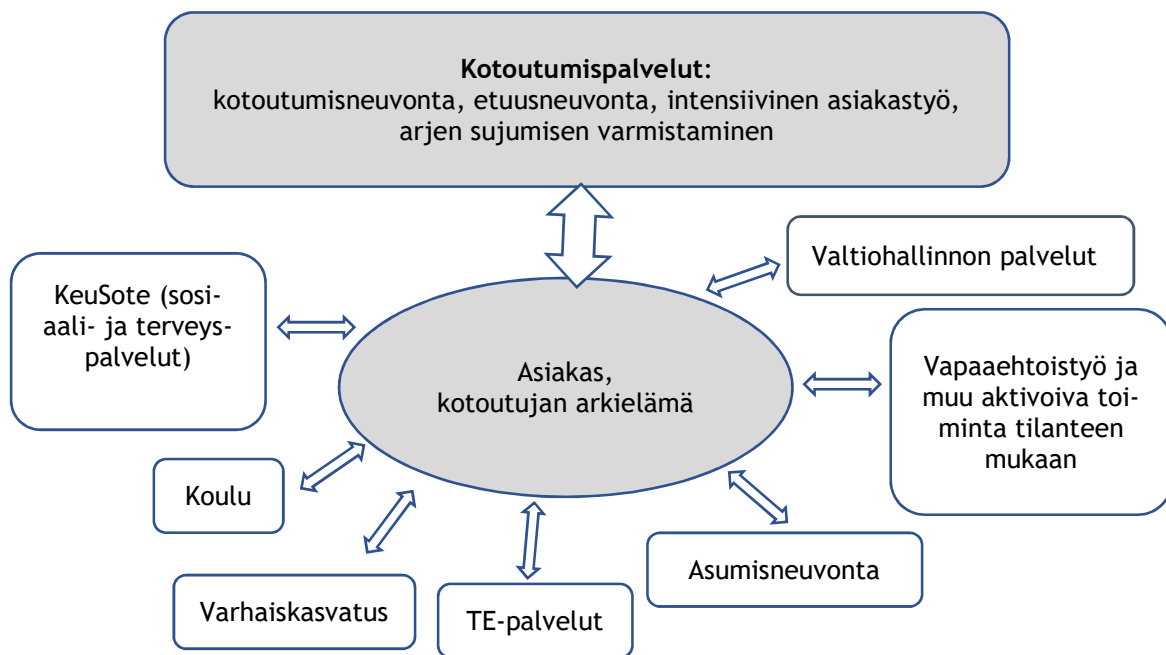
tavoitteena on tukea maahanmuuttajan itsenäistä selviytymistä, toimintakykyä ja osallisuutta sekä ehkäistä syrjäytymistä. Kotoutumispalveluissa pyritään selkokielen käyttämiseen, jotta maahanmuuttajien olisi mahdollisimman helppoa ymmärtää. Selkokieli on hyvä apuväline varsinkin kielenoppimisen alkuvaiheissa, kun suomen kielen taidot eivät vielä riitä esimerkiksi viranomaisviestinnän ymmärtämiseen.

Kotoutumispalveluiden aktiivinen työskentely kestää kuntakorvausten maksatusjakson ajan eli kiintiöpakolaisten kohdalla neljä vuotta ja turvapaikkaprosessin kautta tulleiden kohdalla kolme vuotta. Tänä aikana kuntaan tulleet maahanmuuttajien omaa toimijuutta pyritään vahvistamaan siten, että kuntakorvausten päättymisen jälkeen he pystyvät hoitamaan arjen asiat itsenäisesti. Käytännössä tämä tarkoittaa, että kuntakorvausten päättymisen jälkeen he saavat pyytessään ohjausta ja neuvontaa KOTO-infosta.

Kotoutuminen alkaa alkutoimenpitein, joiden aikana mm. annetaan asumisen ohjausta ja arvioidaan palvelujen tarvetta. Alkutoimenpiteet määritellään ja sovitetaan kunkin maahanmuuttajan tarpeisiin yksilöllisesti. Alkutoimenpiteisiin kuuluu neuvonnan ja ohjauksen antamista kotoutumista edistävästä toimenpiteistä ja palveluista sisältäen alkukartoituksen sekä palvelutarpeen arvioinnin yhdessä aikuissosiaalityön kanssa ja kotoutumissuunnitelman laadinnan yhdessä joko kunnan tai TE-toimiston viranomaisen kanssa. Tiivis yhteistyö aikuissosiaalityön kanssa on kotoutumisen kannalta olennaista.

Parhaimmillaan alkukartoitus on vuorovaikutteinen tapahtuma, jonka avulla maahanmuuttaja saa tarvitsemansa tiedot esimerkiksi koulutus- ja työllistymismahdollisuuksista heti Suomeen muuton alkuvaiheessa. Alkukartoituksen yhteydessä arvioidaan maahanmuuttajan tuen ja palvelujen tarve ja selvitetään työllistymiseen, opiskeluun ja kotoutumiseen liittyviä valmiuksia: luku- ja kirjoitustaito, suomen kielen taito, opiskelutaidot ja -valmiudet, aikaisempi koulutus ja työkokemus, erityistaitoihin liittyvä osaaminen ja muut vahvuudet, omat työllistymis- ja koulutustoiheet, elämäntilanne ja siitä johtuvat palvelutarpeet. Yksilöllinen alkukartoitus pyritään jakamaan useampaan tapaamiseen siten, että asiakkaalle varataan ta-

paamisten väliin muutama päivä asioiden pohdintaan. Näin asiakas aktivoidaan aloitteelliseen suunnitteluun ja siihen, että palvelujen jälkeen asiakas kykenisi itsenäisesti edistämään omaa tavoitteellista kotoutumistaan. Tapaamisten suunnittelussa otetaan huomioon asiakkaan työ- ja muu elämänrytmi sekä hänen kulkumahdollisuutensa.

Kuva 2. Kotoutumispalveluiden rooli Nurmijärvellä

Nurmijärven erityispiirteisiin kuuluvat pitkät välimatkat taajamien välillä. Palveluihin pääseminen julkisilla kulkuneuvoilla voi olla haasteellista, sillä maahanmuuton kannalta olennaiset valtion virastot sijaitsevat kunnan ulkopuolella (esim. TE-toimisto ja Maahanmuuttovirasto). Nämä erityispiirteet näkyvät myös Nurmijärven kotoutumispalveluiden työssä; työhön kuuluu myös työntekijöiden jalkautuminen asiakkaan luo ja asiakkaiden opastaminen myös kunnan rajojen ulkopuolella.

Kotoutumispalvelut vastaavat kokonaisuudessaan Nurmijärvellä muuttavien kiintiöpakolaisten vastaanoton koordinoinnista sisältäen vastaanottoon liittyvät järjestelytehtävät ennen maahantuloa ja sen jälkeen. Kotoutumispalveluissa annetaan myös tietoa ja konsultoidaan yhteistyöverkostoja maahanmuuton ja kotoutumisen erityiskysymyksissä.

Kotoutuslain mukaisesti viranomaisen on huolehdittava asian tulkitsemisesta tai kääntämisestä, jos maahanmuuttaja ei osaa kielilain (423/2003) mukaan viranomaisessa käytettävää suomen tai ruotsin kieltä taikka hän ei vammaisuutensa tai sairautensa vuoksi voi tulla ymmärretyksi tässä laissa tarkoitetussa asiassa, joka voi tulla vireille viranomaisen aloitteesta. Viranomaisen huolehtii mahdollisuuksien mukaan tulkitsemisesta ja kääntämisestä myös muussa maahanmuuttajan oikeuksia ja velvollisuuksia koskevassa asiassa.

Kuntastrategian mukaisesti Nurmijärven tavoitteena on olla osaavien työntekijöiden hyvin johdettu työpaikka. Kotouttamisen osalta tämä on avainasemassa. Maahanmuuttajien kotouttamisessa hyödynnämme henkilöstön osaamista yli toimialojen ja käymme avointa vuoropuhelua. Näillä keinoin varmistamme työntekijöiden osallisuuden työn suunnitteluun ja maahanmuuttajille hyvän kotoutumisen. Esimerkiksi kotoutumispalveluiden ja KeuSoten sosiaaliohjaaja tekevät tiivistä yhteistyötä asiakkaiden arjen ohjaukseen liittyen.

Kunnan henkilöstön koulutuksen tavoitteena on vahvistaa työntekijöiden osaamista ja valmiuksia kohdata maahanmuuttaja asiakkaana, yhteistyökumppanina ja työkaverina. Kunnan työyksiköt laativat esimiehen johdolla vuosittain koulutussuunnitelmat, joihin määritellään kunkin ammattiryhmän osaamistarpeet ja niihin vastaavat koulutukset seuraavan kalenterivuoden aikana. Toimiala vastaa koulutusten toteuttamisesta. Lisäksi esimerkiksi henkilöstöpalvelut, IT-tuki ja hallintopalvelut järjestävät osaamisen kehittämistavoitteita vastaavia esimies- ja henkilöstökoulutuksia. Esimerkiksi vuonna 2019 järjestetään kunnan työntekijöille koulutusta tulkkiaavusteisesta työskentelystä.

Kotoutumispalveluissa työskentelevät työntekijät osallistuvat vuosittain mm. ELY-keskuksen, ministeriöiden, Kuntaliiton ja alan järjestöjen ammatillisiin koulutuksiin. Sieltä saatua tietoa jaetaan tarpeen mukaan yhteistyötoimille.

3.2. Asumisneuvonta viihtyisyyden ja turvallisuuden tukena

Kotoutumisprosessin sujuva käynnistyminen edellyttää uusien maahanmuuttajien asumisen järjestämistä. Nurmijärvellä asumisen järjestämisessä hyödynnetään olemassa olevia vuokra-asuntoja siten, että kotoutumiselle välttämättömät palvelut ovat mahdollisimman hyvin saavutettavissa. Kunta järjestää asunnon kiintiöpakolaisille ja ELY-keskusten kautta osoitettuna kuntaan muuttaville.

Nurmijärven Vuokra-asunnot tarjoaa kuntalaisille ja kuntaan muuttaville mahdollisuuksia laadukkaaseen vuokra-asumiseen. Asukkaiden valinta perustuu sosiaaliseen tarkoituksenmukaisuuteen ja taloudelliseen tarpeeseen. Asuntoja tarjotaan kiireellisyysjärjestyksessä, joka määritellään hakemuksen ja mahdollisesti muiden saatujen lisätietojen perusteella. Haasteena kuitenkin on, että hakijoiden asettamia hakeehtoja vastaavia asuntoja ei välttämättä ole tarjolla.

Nurmijärven Vuokra-asunnoilla työskentelee asumisneuvoja, joilla on sosiaalialan koulutus. Asumisneuvoja ohjaa ja opastaa asumiseen liittyvissä asioissa. Asumisneuvojat auttavat asuntohakemuksen täyttämässä, tukien ja etuuksien hakemisessa, tekevät tarvittaessa maksusuunnitelmia vuokratähteistä ja selvittävät mahdollisia häiriötilanteita. Asumisneuvojat toimivat tiiviissä yhteistyössä mm. kotoutumispalveluiden, Keusoten sosiaali- ja terveystalouden ja Kelan kanssa.

3.3. Tavoitteen toimenpiteet ja vastuutahot

Tavoite 1: Viihtyisä ja turvallinen Nurmijärvi	Toimenpiteet	Vastuutahot
Maahanmuuttajan on helppo kotiutua Nurmijärvelle	Asunto ja tarpeelliset palvelut järjestetään kuntapaikoille muuttaville	Kotoutumispalvelut ja Nurmijärven Vuokra-asunnot ja Keusoten sosiaalitoimi
Kotoutumisprosessi on koordinoitu kokonaisuus	Selkeät tehtävänjaot kotoutumisen järjestämisestä kunnassa	Kotoutumispalvelut
Maahanmuuttaja saa kuntaan muuttaessa hyvän perehdytyksen asumiseen liittyvissä asioissa	Maahanmuuttajia ohjataan ja neuvotaan asumiseen liittyvissä asioissa	Kotoutumispalvelut ja Nurmijärven Vuokra-asunnot
Maahanmuuttaja on tasavertainen kaikissa palveluissa muiden kuntalaisten kanssa	Samat palvelut kaikille kuntalaisille	Kaikki kunnan palvelut
Maahanmuuttaja, jolla on kotoutumisaikana erityisiä tarpeita, saa yhdenvertaista palvelua kotoutumisprosessin tueksi	Kotoutumispalvelut yhdessä Keusoten henkilöstön kanssa tunnistavat matalalla kynnyksellä maahanmuuttajien erityistarpeita	Kotoutumispalvelut ja Keusote
Kotoutumispalveluiden ohjauksen ja neuvonnan saatavuus on turvattu ja sitä kautta maahanmuuttajat saavat ohjausta ja neuvontaa eri elämäntilanteisiin	Kotoutumispalveluiden ja muiden palveluiden välinen yhteistyö toimii, toimijat tietävät kunnan palvelut	Kotoutumispalvelut yhteistyössä muiden palveluiden kanssa
Kotoutumispalveluita kehitetään vastaamaan kaikkien maahanmuuttajien tarpeita	Kotoutumispalveluiden ja KOTO-infon palveluiden kehittyminen palvelemaan kaikkia kunnan maahanmuuttajia	Kotoutumispalvelut

Taulukko 2. Tavoitteen 1 yhteenveto ja vastuunjako

4. Tavoite 2: Maahanmuuttajan sujuva arki

Kotoutumisen edistämisen yhtenä tavoitteena on tukea tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja edistää myönteistä vuorovaikutusta eri väestöryhmien välillä. Kuntastrategian mukaisesti Nurmijärven kotoutumispalveluiden tavoitteena on mahdollistaa maahanmuuttajien sujuva arki uudessa kotimaassa. Käytännössä sujuva arki tarkoittaa maahanmuuttajan näkökulmasta hyvään arkielämään kotoutumista hyvinvointia tukevien palveluiden kautta. Tähän tavoitteeseen liittyy mahdollisuuksien luonti aktiiviseen ja terveeseen elämään taustasta riippumatta.

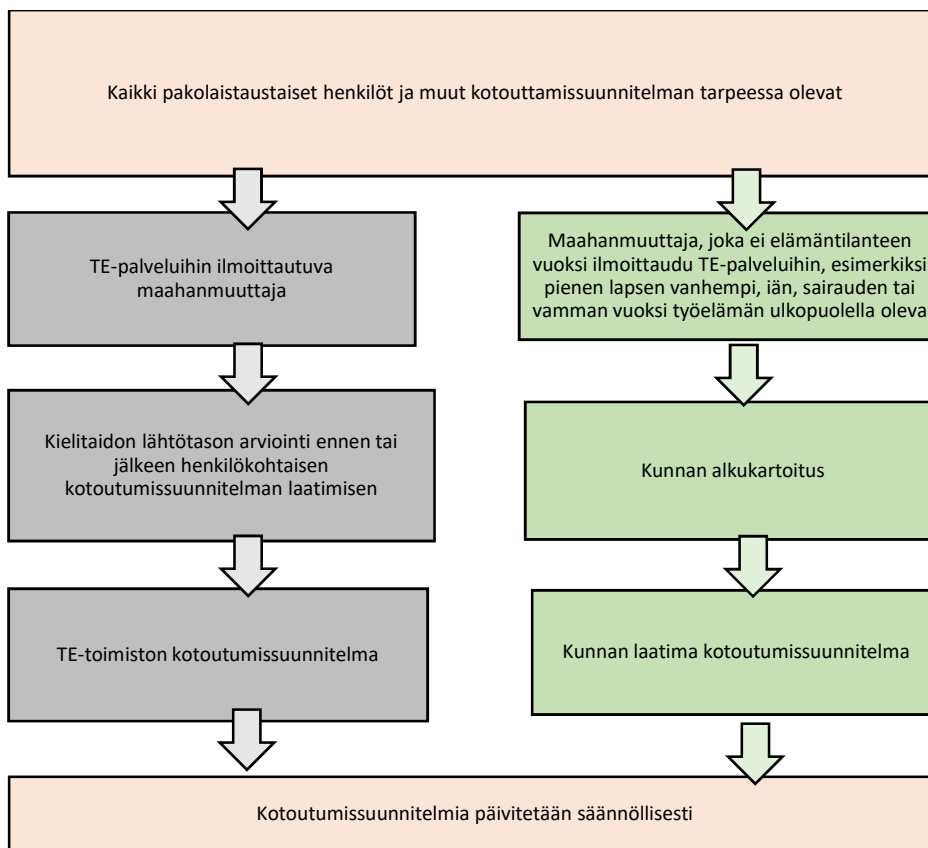
Kotoutumispalvelut ovat nyt uuden edessä; ensimmäisten asiakkaiden kuntakorvausajat ovat päättyneissä ja siten myös heidän kotoutumispalveluiden aktiivisen ohjauksen ja neuvonnan tuki päättyy. Nämä asiakkaat siirtyvät kotoutumispalveluiden KOTO-infon palveluiden piiriin, joka käytännössä tarkoittaa tiiviin ohjauksen vaihtumista omatoimiseen asiointiin infopisteellä. Tämä puolestaan tarkoittaa, että kotoutumispalveluiden on varmistettava palveluiden saatavuus muokkaamalla aukioloaikoja sekä luomalla käytäjäystävällisiä palveluja. Sujuvan arjen mahdollistaminen kaikille maahanmuuttajille edellyttää palveluiden jatkuvaa kehittämistä vastaamaan entistä laajempaa asiakaskuntaa.

Sujuvan arjen mahdollistamiseksi kotoutumispalvelut tukevat maahanmuuttajien omatoimisuutta toimimalla matalan kynnyksen periaatteella yhteistyössä heidän kanssaan. Kotoutumispalveluiden työntekijät tekevät etenkin maahanmuuton alkuvaiheessa tiivistä yhteistyötä kotoutumisen tukemiseksi eri toimijoiden kanssa. Kotoutumispalvelut toimivat aktiivisessa yhteistyössä alueen järjestöjen kanssa ideoiden ja järjestäen erilaisia vapaa-ajan palveluita.

Alkuvaiheen palveluiden koordinointi on avainasemassa sujuvan arjen mahdollistamisessa. Joustavasti yksilölliset tarpeet huomioiva alkupalvelukokonaisuus on suunnattu kaikille maahanmuuttajille, mukaan lukien kotona lapsiaan hoitavat äidit. Alkuvaiheen palvelukokonaisuus sisältää ohjausta ja neuvontaa, alkukartoituksen, kielitaidon lähtötasoarvioinnin ja tarkennetun osaamisen kartoituksen, tarvittaessa kotoutumissuunnitelman sekä suomen kieleen ja yhteiskuntaan orientoivan koulutuksen. Yksilöllisiä kotoutumissuunnitelmia täydentämään on mahdollista laatia perheen kotoutumissuunnitelma. Siinä huomioidaan perheen tilanne kokonaisvaltaisesti ja suunnitellaan koko perheen kotoutumisen tueksi esimerkiksi vanhempien kotoutumiskoulutukseen osallistumisen vuorottelua ja koulutuksen aikaisia lastenhoitojärjestelyjä. Laajan verkoston kanssa toteutettuna kotoutumisen alkuvaiheen palvelut vahvistavat kumppanuuksia ja toimijoiden välistä monialaista yhteistyötä ja selkeyttävät kotoutumisprosessin vaiheiden vastuunjakoa.

Kotoutumisen tavoitteena on, että maahanmuuttaja löytää paikkansa uudessa yhteiskunnassa ja omaksuu sellaisia tietoja, taitoja ja tapoja, jotka edesauttavat häntä osallistumaan uuden kotimaan elämään ja saamaan arjen sujuvaksi. Myös kuntalaiset odottavat maahanmuuttajilta nopeaa kotoutumista etenkin kielitaidon ja työllistymisen suhteen ja onnistunut kotouttaminen edellyttääkin kuntalaisten aktiivista osallistumista kotouttamiseen. Kaikista tärkeimmäksi kotouttamistoimeksi nousee kielen opiskelu, sillä riittävä kielitaito on edellytys koulutukseen ja työelämään pääsulle. Kielitaidon karttuminen alkaa lapsilla varhaiskasvatuksessa ja koulussa, aikuisilla niin ikään koulussa ja edelleen työelämässä. Maahanmuuttajien kielitaidon ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi Nurmijärvellä tehdään aktiivista yhteistyötä kolmannen sektorin toimijoiden kanssa.

4.1. Yksilöllinen kotoutumispolku

4.2. Varhaiskasvatus ja koulutus arjen tukena

Maahanmuuttajataustaisten lasten ja perheiden kotoutumisen tueksi kunnassa toimii monikulttuurisuus-työryhmiä, joihin kuuluu edustajia varhaiskasvatuksesta, perusopetuksesta ja kotoutumispalveluista. Työryhmien tarkoituksena on edistää maahanmuuttajataustaisten lasten ja perheiden arjen sujumista.

Varhaiskasvatus tukee kotoutumista antamalla palveluohjausta erilaisista varhaiskasvatuksen palveluvaihtoehtoista. Avoimen päiväkodin ja leikkitoiminnan, avoimen varhaiskasvatuksen kerhotoiminnan sekä päiväkodin ja perhepäivähoidon palveluissa lapsen ja vanhempien kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan tukee varhaiskasvatuksen henkilökunta. Yhteistyöhön osallistuu suomi toisena kielenä- lastentarhanopettaja. Yhteistyö varhaiskasvatuksen kanssa pitää sisällään lapsen kielellisen kehityksen havainnointia ja kielellisen oppimisympäristön vahvistamista, huoltajien kanssa keskustelua sekä mahdollisia kielitaidon arvioita. Tavoitteena on lapsen kehittyvän suomen kielen taidon tukeminen. Varhaiskasvatuksen konsultoivan erityisopettajan ja varhaiskasvatuksen psykologin palvelut ovat tarvittaessa käytettävissä, jos lapsella on oppimisvaikeuksia tai lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyy huolia.

Lapsen siirtyessä **esiopeukseen** noudatetaan esiopeuksen opetussuunnitelman rinnalla valmistavan opetuksen suunnitelmaa. Oppimissuunnitelmaa laadittaessa lähtökohtana ovat lapsen yksilölliset vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä erilaiset tavat oppia. Valmistavassa opetuksessa työskentely tapahtuu erilaisen teemojen, projektien, leikin ja päivittäisten toimintojen kautta. Opetusta eriytetään lapsen kehitystason ja tarpeiden mukaisesti. Lapsi työskentelee opetuksen tavoitteiden mukaisesti joko isossa ryhmässä, ohjatuissa pienryhmätilanteissa tai kahden kesken aikuisen kanssa. Esiopeuksen oppimissuunnitelma laaditaan yhteistyössä huoltajien kanssa hyödyntäen tarvittaessa tulkkipalveluja.

Esiopetusikäinen lapsi kuuluu perusopetuslain mukaisten oppilashuoltopalveluiden piiriin. Hänelle kuuluvat oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaiset yksilökohtaiset palvelut: neuvolaterveydenhoitajan ja lääkärin, psykologin ja kuraattorin palvelut sekä lapsen asian ympärille koottavan monialaisen asiantuntijaryhmän palvelut. Oppilaitoksen kirjoilla olevalle oppilaalle kuuluvat lisäksi oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaiset yksilökohtaiset palvelut: koulun terveydenhoitajan, lääkärin, psykologin ja kuraattorin palvelut sekä oppilaan asian ympärille koottavan monialaisen asiantuntijaryhmän palvelut.

Jokaisella oppivelvollisuusikäisellä lapsella ja nuorella, myös maahanmuuttajataustaisella, on oikeus päästä **kouluun**. Kunta on velvollinen järjestämään sen alueella asuville oppivelvollisuusikäisille perusopetusta Perusopetuslain (1998/628) mukaisesti. Laki ei edellytä, että lapsen tai nuoren asuminen kunnassa olisi pysyvää tai että kunta olisi kotikuntalain mukainen kotikunta. Ainoastaan oppivelvollisuus on rajattu koskemaan kunnassa vakituisesti asuvia.

Maahanmuuttajataustaisten oppilaiden opetuksessa on keskeistä oppilaan hyvinvointi, suomen kielen oppiminen, kodin ja koulun yhteistyö sekä tarvittaessa opiskeluvalmiuksien parantaminen niin, että oppilas menestyy mahdollisimman hyvin jatko-opinnoissa. Opetus suunnitellaan oppilaan kieli-, koulu- ja oppimistaustan pohjalta. Maahanmuuttajataustainen lapsi tai nuori, jolla ei ole riittävästi suomen tai ruotsin kielen taitoa yleisopetuksen ryhmässä opiskelemiseen, pyritään sijoittamaan **perusopetukseen valmistavalle luokalle**. Nuorisopalvelut järjestävät tarvittaessa valmistavan opetuksen luokan oppilaille ryhmäytyksiä, joilla parannetaan ryhmähenkeä. Mikäli valmistavassa luokassa ei ole tilaa, oppilas aloittaa koulunkäynnin oman asuinalueensa koulussa oman opinto-ohjelmansa mukaisesti. Valmistavassa opetuksessa oppilas tutustuu suomalaiseen kouluun, kulttuuriin ja opetusmenetelmiin. Opetuksen tavoitteena on kehittää oppilaan suomen kielen taitoa ja tarvittavia valmiuksia perusopetukseen siirtymistä varten. Valmistava opetus kestää yleensä vuoden. Oppilaat siirtyvät valmistavan opetuksen jälkeen oman asuinalueensa kouluihin.

Suomen kielen oppiminen on keskeinen tekijä lapsen ja nuoren kotoutumisessa. **Suomi toisena kielenä**-opetus on yksi äidinkieli ja kirjallisuus -oppiaineen oppimääristä. Oppimäärä on tarkoitettu sellaisille maahanmuuttajataustaisille oppilaille, joiden suomen kielen taito ei ole äidinkielen tasoinen kaikilla kielen osa-alueilla. Opetuksen tavoitteena on kehittää yksilöllisesti kielen keskeisiä osa-alueita ja kasvattaa sanavarastoa. Nurmijärvellä suomi toisena kielenä -opetusta toteutetaan pääsääntöisesti muun opetuksen ohessa.

Kunnalla on mahdollisuus saada valtionavustusta maahanmuuttajataustaisten oppilaiden omassa lähikoulussa tapahtuvaan muun opetuksen tukemiseen tarkoitettujen tukiopetustuntien järjestämiseen. Tähän tukiopetukseen ovat oikeutettuja ne oppilaat, joiden opetukseen osallistumisen aloittamisesta on kulunut enintään kuusi vuotta. Tukitunteihin on mahdollista saada valtionapua enintään kolmeen opetustuntiin viikossa jokaista neljän oppilaan laskennallista ryhmää kohti.

Oppilaan oman uskontokunnan mukaista opetusta järjestetään, jos säädetty määrä opetukseen oikeutettujen oppilaiden huoltajia pyytää opetuksen järjestämistä. Jos oman uskonnon opetuksen ryhmää ei muodostu, oppilas opiskelee elämänkatsomustietoa.

Peruskoulun päättövaiheessa ja **oppivelvollisuusiän täytyessä** korostuu opinto-ohjauksen merkitys. Opiskelija voi jatkaa kesken jääneitä perusopetuksen opintoja **aikuiden perusopetuksessa**. Vasta maahan tulleet, oppivelvollisuusiän ylittäneet nuoret voivat hakeutua aikuisten perusopetuksen alkuvaiheeseen ja lukutaitovaiheeseen; koulutukseen on jatkuva haku. Aikuisten perusopetusta tarjoaa Nurmijärven alueella **Keuda**. Keudassa on lisäksi **ammattilliseen koulutukseen valmentavaa opetusta**,

jossa opiskelee maahanmuuttajia. Ammatilliseen koulutukseen valmentavalla luokalla opiskelun tavoitteena on antaa opiskelijalle valmiuksia ammatilliseen tutkintokoulutukseen hakeutumiseen sekä vahvistaa opiskelijan edellytyksiä suorittaa ammatillinen tutkinto. Nurmijärveläisiä maahanmuuttajia käy myös pääkaupunkiseudulla aikuisten perusopetuksessa, lukioon valmistavassa opetuksessa sekä ammatillisissa opinnoissa. Nurmijärven omissa lukioissa ja Keudan ammattikoulussa on maahanmuuttajia opiskelijoina.

Nurmijärven Opisto on vapaan sivistystyön oppilaitos, jossa annetaan matalan kynnyksen kielikoulutusta maahanmuuttajille. Uusi maahanmuuttajakoulutus (UMAKO) on tarkoitettu kotoutumissuunnitelmien mukaiseen luku- ja kirjoitustaidon koulutukseen. Erityisesti se palvelee heti luku- ja kirjoitustaidon alkuvaiheessa henkilöitä, joilla ei ole muuta koulutuspaikkaa. Lisäksi opiston normaalissa kurssitarjonnassa on suomen kielen kursseja. Nurmijärven Opisto tarjoaa maahanmuuttajille mahdollisuuden tutustua kulttuuriin ja yhteiskuntaan myös erilaisten taide- ja taitokurssien kautta.

4.3. Työllisyys ja TE-palvelut arjen

Maahanmuuttajien työllisyystilanteen koheneminen on tärkeä maahanmuuttajan hyvinvoinnin ja yhteiskunnallisen aseman sekä Nurmijärven kunnan ja koko seudun työmarkkinoiden toimivuuden kannalta. Yleisesti maahanmuuttajien työllistymisen este on sekä työnantajien että maahanmuuttajien mielestä puutteellinen kielitaito. Työttömäksi työnhakijaksi ilmoittautuneiden maahanmuuttajien suomen kielen opetuksesta vastaa ensisijaisesti valtio kotoutumislain mukaisesti. Kielen opetus toteutetaan pääsääntöisesti työvoimakoulutuksena; kotoutumiskoulutuksena.

Työn tekeminen on monille avain kotoutumiseen. Työn avulla ihminen voi kokea itsensä merkitykselliseksi ja tärkeäksi osaksi yhteiskuntaa. **Nurmijärven kunnan työllisyyspalvelut** ovat avoimia, kaikille kuntalaisille tarkoitettuja palveluita. Työllisyyspalvelut tekevät yhteistyötä kotoutumispalveluiden kanssa maahanmuuttajien työllisyyteen liittyvissä asioissa. Työllisyyspalveluita järjestetään kaikille palvelua tarvitseville yksilöllisen palvelutarpeen mukaisesti.

Kunnan työllisyyspalvelut tarjoavat nurmijärveläisille työttömille työnhakijoille neuvoja, tukea ja ohjausta työllistymiseen sekä osaamisen kehittämiseen ja kuntoutumiseen. Työllisyyspalvelut seuraavat avoimia työpaikkoja ja tekevät yhteistyötä työnantajien kanssa.

Nuorten työllistämisen asioita Nurmijärven kunnassa hoitaa **Nuorisopalvelut**. Vuonna 2013 voimaan tulleen nuorisotakuun tavoitteena on varmistaa kaikille nuorille polku kohti koulutusta ja työelämää tarjoamalla työ-, työkokeilu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikka viimeistään kolmen kuukauden kuluessa työttömäksi ilmoittautumisesta tai jatkokoulutuspaikka peruskoulun päättävälle. Maahanmuuttajanuorten kohdalla tavoitteen toteutuminen edellyttää panostamista erityisesti perus- ja toiseen asteen opintojen nivelvaiheeseen. Siirtymiä voidaan tukea tiiviillä monialisella yhteistyöllä esimerkiksi nuorten matalan kynnyksen **Ohjaamo**-palveluissa ja työpajatoiminnassa.

Kotoutumislain lähtökohtana on, että laissa säädetyillä toimenpiteillä ja palveluilla edistetään maahanmuuttajien mahdollisuuksia saavuttaa yhdenvertainen asema muun väestön kanssa niin yhteiskunnassa kuin oikeuksien että velvollisuuksien osalta. **TE-toimisto** vastaa maahanmuuttajien työllistymistä ja kotoutumista edistävistä ja tukevista työvoimapalveluista ja muista toimenpiteistä. Kunnan kotoutumispalveluiden työntekijät ohjaavat kaikki työikäiset ja -kykyiset maahanmuuttajat TE-palveluiden piiriin. Nurmijärvi kuuluu Uudenmaan TE-palveluiden alueeseen, mutta sillä ei ole omaa toimipistettä. Nurmijärveläiset voivat asioida haluamassaan toimipisteessä Uudellamaalla, mutta pääsääntöisesti nurmijärveläiset maahanmuuttajat ohjautuvat Hyvinkään toimipisteeseen.

TE-palveluissa työikäisille ja -kykyisille maahanmuuttajalle laaditaan yksilöllinen ja henkilökohtainen **kotoutumissuunnitelma** toimenpiteistä ja palveluista, joiden tarkoituksena on tukea maahanmuuttajan mahdollisuuksia hankkia riittävä suomen kielen taito ja muita yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja. Kotoutumissuunnitelman avulla tuetaan maahanmuuttajan kotoutumista ja pääsyä yhteiskunnan yhdenvertaiseksi jäseneksi erityisesti maahanmuuton alkuvaiheessa. Kotoutumissuunnitelmassa voidaan sopia myös maahanmuuttajan oman äidinkielen opetuksesta, luku- ja kirjoitustaidon sekä perusopetusta täydentävästä opetuksesta, kotoutumiskoulutuksesta ja muista kotoutumista yksilöllisesti tukevista toimenpiteistä. Suunnitelmaa tehdessä otetaan huomioon maahanmuuttajan omat kotoutumista edistävät tavoitteet.

Kotoutumissuunnitelma laaditaan yhdessä TE-toimiston, kunnan ja maahanmuuttajan kanssa. Suunnitelma voidaan laatia myös TE-toimiston ja maahanmuuttajan tai kunnan ja maahanmuuttajan kesken. TE-toimisto vastaa suunnitelmista omien työikäisten asiakkaidensa osalta ja kunta vastaa niiden maahanmuuttajien osalta, jotka eivät ole suuntaamassa työmarkkinoille esimerkiksi lapsen syntymän, iän, vamman tai sairauden vuoksi. Suunnitelmassa TE-toimisto sopii maahanmuuttajan kanssa koulutuksesta, työnhausta ja tavoitteista sekä työnhakua tukevista ja työllistymistä edistävistä toimenpiteistä ja palveluista. Kunta sopii suunnitelmassa maahanmuuttajan kanssa kotoutumista ja työllistymistä edistävistä kunnan palveluista tai muista toimenpiteistä, jos maahanmuuttaja ei esimerkiksi terveydentilansa, ikänsä tai perhesyiden vuoksi voi osallistua kotoutumista tukeviin työvoimapolitiisiin palveluihin.

4.6. Tavoitteen toimenpiteet ja vastuutahot

Tavoite 2: Sujuva arki	Toimenpiteet	Vastuutahot
Maahanmuuttajille turvataan riittävät valmiudet alkuvaiheen tuen avulla uudessa kotimaassa arkielämästä selviytymiseen	Kotoutumispalveluiden työntekijät tekevät tarvittaessa yhteistyötä Keusoten kanssa asiakkaan hyvinvoinnin turvaamiseksi.	Kotoutumispalvelut ja Keusote
Maahanmuuttajat saavat tarvitsemansa tuen kotouttavien palveluiden kautta	Maahanmuuttajille laaditaan lain edellyttämät alkukartoitukset ja kotoutumissuunnitelmat	Kotoutumispalvelut
Maahanmuuttajat pääsevät oikealle kotoutumiskoululle ja saavat hyvät edellytykset jatkokoulutautumiseen	Maahanmuuttajat ohjataan heti maahan tultua tai oleskeluluvan saatua oikeisiin kotoutumiskouluihin ja he saavat mahdollisuuden suorittaa opinnot	Kotoutumispalvelut ja TE-palvelut
Aikuiset maahanmuuttajat saadaan aktivoitumaan oppimaan suomea ja integroitumaan vertaisryhmiin	Aikuiset maahanmuuttajat ohjataan vapaaehtoistyön muotoihin, vertaisryhmiin ja kolmannen sektorin toimintaan.	Kotoutumispalvelut
Maahanmuuttajat sijoittuvat kiinnostuksensa ja vahvuuksiansa mukaisille aloille. Kieli- ja kotoutumiskoulutuksesta siirtyminen ammatillisiin opintoihin on joustavaa ja tarkoituksenmukaista	Kotoutumiskoulutukset, kielitaidontestaukset, osaamis- ja ammattitaitokartoitukset, luku- ja kirjoitustaidon koulutukset ja mahdolliset muut kotoutumista tukevat palvelut	TE-palvelut, paikalliset oppilaitokset, ELY-keskus
Maahanmuuttajalapsat saavat riittävät tukitoimet oppiakseen suomen kielen ja säilyttääkseen oman äidinkielen	Suomi toisena kielenä (S2)-opetusta järjestetään. Lapsen kehitystä seurataan kokonaisuutena vahvuudet huomioiden. Kielen kehittymisestä seurataan ja arvioidaan.	Varhaiskasvatus- ja koulutuspalvelut
Kunnan palveluissa edistetään tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja myönteistä vuorovaikutusta	Varmistetaan että maahanmuuttajat ovat yhdenvertaisessa asemassa muiden kuntalaisten kanssa kaikissa palveluissa iästä ja taustasta riippumatta	Kaikki

Taulukko 3. Tavoitteen 2 yhteenveto ja vastuunjako

5. Tavoite 3: Aktiivinen vuoropuhelu ja viestintä

Arkinen kanssakäyminen ja avoin vuorovaikutus ovat onnistuneen kotoutumisen lähtökohtia. Kaikkien väestöryhmien jäsenet on pyrittävä osallistamaan ja kokemaan olevansa tärkeä osa yhteiskuntaamme. Tämä edellyttää keskustelukulttuuria, jossa rasismia ei sallita missään muodossa ja maahanmuutosta voidaan keskustella avoimesti myös haasteineen ja ongelmineen.

Kuntastrategian tavoitteen mukaisesti aktiivinen vuoropuhelu ja viestintä ovat tärkeässä osassa kotouttamista. Tiedottamisessa huomioidaan mahdollisuuksien mukaan kunnan isoimmat kieliryhmät. Avoimella ja selkeällä viestinnällä pyritään edistämään kaikkien kuntalaisten keskinäistä vuorovaikutusta ja ehkäisemään väärinymmärryksiä. Viestinnän avulla pyritään myös lisäämää kulttuurien välistä vuoropuhelua ja vaikuttamaan kuntalaisten asenteisiin myönteisellä tavalla.

Tiedonsaanti oikeuksista ja velvollisuuksista on yksi kotoutumisen kulmakivistä. Laki kotoutumisen edistämiseksi velvoittaa kunnan tarjoamaan kaikille maahanmuuttajille perustietoa suomalaisesta yhteiskunnasta. Tietoa tulee olla helposti saatavilla. Kotoutumislain mukaan kaikille Suomeen muuttaville annetaan perustietoaaineisto oleskelulupapäätöksen tiedoksiannon, oleskeluoikeuden rekisteröinnin, oleskelulupakortin myöntämisen tai kotikunta- ja väestörekisteritietojen rekisteröinnin yhteydessä. Kotoutumispalveluiden KOTO-info on kaikille kunnassa asuville maahanmuuttajille tarkoitettu avoin palvelu, jossa on saatavilla ohjausta ja neuvontaa. KOTO-info on perustettu vuonna 2018 palvelemaan erityisesti Nurmijärvelle itsenäisesti muuttavia maahanmuuttajia. Vuonna 2015 tulleiden kiintiöpakolaisten ja 2016 oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden korvausajat päättyvät 2019 ja silloin he siirtyvät kotoutumispalveluiden tiiviistä ohjuksesta KOTO-infon palveluiden piiriin.

Tavoitteena on, että Nurmijärvellä jokainen pääsee halutessaan vaikuttamaan kunnan kehitykseen. Erilaisilla toimenpiteillä edistetään hyviä väestösuhteita ja pyritään tukemaan erilaisten sosiaalisten verkostojen muotoutumista. Palveluissa pyritään turvaamaan yhdenvertaisuutta kieli- ja kulttuuritaustasta riippumatta. Kotoutumispalvelut on mukana etsimässä ja tarjoamassa maahanmuuttajille erilaisia tapoja ja keinoja osallistumiseen, vaikuttamiseen ja vuoropuheluun, muun muassa kehittämällä asiakasraatitoimintaa. Tarkoitus on ottaa käyttöön uusia yhteistyömuotoja järjestöjen ja muiden toimijoiden kanssa. Maahanmuuttajien ja kuntalaisten jatkuva kanssakäyminen on keskeinen osa kotouttamista. Kohtaamispaikat, kulttuurienvälinen vuoropuhelu, maahanmuuttajista ja heidän kulttuuristaan annettava opetus sekä elinolojen parantaminen lisäävät maahanmuuttajien ja kuntalaisten välistä vuorovaikutusta.

Tavoitteena on, että perustiedon saaminen suomalaisesta yhteiskunnasta eri kielillä on helppoa. Kunnan maahanmuuttajille suunnatut infisivut on uudistettu 2019. Myös maahanmuuttajille suunnattua informaatiota, kuten lomakkeita ja tiedotteita selkeytetään ja yhtenäistetään aina tarpeen mukaan. Maahanmuuttajat huomioidaan myös erilaisia esitteitä laadittaessa.

Tiedon ymmärtämisen varmistamiseksi jokainen kunnan tuloksikkö varaa **tulkkauspalvelua** asiakastyössä tarpeen mukaan. Nurmijärvi on ollut mukana KuntaPron kilpailuttamassa sopimuksessa ”Tulkkauspalvelut” ja tulkkauksen tilaamiseen on olemassa ohjeistus. Kunnalle korvataan tulkkauspalvelut, jotka ovat olleet tarpeen sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin, kotoutumissuunnitelman laatimiseen, maahanmuuton alkuvaiheen kotoutumispalveluiden käyttöön, perehdyttämiseen kunnassa sekä koulun ja päiväkodin väliseen yhteistyöhön. Myös kääntämisestä aiheutuvia kustannuksia voidaan korvata tapauskohtaisesti.

Ulkoisen viestinnän tehtävänä on tiedottaa maahanmuuttoon liittyvistä asioista kuntalaisille. Tässä paikallismedia on avainasemassa. Viestinnän yhtenä tehtävänä on osaltaan lisätä kulttuurien välistä vuoropuhelua. Myös kertomuksia onnistuneista kotoutumisista on hyvä välittää kuntalaisille. Viestinnässä tehdään yhteistyötä maahanmuuttoviranomaisten ja muiden toimijoiden kanssa. Avoimella viestinnällä voidaan myös vaikuttaa kuntalaisten asenteisiin suvaitsevuuuden lisäämiseksi.

Väestöryhmien välisen vuorovaikutuksen lisääminen kuuluu kotoutumislain ja valtion kotouttamisohjelman tavoitteisiin ja kaksisuuntaisen kotoutumisen kehittäminen nähdään myös Nurmijärvellä tärkeäksi.

Osallisuuden ja vuorovaikutuksen kehittämisessä halutaan kiinnittää huomiota sekä maahanmuuttajien omaan vaikuttamiseen heitä koskeissa asioissa että myös maahanmuuttajien ja nurmijärveläisten keskinäiseen vuorovaikutukseen. Maahanmuuttajien kanssa toimivien keskinäinen vuorovaikutus ja yhteistyö ovat myös kehittämisen kohteena.

Jotta osallisuutta ja vuorovaikutusta voidaan lisätä, on ihmisen ääni saatava kuuluviin. Kaikenlainen palaute on tärkeää. Maahanmuuttajien ja maahanmuuttajien kanssa työskentelevien mielipiteitä tullaan jatkossa keräämään ja saatuja palautteita tullaan hyödyntämään. Maahanmuuttajien ja kantaväestön välisen vuorovaikutuksen lisäämiseksi on kotouttamistyössä keskityttävä entistä enemmän lisäämään tilaisuuksia ja mahdollisuuksia ihmisten kohtaamisille. Iästä, sukupuolesta tai kansalaisuudesta riippumatta ihmisiä yhdistää yhteiset kiinnostuksen kohteet. Esimerkiksi musiikki, jalkapallo, ruoka, taide ja liikunta tuovat ihmisiä yhteen ja edesauttavat ihmisiä kohtaamaan toinen toisiaan.

5.1. Vapaa-ajan toiminta vuorovaikutuksen lisäämisessä

Liikunnalla on merkittävä rooli maahanmuuttajien kotouttamisessa ja yhteisöllisyyden tukemisessa. Liikunnan avulla saa mielekästä tekemistä ja kohtaamisia valtaväestön kanssa myös koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevat maahanmuuttajat. Järjestöillä, liikunnalla ja nuorisotyöllä on tärkeä rooli kielen oppimisen ja opintojen tukemisen sekä vertaistoiminnan kannalta.

Luonto on lähellä jokaista nurmijärveläistä. Laadukkaiden ulkoilu- ja liikuntamahdollisuuksien avulla kannustamme kuntastrategian mukaisesti kaikkia kuntalaisia aktiivisuuteen ja arkiliikuntaan koulu- ja työmatkoilla sekä tuemme hyvinvointia edistäviä terveellisiä elämäntapoja. Kuntastrategian mukaisesti käytännön työssä Nurmijärven kunnan alueella toimivat järjestöt ovat mukana ideoimassa ja järjestämässä vapaa-ajan palveluita. Kunnan oma liikuntapalvelut vastaa kuntalaisille tarjottavien monipuolisten ja laadukkaiden ohjaustuntien järjestämisestä, urheiluseurojen avustamisesta, liikuntasalien vuorojen organisoinnista sekä yleisestä kuntalaisten liikuntamahdollisuuksien kehittämisestä. Liikuntapalveluiden järjestämien liikuntaryhmien pääpaino on ennaltaehkäisevässä ja toimintakykyä lisäävässä liikunnassa. Kunnan alueella toimivat urheiluseurat tarjoavat monipuolista liikuntaa ja niiden ryhmät ovat avoinna myös maahanmuuttajille.

Nurmijärvellä on monipuolisia vapaa-ajanviettomahdollisuuksia kaikenikäisille muun muassa liikunnan, kirjastopalveluiden, nuorisotyön, kulttuurin, opiskelun ja järjestötoiminnan parissa. Tavoitteenamme on, että jokaisella lapsella on mahdollisuus ainakin yhteen harrastukseen. Taide- ja kulttuuri-toiminta lisää vuorovaikutusta ja kulttuurienvälistä vuoropuhelua. Maahanmuuttajat tarvitsevat jo kotoutumisen alkuvaiheessa vastavuoroista kanssakäymistä suomalaisen kanssa sekä mahdollisuuksia tutustua suomalaisiin tapoihin ja kulttuuriin.

Kirjasto- ja kulttuuripalvelut järjestävät paljon erilaisia tapahtumia ja tilaisuuksia kaiken ikäisille kuntalaisille. Lastenkulttuuri tarjoaa lapsille ja nuorille mahdollisuuksia leikkiin, harrastamiseen ja kulttuurienväliseen vuoropuheluun. Taiteen ja kulttuurin avulla voidaan madaltaa maahanmuuttajien kynnystä päästä osalliseksi suomalaiseen yhteiskuntaan. Maahanmuuttajat tarvitsevat toimivia väyliä itsensä ilmaisuun ja mielekkääseen ajanviettoon. Kulttuuri ja taide tarjoavat moninaisia keinoja itseilmaisuun ja osallistavaan toimintaan erityisesti silloin, jos kielitaito on rajallinen.

Omassa kunnassa pidettäviin tilaisuuksiin on helppo osallistua. Kirjasto tukee elinikäistä oppimista. Sieltä voi lainata mm. vieraskielistä kirjallisuutta ja kielikursseja. Maahanmuuttajilla on kirjaston kautta mahdollisuus saada lainaan myös omalla äidinkielellään kirjoitettua aineistoa. Kirjastossa voi käyttää tietokoneita ja lukea lehtiä ilmaiseksi. Museo järjestää kulttuuriperintöopetusta aikuisille ja lapsille. Tavoitteena on, että maahanmuuttajille kerrotaan, kirjasto- ja kulttuuripalveluiden tarjonnasta. Kirjaston käyttämisen kynnyksen tehdään mahdollisimman matalaksi. Tutustumiskäynnit kirjastoon ovat osa kotouttamista ja käyntien yhteydessä kerrotaan myös kulttuuripalvelujen ja museon toiminnasta.

Kulttuuripalvelut tarjoavat jokaiselle paikkakunnalle muuttavalle kiintiöpakolaiselle ja oleskeluluvan saaneelle turvapaikanhakijalle pääsyn ainakin yhteen kulttuuritapahtumaan ensimmäisen kotoutumisvuoden aikana. Näin tuetaan kotoutumista ja osallisuutta oman paikkakunnan kulttuurin keinoin.

Lisäksi kirjasto- ja kulttuuripalvelut tarjoavat tiloja ja apua kolmannelle sektorille kotouttamista tukevan toiminnan järjestämisessä. Myös maahanmuuttajat itse voivat järjestää tilaisuuksia kirjastoissa. Kirjaston tiloissa voidaan järjestää kielikursseja sekä perusopetusta tietotekniikan käytössä. Tiloissa voivat kokoontua myös pienimuotoiset kerhot tai keskustelupiirit. Kulttuuriavustusten jakamisessa huomioidaan kotouttamisnäkökulma.

5.2. Järjestöt ja paikalliset toimijat arjessa mukana

Laki kotoutumisen edistämisestä määrittelee kunnille kotoutumisen järjestämisen yleis- ja yhteensovittamisvastuun. Kunnan oman toiminnan lisäksi Nurmijärvellä toimii järjestöjä, yhdistyksiä, seurakuntia ja seuroja, jotka ovat mukana kantamassa vastuuta maahanmuuttajien kotoutumisesta uudelle kotipaikkakunnalle. Vapaaehtoistyö tukee viranomaistyötä kotoutumisessa. Se on etenkin kotoutujan näkökulmasta merkittävää, se tarjoaa elämyksiä ja virkistystä sekä syvempää perehtymistä niihin asioihin, joiden rakenne on järjestetty viranomaisten toimesta.

Kolmannen sektorin toiminta täydentää palvelutarjontaa kielen opetuksesta urheilutoimintaan ja ystävyys-suhteiden luomiseen edistää siten maahanmuuttajien ja muun väestön välistä vuorovaikutusta. Kolmannen sektorin toimijoilla on korvaamaton rooli kotoutumisen edistämisessä ja asenneilmapiiriin vaikuttamisessa. On tärkeää, etteivät maahanmuuttajat ole vain toimenpiteiden kohteita vaan he pääsevät itse mukaan heitä kiinnostavaan toimintaan.

Tavoitteena on, että maahanmuuttajat saavat kokonaisvaltaista kotoutumisen tukea niin työvoimapolitiittisina toimenpiteinä kuin vapaa-ajan aktiviteettien muodossa. Yhdistykset, järjestöt, urheiluseurat, seurakunnat ja muut tahot ovat tärkeä osa alueen monikulttuurisuus- ja yhdenvertaisuustoimintaa.

Nurmijärvellä on muodostunut toimivia yhteistyön muotoja ja toimintaa kehitetään jatkuvasti vastaamaan tarpeita. Nurmijärven kunnan kotoutumispalveluiden työntekijöillä on aktiivinen rooli uusien työmuotojen pilotoinnissa ja asiakkaiden mukaan kutumisessa. Eri toimijoiden ja kotoutumispalveluiden välisellä tiiviillä yhteistyöllä varmistetaan hyvä tiedonkulku toiminnasta eri asiakasryhmille.

Setlementti Louhela ja **SPR** ovat aktiivisia toimijoita pakolaistaustaisten maahanmuuttajien kotoutumisessa vapaaehtoistyön keinoin. Setlementti Louhela ja SPR ovat molemmat mukana niin maahanmuuttajien kielikerhotoiminnassa kuin monikulttuurisessa ystävötoiminnassa eri taajamissa. Kielikerhot toimivat kaikissa taajamissa vapaaehtoisten, koulutettujen opettajien vetäminä. Kielikerhossa opitaan suomen kieltä opiskelijoiden kielitason mukaisesti sekä keskustellaan suomeksi arkipäivän asioista. Kerhon yhteydessä on mahdollisuus myös alkeisopetukseen. Kerhot ovat ilmaisia ja kaikille avoimia. Paikallinen SPR ja Setlementti Louhela kouluttavat vapaaehtoisia ja yhteistyössä kotoutumispalveluiden kanssa saatetaan yhteen maahanmuuttajia ja koulutettuja vapaaehtoisia ystäviä. Maahanmuuttajan ystävänä oppii yhdessä eri kulttuureista, voi harrastaa ja ulkoilla tai vaikkapa laittaa ruokaa yhdessä.

Setlementti Louhelalla on meneillään kolmivuotinen YES – Yrittävää Elämää Suomessa – hanke, jonka opinto-, työelämä- ja yrittäjyysvalmennus on kohdennettu maahanmuuttajille. Valmennukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja sen sisältö räätälöidään yksilöllisten tarpeiden ja tavoitteiden mukaisesti ja toteutetaan joko yksilö- tai pienryhmä- valmennuksena. Valmennuksen kautta maahanmuuttajat saavat kohdennettua tietoa heitä kiinnostavasta työelämästä ja yrittäjyydestä. Valmennuksessa on tällä hetkellä mukana nurmijärveläisiä maahanmuuttajia.

Nurmijärven evankelis-luterilaisen seurakunnan eri työmuodot, erityisesti diakoniatyö, ovat aktiivisesti mukana maahanmuuttajatyössä. Seurakunnassa on kansainvälistä kerhotoimintaa ja maahanmuuttajina kutsutaan myös seurakunnan leireille virkistymään ja oppimaan uutta.

Nurmijärven Klubitalolla on arkisin avointa toimintaa, johon myös maahanmuuttajat ovat tervetulleita osallistumaan. Klubitalolla pääsee tutustumaan erilaisiin keittiö- ja toimistotöihin arjen tekemisen kautta ja sieltä on mahdollista saada työ- ja opintovalmennusta. Lisäksi Klubitalolla järjestetään erilaista vapaa-ajan toimintaa; viikoittain on erilaisia ryhmiä, joissa esimerkiksi harrastetaan liikuntaa ja kädentaitoja. Väliillä Klubitalolta tehdään myös erilaisia retkiä esimerkiksi teatteriin ja muille Klubitaloille. Toiminta suunnitellaan ja toteutetaan aina yhteisvoimin, uusia ideoita käsitellään viikoittaisissa talokokouksissa.

5.3. Tavoitteen toimenpiteet ja vastuutahot

Tavoite 3: Aktiivinen vuoropuhelu ja viestintä	Toimenpiteet	Vastuutahot
Kotoutumisen kaksisuuntaisuuden tukeminen avoimella viestinnällä	Tiedotetaan ajankohtaisista maahanmuuttoon liittyvistä asioista	Kotoutumispalvelut ja kunnan viestintätoimi
Maahanmuuttajien tulkkauspalvelun varmistaminen kaikissa kunnan palveluissa	Tulkkauspalvelut on kilpailutettu ja tulkkausohje on kaikkien kunnan työntekijöiden saatavilla	Hankintapalvelut ja kotoutumis- palvelut
Maahanmuuttajat saavat tietoa kunnan palveluista selkokielellä	Kehitetään asiakkaille suunnattua tiedotusta ja huomioidaan kielelliset erityispiirteet	Kotoutumispalvelut ja kunnan viestintätoimi
Maahanmuuttajia osallistetaan mukaan paikallisten toimijoiden toimintoihin	Tehdään verkostotyötä kolmannen sektorin toimijoiden kanssa kielen oppimiseksi, arjen tukemiseksi ja harrastustoiminnan aktivoimiseksi	Kotoutumispalvelut ja kolmannen sektorin toimijat, muut tarpeen mukaan
Mahdollistetaan kaikkien väestöryhmien osallistaminen kulttuurien väliseen vuoropuheluun	Tiedotetaan ja tehdään verkostotyötä aktiivisesti eri toimijoiden kanssa	
Etnisten ryhmien välistä vuoropuhelua edistetään yhdessä kantaväestön edustajien kanssa	Kuntaan perustetaan maahanmuuttajaneuvosto ja eri toimijoiden kanssa järjestetään tilaisuuksia	
Maahanmuuttajalasten kotoutumista tuetaan kerho- ja harrastustoiminnan kautta	Kotoutumispalvelut koordinoivat maahanmuuttajalasten arjen sujumista ja ohjaavat kerho- ja harrastustoimintaan hyödyntäen eri yhteistyömuotoja	Kotoutumispalvelut ja kolmannen sektorin toimijat

Taulukko 4. Tavoitteen 3 yhteenveto ja vastuunjako

6. Sanastoa

Alkukartoitus

Työttömille työnhakijoille, toimeentulotuen saajille ja sitä pyytävillä tehtävä kartoitus, jossa arvioidaan alustavasti työllistymis-, opiskelu- ja muut kotoutumisvalmiudet. Kartoituksesta vastaa kunta tai TE-toimisto. **Pohjautuu** lakiin kotoutumisen edistämisestä 9-10§.

Erityisiä toimenpiteitä tarvitseva maahanmuuttaja

Maahanmuuttaja, joka tarvitsee tehostettuja kotouttamistoimenpiteitä sairauden, vamman tai muun syyn vuoksi alentuneen toimintakyvyn, iän, perhetilanteen, luku- ja kirjoitustaidottomuuden tai muun vastaavan syyn perusteella.

Kansainvälistä suojelua saava

Henkilö, joka on saanut pakolaisaseman tai oleskeluluvan toissijaisen suojelun tai humanitaarisen suojelun perusteella

Kiintiöpakolainen

YK:n pakolaisjärjestö UNHCR:n pakolaiseksi katsoma henkilö, jolle on myönnetty maahantulolupa Suomeen pakolaiskiintiön puitteissa.

Kotouttamisohjelma

Kunnan (tai kuntien yhdessä) laatima, kotoutumisen ja monialaisen yhteistyön edistämiseksi kunnanvaltuustossa hyväksyttävä ohjelma. Ohjelma hyväksytään kunnan kunnanvaltuustossa ja tarkistetaan vähintään kerran neljässä vuodessa. Ohjelma huomioidaan kunnan talousarviota ja –suunnitelmaa laadittaessa. Ohjelman laadintaan, toteutukseen ja seurantaan osallistuvat alueelliset ja paikalliset viranomaiset ja muut keskeiset toimijat. **Pohjautuu** lakiin kotoutumisen edistämisestä 32-33§. Kotouttaminen

Kotoutumisen monialainen edistäminen ja tukeminen. Tähän pyritään viranomaisten ja muiden tahojen tarjoamien kotoutumista edistävien ja tukevien toimenpiteiden ja palveluiden avulla. Nämä toimenpiteet ja palvelut määritellään henkilökohtaisessa kotoutumissuunnitelmassa.

Kotoutuminen

Maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteista kehitystä, jonka päämääränä on, että maahanmuuttaja tuntee olevansa yhteiskunnan täysivaltainen jäsen. Tavoitteena on, että maahanmuuttaja omaksuu yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja. Samalla kun hän tutustuu uuden kotimaan kielelliseen ja kulttuuriseen ympäristöön, tuetaan hänen mahdollisuuksia oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen.

Kotoutumiskoulutus

Sisältää suomen tai ruotsin kielen opetusta ja muuta opetusta, joka edistää työelämään ja jatkokoulutukseen pääsyä ja muita yhteiskunnallisia valmiuksia. Tarvittaessa kotoutumiskoulutus sisältää luku- ja kirjoitustaidon opetusta. Kotoutumiskoulutus järjestetään pääsääntöisesti työvoimakoulutuksena.

Kotoutumissuunnitelma

Maahanmuuttajan yksilöllinen suunnitelma toimenpiteistä ja palveluista, joiden tarkoituksena on tukea mahdollisuuksia hankkia riittävä kielitaito sekä muita yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja ja edistää hänen mahdollisuuksiaan osallistua yhdenvertaisena jäsenenä yhteiskunnan toimintaan.

Kotoutumissuunnitelma voidaan laatia myös alaikäiselle ja tarvittaessa koko perheelle. Pohjautuu lakiin kotoutumisen edistämisestä 11-18§.

Maahanmuuttaja

Maasta toiseen muuttava henkilö. Yleiskäsite, joka koskee kaikkia eri perustein maasta toiseen muuttavia henkilöitä.

Osallisuus

Tunne kuulumisesta suurempaan yhteiskunnalliseen kokonaisuuteen. Halu osallistua sen toimintaan sosiaalisesti, taloudellisesti ja/tai poliittisesti.

Pakolainen

Ulkomaalainen, jolla on perustellusti aihetta pelätä joutuvansa vainotuksi alkuperän, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen vuoksi. Pakolaisaseman saa henkilö, jolle jokin valtio antaa turvapaikan tai jonka YK:n pakolaisjärjestö UNHCR katsoo olevan pakolainen.

Siirtolainen

Henkilö, joka muuttaa maasta toiseen rakentaakseen siellä itselleen uuden elämän. Siirtolainen voi olla joko maahanmuuttaja tai maastamuuttaja.

Sosiaalinen vahvistaminen

Koostuu maahanmuuttajalle suunnatuista toimenpiteistä, joiden avulla pyritään edistämään elämäntaitojen parantamista ja ehkäisemään syrjäytymistä.

Turvapaikanhakija

Henkilö, joka hakee suojelua ja oleskeluoikeutta vieraasta valtiosta. Henkilöllä ei ole oleskelulupaa Suomessa.

Ulkomaalainen

Henkilö, joka ei ole Suomen kansalainen.

Vieraskielinen

Suomessa asuva henkilö, joka on rekisteröinyt äidinkielekseen jonkin muun kielen kuin suomen, ruotsin tai saamen.

Yhdenvertaisuus

Kaikki ihmiset ovat samanarvoisia riippumatta heidän sukupuolestaan, iästään, etnisestä tai kansallisesta alkuperästään, kansalaisuudestaan, kielestään, uskonnostaan ja vakaumuksestaan, mielipiteestään, vammastaan, terveydentilastaan, seksuaalisesta suuntautumisestaan tai muusta henkilöön liittyvästä syystä. Oikeudenmukaisessa yhteiskunnassa henkilöön liittyvät tekijät, kuten syntyperä tai ihonväri, eivät saisi vaikuttaa ihmisen mahdollisuuksiin päästä koulutukseen, saada työtä ja erilaisia palveluja – perusoikeudet kuuluvat kaikille. Yhdenvertaisuuslaki.

7. Kotouttamisohjelman tekoon osallistuneet:

Miira Arminen, erityisopetuksen asiantuntija, Nurmijärvi

Mia Fagerström, kulttuuripäällikkö, Nurmijärvi

Mika Haikonen, verkkotiedottaja, Nurmijärvi

Jenni Karemo, rehtori, Nurmijärven opisto

Jenni Karhunen, kotoutumisohjaaja, Nurmijärvi

Kirsi Kataja, hankintapäällikkö, Nurmijärvi

Arja Koli, koulutusjohtaja, vararehtori, Keuda

Riina Kontro, kasvun ja oppimisen tuen päällikkö, Nurmijärvi

Marjo-Kaisa Konttinen, hyvinvointikoordinaattori, Nurmijärvi

Marita Käyhkö, palvelupäällikkö, Varhaiskasvatuspalvelut, Nurmijärvi

Antero Lempiö, liikuntapäällikkö, Liikuntapalvelut, Nurmijärvi

Kati Luostarinen, opetuspäällikkö, Nurmijärvi

Saara Marjasvaara, maahanmuuttokoordinaattori, kotoutumispalvelut, Nurmijärvi

Ulla-Maija Paasonen, Asiantuntija, Uudenmaan työ- ja elinkeinotoimisto

Tanja Oguntuase, Erityisnuorisotyöntekijä, Nuorisopalvelut, Nurmijärvi

Leena Ojala, henkilöstöjohtaja, Nurmijärvi

Teemu Siltanen, viestintäpäällikkö, Nurmijärvi

Tuija Soininen, maahanmuuttopäällikkö, Uudenmaan TE-palvelut

Anu Sorvali, kirjastonjohtaja, Kirjasto- ja kulttuuripalvelut, Nurmijärvi

Pasi Teimonen, työllisyyskoordinaattori, Työllisyyspalvelut, Nurmijärvi

Anna Marie Turunen, kehittämispäällikkö, Setlementti Louhela

Minna Viljamaa, asumisneuvoja, Nurmijärven vuokra-asunnot Oy

Merja Winha-Järvinen, nuorisopäällikkö, Nuorisopalvelut, Nurmijärvi

8. Lähteet

Kunnan omat asiakirjat:

Hyvinvointikertomus

Kuntastrategia

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2018-2021

Yhdenvertaisuussuunnitelma

Ulkopuoliset lähteet:

Alitorppa-Niitamo 2013. Olemme muuttaneet – ja kotoudumme. Maahanmuuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä.

Marjasvaara. 2015. Kotouttamisen kerrosmalli.

Saukkonen, P. 2016. Mitä on kotoutuminen? <https://www.kvartti.fi/fi/artikkelit/mita-kotoutuminen>

Sisäministeriö 2019. <https://intermin.fi/maahanmutto/turvapaikanhakijat-ja-pakolaiset/kiintiopakolaiset>

Tilastokeskus 2019.

Terveys- ja hyvinvoinnin laitos. Kotoutuminen ja osallisuus.2019.

<https://thl.fi/fi/web/maahanmuuttajat-ja-monikulttuurisuus/maahanmuuttajien-osallisuus-ja-kotoutuminen>

Työ- ja elinkeinoministeriö. Mitä kotoutuminen on? 2019. <https://tem.fi/mita-kotoutuminen-on->

Valtion kotouttamisohjelma 2016-2019

Nurmijärvi

Nurmijärven kunta

Postiosoite: PL 37, 01901 Nurmijärvi
Katuosoite: Kunnanvirasto, Keskustie 2 b
Puhelin: (09) 250 021
kunta@nurmijarvi.fi
www.nurmijarvi.fi